

SPÉ. ÁLLÁSOK
2007/4
V. 1. 2008

CSALÁD GYERMEK IFJÚSÁG

■ HÉTFŐ 18:00
KÖRÖK 18:00

■ SZOMBAT 10:00
KÖRÖK 10:00
KÖRÖK
KÖRÖK

■ SZOMBAT 10:00
KÖRÖK 10:00
KÖRÖK

■ SZOMBAT 10:00
KÖRÖK 10:00
KÖRÖK

Tartalom

■ BEVEZETŐ

- Herczog Mária: A jó szándék és a jó gyakorlat 2

■ FÓKUSZBAN

- Havas Júlia: A szellemi fogyatékkal élő gyermekeket és fiatalokat megillető jogok érvényesülésének ellenőrzése az őket gondozó intézetekben Romániában 3

■ MÉRLEG

- Kádas István: „Állami gondozott árvák megmentői” - A szociológia eszközeivel, a gyermekvédelemmel kapcsolatos hamis sztereotípiák és az ebből táplálkozó megtévesztő akciók ellen 12

■ NÉZŐPONT

- Józóné Juhász Orsolya: Lakásotthoni szakmai munka 16

■ ESETTANULMÁNY

- Katona Anikó: A szeretet módjának és eltúlzásának következményei 23
- Simoncsits Gábor: Kabát, kenyér, könyv. Családkonzultációs esettanulmány 30

■ ÁLLÁSFOGLALÁS

- Konszenzus Konferencia, 2007 34
- Herczog Mária: Gyermeki jogok a fiatalokéig igazságszolgáltatásában. A Gyermek Jogai Bizottságának 10. számú általános kommentárja 36

■ BESZÁMOLÓ

- Zsámbéki Eszter, Hajduné Kálmán Margit: Tanulmányút Finnországban 44

■ AJÁNLÓ/KÖNYV

- Szabóné Erdős Gyöngyi: Melissa P: Minden este 100-szor kefével 50

A jó szándék és a jó gyakorlat

Lapunk szerkesztésekor állandó mérlegelés tárgyát képezi, hogy milyen minőségű szövegeket szabad még megjelentetni olyankor, ha egyetemi hallgatók, területen dolgozó szakemberek nem nagyon jó színvonalú, de érdekes, fontos, viszont szakmailag nehezen vállalható írása kerül hozzánk. Egyrésztől nagyon fontos, hogy a gyakorlatban dolgozók, szakdolgozók, TDK-zók, gyakorlaton tapasztalatot szerzett hallgatók anyagai minél nagyobb számban megjelenjenek, kapjunk jelzést arról, hogyan dolgoznak, vélekednek kollegáink, diákjaink, fiatal és idősebb, írásban nem feltétlenül jártas munkatársak. Nagyon nehéz azoktól a terepen dolgozóktól cikkeket kapni, akik nincsenek hozzászokva munkájuk írásba foglalásához, nem szívesen vagy nehezen összegzik írásban tapasztalataikat, vagy éppen nem mérik fel, hogy a híradás tevékenységükről milyen nagy jelentőségű. Sokszor érezzük, hogy a gyakorlat nagyon is jó visszajelzést adna arról, hol is tart a gyermekvédelem a „végeken”, de többnyire nincs kapacitás, idő arra, hogy felkeressük és interjú formájában meghallgassuk, majd leírjuk, megszerkesszük az amúgy nagyon is izgalmas történeteket, munkamódszereket, sikereket, kudarcokat.

A beérkező írások egy része rendkívül gyenge mind szakmailag, mind pedig stilisztikai szempontból. Az utóbbi a kevésbé problémás, hiszen akinek nincs rutinja ilyesféle anyagok készítésében, az nem kárhoztatható ezért, ezt is csak gyakorlással lehet elsajátítani, amit nem mindenki ambicionál. A szakmai, tartalmi gyengeséggel viszont másfajta dilemmák keletkeznek. Lehet-e, szabad-e olyasmit megjelentetni, ami ellentétes a szakmai minimumkövetelményekkel, etikai szabályokkal, illetve olyan ártó, rontó gyakorlat, szakmaiatlan, hogy csak negatív, elretentő példaként szabadna megmutatni. Ez utóbbi esetben viszont nehezen szánjuk rá magunkat, hogy kommentár, esetleg kritikai észrevételek nélkül jelentessük meg. Ennek viszont iskolás és megalázó jellege van, pellengérré állítja a szerzőt, és azt a képzetet sugallja, hogy nem bízunk olvasóink felkészültségében, értékítéletében. Mégis nehéz az olyan anyagok megjelentetésére rászánni magunkat, amikről az a szerkesztőbizottság véleménye, hogy nem jó színvonalúak, vagy kifejezetten ártalmasak. Sokan nem kritikai szemmel, hanem referenciaként olvassák az újságot, nem lenne szerencsés olyasmit propagálni, amiről magunk úgy gondoljuk, hogy nem jó, nem vállalható, esetleg kifejezetten káros, előítéletes, felületes vagy meggondolatlan. A kétséget az is jelenti persze, hogy jó lenne azzal is szembesíteni a szakmai közvéleményt – amit persze azért enélkül is tudunk –, hogy nem kevesen felkészületlenül, rossz beidegződésekkel, sztereotip módon, téves hiedelmek alapján végzik a munkájukat. Végül is a meg nem jelenés mellett szoktunk dönteni, kivéve azokat az eseteket, amikor úgy ítéljük meg, hogy érdemes akár kimondottan provokatív célból közkinccsá tenni bizonyos írásokat. Sajnos a tapasztalat azt mutatja, hogy alig kerül sor arra, hogy bárki is jelezze vitakészségét, vagy egyet nem értését, pedig erre nagy szükség lenne.

Mit lehetne mégis tenni annak érdekében, hogy az így megismert, sokszor ijesztő megközelítést, gyakorlatot korrigálni lehessen? Nyilvánvalóan az egyik technika, hogy jelezzük a szerzőnek, hogy ebben a formában biztosan nem tudjuk anyagát megjelentetni, és ha igényt tart rá, örömmel megosztjuk vele gondolatainkat. Többnyire a sértődés, megbántottság mellett erre is van fogadókészség. Ilyenkor a kijegyzetelt anyag alapján át lehet beszélni, hogy mi a számunkra elfogadhatatlan az írásban foglaltakból és miért. Remélem, hogy ezek a beszélgetések konstruktívak, nem bántók, és szakmai szempontból segítik a szerzőt a leírtak átgondolásában. Más esetekben erre nincs esély, mert a szerző becsukja a fülét és szemét, nem akar és tud vitázni vagy változtatni.

Az igazi kérdés persze az, hogy mi történik mindazokkal, akik nem írnak, nem beszélnek meg senkivel azt, amit és ahogyan tesznek munkájuk során, és semmiféle visszajelzést nem kapnak. Legnagyobb szomorúságomra ők vannak a legtöbben, hiszen aki leírja tapasztalatait, véleményét, az biztosan motivált, szeretné megmutatni az eredményeit, felvetni kérdéseit, megoldási javaslatait. A hallgató többség azonban aligha kap esélyt a megméretésre, és sokan nem is vágnak ennek semmilyen formájára sem.

A gyermekvédelemben az egyik legijesztőbb dolog az, hogy a munka, tevékenység eredménye nem látszik azonnal. A lelki sérülés, a fejlődési lemaradás, a tanulási kudarcok nem mutatkoznak olyan egyértelműen, hogy visszajelzést jelenthessenek a gyerekekkel foglalkozóknak. A jól látszó problémák esetében pedig számtalan kifogásra van lehetőség, így elsősorban a korábbi problémákra, a gyerek és családja „hibájára”, a körülmények és feltételek elégtelen voltára. A sokféle törekvés és igyekezet ellenére sem sikerült mindeddig elérni, hogy a saját munkáját mindenki képes legyen önmaga értékelni, és ne vegye rossz néven, ha érdemi módon mások – vezetők, fenntartó, kliensek – is megteszik ezt. Mint az egyik tanulmány írója írja e lapszámban, számára kifejezetten nehéz e visszajelzések, értékelések nélkül dolgozni a lakásoththonban, mert nem kap segítséget, nem tudja megosztani a dilemmáit, és a kollegákkal folytatott havi esetmegbeszélő sem mutatkozik a gyakorlatban hatásosnak, nem, vagy alig változik a munkatársak szakmai tevékenysége.

Sokadszor is csak azt tudom erősíteni mindenkiben, hogy időnként összegezze a végzett munkát, keressen lehetőséget arra, hogy megmérhető legyen, milyen eredményes, hatékony, amit csinál, és ne elsősorban azokat a faktorokat sorolja, amik miatt ez lehetetlen. Az újságba kerülő írásoknál pedig továbbra is elsősorban azt szeretnénk, ha minél többen vennék a fáradságot, hogy megosszák velünk a tapasztalataikat, visszajelzenének, hogy mi tetszik, mi nem, mit szeretnének. Jó lenne érzékelni, hogy milyen típusú és témájú anyagok segítenek leginkább, és mire a leginkább kíváncsiak!

Herczog Mária

A szellemi fogyatékkal élő gyermekeket és fiatalokat megillető jogok érvényesülésének ellenőrzése az őket gondozó intézetekben Romániában¹

Az alapvető emberi jogok betartásának folyamatos ellenőrzése az egyik legáltalánosabban elismert bántalmazás-megelőzési és vizsgálati eszköz, különösen a fogyatékkal élő emberek esetében, akik állapotuk miatt még inkább sebezhetőek, és (ugyanazért) nem feltétlenül tudnak panasszal élni. Az „Egyenlő Esélyek Megteremtésének Szabályzata a Fogyatékkal Élők Számára”² nyomatékosan kifejezte az igényt egy részletesebb, alaposan kifejlesztett információs rendszerre a fogyatékkal élő emberek esetében, ahogy az érintett téma tanulmányozásának szükségességét is, beleértve azokat az akadályokat, amelyeket a fogyatékkal élő embereknek le kell küzdeniük.

■ A PROJEKT BEMUTATÁSA, HÁTTERE ÉS MÓDSZEREI

Ez a jelentés egy 2005 szeptembere és 2006 júliusa között megvalósított programon alapul, amelynek során a vizsgálatot végzők látogatást tettek 64, államilag finanszírozott, fogyatékkal élők – kiskorúak és felnőttek – számára működtetett bentlakásos intézetben. Az intézetek kiválasztásának szempontja volt, hogy tinédzserek és fiatalok is legyenek az ellátottak között, és előnyben részesítették a vidéki otthonokat. Minden megyéből maximum egy intézetet választottak ki. A monitorozást 5 csoport végezte, amelyeknek tagjai (2-2 fő, általában egy pszichológus vagy szociális munkás és egy ügyvéd vagy hivatalos tanácsadó) speciális felkészítő tréningen vettek részt. Minden intézeti látogatás alatt a csoport beszélt a személyzettel és engedélyt kért a különböző kartonokba és iratokba való betekintéshez.

A Centre for Legal Resources (CLR)³ 2003 óta szűrőpróbaszerű látogatásokat tesz az érintett intézményekben, hogy látni lehessen, mennyire tartják tiszteletben az emberi jogokat a szellemi fogyatékkal élők esetében a pszichiátriai és a rehabilitációs intézményekben. Az eddigi vizsgálatok rámutattak, hogy nagyszámú, szellemi fogyatékkal élő ember érkezett ilyen vagy olyan módon a gyermekvédelmi ellátórendszer intézeteiből: vagy azért, mert eleve egy hasonló intézetből szállították oda őket, vagy, mert a korábbi „kórházi otthonuk” felnőtteket ellátó intézménnyé vált. Nem volt nehéz észrevenni, hogy ezek a fiatalok, ellentétben azokkal a rászorulókkal, akik családi környezetből jöttek, a hosszas intézeti gondozás hátrányaitól szenvedtek (pl. jelentős fizikai és szellemi lemaradás). Mindemellett néhány, felnőttek számára működtetett intézményben (pszichiátria, rehabilitációs központok szellemi fogyatékkal élők számá-

ra) gyermekek is éltek, néhányan szellemi fogyatékkal, másoknál azonban még csak nem is diagnosztizáltak ilyesmit. Közülük számosan illegálisan tartózkodtak ezekben az intézményekben.

2006 júliusában a NACRP⁴ és a NAPH⁵ képviselői a Román Parlament Emberjogi Bizottságához továbbították a NAPH honlapjának adatát, amely szerint több mint 140 fogyatékkal élő gyermegről lehetett tudni, akik ebben az időszakban felnőttéket ellátó bentlakásos központokban éltek.

Az 544/2001 számú törvény alapján, amely szabad hozzáférést biztosít a közérdekű adatokhoz, a CLR a helyi gyermekvédelmi szervezetekhez továbbított egy sor kérdést, amelyek a következőkre kérdeztek rá: a mentális fogyatékkal élő gyerekek száma, akik felnőtteket ellátó központokban élnek, akik 2004-2005-ben betöltik a 18. életévüket; hová kerülnek elhelyezésre. Melyek azok az intézmények ahová a HIV/AIDS fertőzött szellemi fogyatékkal élő gyermekeket akarják majd elhelyezni 18 éves koruk után, és hányan vannak ők.

A beérkezett adatok azt mutatták, hogy 2267 szellemi fogyatékkal élő gyermeket kellett volna különböző elhelyezési központokból másik bentlakásos intézménybe átköltöztetni 2005-2006 során, a korhatár betöltése miatt. A szükséges kezelés 155 szellemi fogyatékkal élő HIV/AIDS fertőzött gyermek számára nem volt lehetséges a speciális kezelésre szakosodott intézmények hiánya miatt.⁶

Bár a szociális ellátórendszer intézményei a látogatást megelőzően értesítést kaptak a Gyermekvédelmi hatóságtól erről a projektről, a CLR képviselőinek számtalan különböző aka-

¹ A teljes jelentést lásd itt: http://www.unicef.org/ceecis/Report_CRJ_engl_FINAL.pdf/, az összeállítást Havas Júlia készítette.

² Indítvány melléklete A/RES/48/96, elfogadva az ENSZ 85. plenáris ülésén, december 20., 1993.

³ Romániai (nem kormányzati), 1998 óta működő jogvédő szervezet, részletesebben lásd <http://www.crj.ro/indexen.php>

⁴ National Authority for Children's Rights Protection – Nemzeti Gyermekjogokat Védő Hatóság

⁵ National Authority for People with Handicap – Nemzeti Fogyatékosügyi Hatóság

⁶ Nagy számú, általános szociális és gyermekvédelmi intézményből származó dokumentáció bizonyítja, hogy helytelen megoldás az ilyen fiatalokat fogyatékos embereket ellátó intézményekbe utalni, mivel ezek az intézetek nem rendelkeznek a kellő speciális felkészüléssel.

dállyal kellett szembenézniük, amikor fogyatékkal élő gyermekeket elszállásoló bentlakásos intézményekbe szerettek volna bejutni: a helyi hatóságok további jóváhagyásának szükségessége, a (korlátlan) hozzáférés megtiltása, az intézmény egészére kiterjedő vizsgálat megtagadása, vagy a bentlakók aktái megtekintésének visszautasítása miatt. A monitorozás alatt megfigyelhető volt, hogy a személyzet figyelmen kívül hagyja a gyermekjogokat, emiatt gyakran a rendelkezésre álló adatok kevésnek bizonyultak ahhoz, hogy teljes képet lehessen alkotni.⁷ Legalább 10 esetben a személyzet úgy nyilatkozott, hogy állásuk elvesztésétől féltek, amennyiben őszintén beszélnek azokról a problémákról, amelyekkel szembe kell nézniük, vagy azokról az akadályokról, amelyek a szellemi fogyatékkal élő gyermekek bántalmazásához vezethetnek.

Még nehezebb volt információhoz jutni azokban a központokban, ahol súlyos értelmi fogyatékkal élő gyermekek voltak, akik nem tudtak az ellenőrzést végző képviselőkkel kommunikálni, vagy fogyatékoságuk, vagy a helyzet miatt. Minden látogatásról jegyzet készült, amelyet továbbítottunk a vonatkozó helyi és központi hatósághoz (NACRP, NAPH, GDSCCP⁸). 2006-ban 4 regionális találkozót tartottak a helyi intézmények képviselőivel és a gyermekvédelemben járatos és illetékes hatóságokkal, szervezetekkel. Ezekben a találkozókban átbeszélték a monitorozás tanulságait regionális szinten, áttekintve a lehetséges megoldásokat, és javaslatokat tettek az intézetekben élők körülményeinek fejlesztésére, javítására vonatkozóan.

A jelentés célja a monitorozás tapasztalatainak összefoglalása és a vészharang megkongatása a szellemi fogyatékkal élő gyermekek jogainak figyelmen kívül hagyása miatt.

(Megjegyzés: a jelentés a „szellemi fogyatékkal élő gyermek vagy fiatal” kifejezést használja, bár a romániai jogrendszer nem definiálja a „szellemi fogyatékos” fogalmát; a kifejezést általában véve használják mindenfajta mentális egészségügyi probléma és szellemi elmaradottság definiálására.)

■ AZ ELLENŐRZŐ LÁTOGATÁSOK EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA

Az intézetek állapota különböző az adott közösség érdeklődése, illetve érdeklődése szerint, ami visszatükröződik az anyagi támogatásban, adományokban, illetve a civilszervezet támogatásában. Néhány intézmény megfelelően tágas és felszerelt, a higiéniai körülményekkel sincs probléma, mások azonban elöregedett, rosszul karbantartott épületek, néhány helyen pedig a körülmények kifejezetten veszélyesek voltak. A meglátogatott intézetek több mint kétharmadában nem rendelkeznek az előírt szükséges minimum feltételekkel, amelyekkel fogyatékos

gyermekeket ellátó bentlakásos intézményként pedig rendelkezniük kellene.⁹

„Az I 1 épület valójában egy egyemeletes iskolaépület, amelyet bentlakásos központtá alakítottak át. A hall bejárata, ahol a kollégiumi szobák elhelyezkednek, zárva van. Odabent a tisztított WC-k visszatartó szaga terjed. A bejárat mellett, jobb oldalon 4 WC volt (4 „pottyantós” WC 40 gyerekre), és ugyanazon a szinten 4 kollégiumi szobát alakítottak ki a korábbi tantermekből. Szintén a földszinten, a gyermekek mosókonyhája és WC-i között van a tanárok mosdója, amely nagyon jól felszerelt, padló- és falburkolat, mosdókagyló és vízöblítéses WC van benne.

Minden kollégiumi szobában 10 ágy van, televízió, odaillő szőnyeg, asztal és négy szék. A higiéniai körülmények csak részben mondhatók kielégítőnek: a mosdókön nincs csap, vagy cső. A látogatás ideje alatt csak hidegvíz volt. Elmondták, hogy melegvíz mindössze kétszer van egy héten, ekkor zuhanyozhatnak a gyerekek. A zuhanyzókat nem választják el falak egymástól. Az emelet struktúrája megegyezik a földszintével, de itt egy 8 zuhanyzós fürdőszoba is van – arra a 80 gyerekre, akik ezen az emeleten laknak.¹⁰”

„A hőmérséklet a második emeleten (ahol a fiúk laknak) rendkívül alacsony. A kollégium ablakai törtek, és az egyik szobalakai egy saját készítésű elektromos szerkentyűvel próbálják megoldani a fűtést. A WC és a zuhanyzók teljesen fűtetlenek, és nincs melegvíz. A hideg miatt gyakorlatilag lehetetlen használni ezt a helyiséget¹¹.”

Az interjúk rámutattak, hogy az ilyen intézetek magas fenntartási költsége arra készítette az intézményvezetőket, hogy próbáljanak ott spórolni, ahol lehet – ennek az egyik útja volt a melegvíz megszüntetése, a zuhanyozási lehetőség heti egy-két órára való csökkentése, az évszaktól függetlenül. Az, hogy ezekben az intézetekben a gyerekek csak a megengedett alkalmakkor tisztálkodhatnak, rengeteg konfliktust generál közöttük (mivel ilyen kevés idő alatt nem tud mindenki sorra kerülni).

„A gyerekek közös zuhanyozóhelyiségbe mennek, meztelenül, kor szerint csoportokba osztva, egy csoport 12-14 gyerekből áll. Nincs saját szappanjuk, samponjuk, ezek a gondozóknál vannak, akik odaadják nekik, amikor zuhanyozni mennek. A szolgálatban lévők felügyelik az összes gyereket (fiúkat és lányokat) a zuhanyozás alatt [az ellenőrző látogatás során a gyerekek 10 és 20 év közöttiek voltak]¹².”

Noha a magántulajdon alapvető része a magánélethez való jognak, és életbevágóan fontos volna a gyerekek pszichés jólétéhez, a látogatások során az is kiderült, hogy gyakran a gyerekeknek nincsen szekrénye, vagy olyan helye, ahol a saját, személyes holmijukat tarthatnák. Ha vannak egyáltalán ilyen tárgyaik, azok el vannak zárva, hogy a többi gyerek vagy a személyzet ne lophassa el. Néhány intézetben azt is láttuk, hogy a gyermekek megosztják maguk között a ruháikat. A külső megjelenésük időnként kifejezetten borzalmas.

⁷ Például, a megvizsgált intézmények több mint 50%-ában a személyzet nem tudta, mit kell válaszolni arra a kérdésre, hogy „Hogyan járnak el a szellemi fogyatékkal élő gyermekek bejelentései, panaszai esetében?”, „Ki segít nekik megírni a bejelentést?”, „Ki a felelős a bejelentések összegyűjtéséért és továbbításáért és a jelentett incidensek kivizsgálásáért?”. Nem kaptunk választ az olyan témákat feszegető kérdésekre sem, mint szellemi fogyatékkal élő gyermekek pszichiátriai intézményekbe való felvétele, a kezelés megváltoztatása és kérények a gyermekek mozgásának korlátozására (a gyermekek mozgásképtelenné tétele kezük és lábuk kikötözésével és elkülönítésük).

⁸ Szociális és Gyermekvédelmi Osztályok (GDSCP)

⁹ Gyermekeként legalább 6m² tér, maximum 4 gyermek 1 szobában.

¹⁰ Az I. megyében meglátogatott intézet monitorozási jelentéséből.

¹¹ Részlet S. megye monitorozási jelentéséből.

¹² Az M. megyében meglátogatott intézet jelentéséből.

„A központban élő gyerekek haja rövidre van vágva, mindenkié egyformán, tekintet nélkül arra, hogy fiú vagy lány. Rengeteg gyereknek egyáltalán nincs cipője, a ruháik mérhetetlenül kopotak, szakadtak és agyonhasználtak¹³.”

Bár pár intézménynek van külön helyisége, ahol a gyerekek lazíthatnak, játszhatnak, a látogatások során ezeket általában zárva találtuk, és úgy tűnt, ritkán vagy soha nem használják őket.

A SZELLEMI FOGYATÉKKAL ÉLŐK PSZICHIÁTRIAI ELLÁTÁSBA VALÓ BEUTALÁSA

Egy korábbi időszakban lefolytatott monitorozási projekt időtartama alatt (2004 júniusa és 2005 novembere között) Bráila pszichiátriájának kihelyezett részlegében 51 gyermek esetében találtuk úgy, hogy lehetetlen, megalázó körülmények között élnek, mindenféle kezelés vagy törődés nélkül. Az ellenőrzési látogatás jelentése szerint:

„Az első osztályon 7 gyermek van az első, és 4 a második kórteremben. A gyerekek feléne a keze és/vagy a lába zsinórral vagy hevederrel az ágy korlátjához van kötözve. Néhányukon öncsonkítás jelei látszanak, de zúzódások, illetve az agresszióból eredő egyéb olyan sérülések is, amelyeket nem okozhattak maguknak. Mind le vannak fektetve, de segítséggel föl tudnak ülni. Néhányuknak felfekvése van, mivel piszkos alsóneműjüket senki sem cseréli ki rajtuk. A második osztályon 17 ápolat van. Rajtuk is fizikai bántalmazás nyomai látszanak, és néhányan itt is az ágyhoz vannak kötözve. A harmadik osztályon 4 gyerek van. Egyiküknek, aki 8 éves, keze és lába az ágyhoz van kötözve. A földszinten lévő 14 gyermek közül néhányuk lábai cipőfűzővel vannak összekötve, ezért nem tudnak mozogni; mezítláb ülnek a földön egy félig elsőtétített szobában.¹⁴”

2005 júniusában a gyermekek ugyanilyen állapotban és körülmények között voltak, habár a feljegyzéseket ismétlődően elküldték a bráilai GDSCCP-nek, hogy hatáskörüknek és felelősségüknek megfelelően cselekedjenek és helyezték át ezeket a gyermekeket a gyerekjóléti rendszerbe. A hatóságokkal való levelezés rámutatott, hogy ezeknek a gyermekeknek nem volt szülői háttere, ez volt a fő ok, hogy éveken keresztül a pszichiátrián feküdtek.

A szellemi fogyatékkal élőkre vonatkozó törvény pontosan meghatározza, hogy „a pszichiátrián való elhelyezés kizárólag egészségügyi alapokon nyugodhat, más szóval megfelelő diagnózison és kezelési folyamaton kell alapulnia¹⁵”.

Az ellenőrző látogatások és néhány hatóság által készített feljegyzés rávilágított, hogy a szellemi fogyatékkal élő gyermekek gyakran intézetből kerülnek hosszú ideig tartó kórházi kezelésbe a különböző pszichiátrián osztályokra. A pszichiátrián intézményekbe való önkéntes vagy nem önkéntes bekerülésnek bizonyos szabályok szerint kell történnie, amelyek garantálják a legitím és nem-önkéntes alapokon hozott döntést.

A meglátogatott intézmények több mint egyharmadában a gyermekekkel (legtöbbjük tinédzser volt a monitorozás időtartama alatt) és a pszichiátria személyzetének néhány tagjával folytatott beszélgetések során kiderült, hogy a szellemi fogyatékkal élő gyerekek intézetből a pszichiátriára való beutalása önkényes döntés alapján történt, afféle büntetésként:

„V. [aki egy ilyen típusú intézetben volt] nagyon agresszív, megüti a személyzetet, visszabeszél, s bár utána bocsánatot kér, mégis ott folytatja, ahol abbahagyta, visszatér ehhez a viselkedéshez; minden azon múlik, hogy viselkedik: ha jó kislány lesz, egy héten belül hazamehet.¹⁶”

„2005 novemberében egy szellemi fogyatékos lányok számára fenntartott H-beli intézet ellenőrzése során (a meginterjúvolt lányok ekkor 16-17 évesek voltak) a lányok elmesélték az ellenőrzést végzőknek, hogy gyakran fenyegetik őket azzal, hogy ha nem „viselkednek” [ezt a kifejezést használták a lányok], C. város pszichiátrián klinikájára fogják beutalni őket. A megkérdezett kiskorúak közül 3 elmondta, hogy 2004 nyarán elküldték őket erre a pszichiátriára. Egyikük elmesélte, hogy akarata ellenére utalták be 4 napra, mert visszabeszélt az egyik oktatónak [X kiskorú nyilatkozata]. Hozzátette, hogy a kórházi ellátás során nem részesült gyógyszeres kezelésben [2004-ben]. Ugyanezek a gyerekek mondták az ellenőrzést végzőknek, hogy november elején ismét pszichiátrián beutalással fenyegették őket [a gondozási központ dolgozóit], ha beszélnek valakinek arról a bentlakóról, aki megpróbálta megölni magát.¹⁷”

2005 novemberében C. város pszichiátrián klinikájának egyik alkalmazottja jelentette a CLR képviselőinek a következő esetet, amelyet 2005. november 5-én rögzítettek a klinikán, ahol dolgozott:

„X. tinédzser a H-beli intézetből, akinél enyhe fokú szellemi fogyatékos diagnosztizáltak, bevallotta, hogy tablettákat vett be (10 darab Carmabazepint), csak, hogy lássa, mi történik. A gyógyszereket az orvosi szobából lopta el, amíg a nővér a kórlapok kitöltésével volt elfoglalva. A kislány a magas beszédű dózis miatt nagyon zavart állapotban érkezett osztályunkra, és azt hiszem, a sürgősségre is átvitték, gyomormosásra. A lány beutalása ellenőrizhető a kórlapjáról. Ezekben a napokban (2005 novemberében) kellett volna kiengedni; el is jöttek érte, de mégis benntartottuk egy időre, mert megmondtam nekik, hogy beszélni akarok a lánnyal. Akárhogyan is, a központ személyzete kész volt elvinni őt, és mutattak egy papírt is, amely bizonyította, hogy a gyerekek abban a központban lakott, meg az utolsó pszichiátrián zárójelentését is. Mindez meglehetősen furcsa volt egy hétfői sürgősségi ellátásra való beszállítás esetében. A lány azt mondta, nem jön ki jól a társaival, és az idősebbek agresszívak vele. Utál a központban lenni (4 éve került oda egy másik megyéből), a szülei elhagyták, de egyébként sem akar visszamenni hozzájuk. Elmondta, hogy gyakran fenyegették azzal, hogy „visszadobják a szüleinek” [X. tinédzser nyilatkozata]. Megadta nekem annak a

13 Részlet a Placement centre from the county of O.-monitorozás jelentéséből;

14 Részlet abból a feljegyzésből, amelyet 2004 júliusában a CLR küldött az NACPA részére.

15 A 487/2002 számú törvény 40. cikke.

16 Mind a kiskorú lány pszichiátriára való bekerülésének okait, mind a kezelés és az elbocsátás mikéntjét a pszichiátria egyik nővérének leírásából ismerjük.

17 A 2005 novemberében folytatott monitorozás jelentéséből.

dolgozónak a nevét, aki csúnyán beszélt, fenyegette és gyakran megverte őket.¹⁸”

„A helyi központban élő gyerekek gyakran kerülnek be hozzánk a kórházba, a mentő vagy a rendőrség hozza őket, általában péntek este vagy szombaton. Az első ellenőrzés és a gyermekkel való elbeszélgetés után egyértelmű volt, hogy felvételüket semmi sem indokolja, ezért vissza kellett volna küldenünk őket. Csak később értettem meg, hogy hétvégéken csak egy gondozó volt, akinek nagyszámú gyereke kellett felügyelnie, ezért a legproblémásabbaktól meg akartak szabadulni.¹⁹”

A törvény²⁰ egyéni eljárást ír elő egy személy (függetlenül annak korától) pszichiátriára való beutalása esetén. A pszichiátriára való felvételhez az illető vagy az illető törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges. A 272/2004 törvény alapján a Megyei Önkormányzat polgármestere gyakorolja a szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket abban az esetben, ha a gyerek a gyerekvédelmi ellátás rendszerébe kerül (intézetben elhelyezett gyermek). A CLR hivatalos levélben kért felvilágosítást a megyei önkormányzatok polgármestereitől²¹ arról, hogyan gyakorolják ezt a jogot a pszichiátriára való hozzájárulás szükségessége szempontjából, és majdnem mindegyik esetben negatív választ kaptak; a megyei önkormányzatok átruházták ezt a felelősséget a GDSCCP-re, habár ez törvényellenes.²²

Bárki akarata ellenére történő pszichiátriára való beutalás kizárólag abban az esetben lehetséges, **amennyiben egy képesített pszichiáter úgy dönt, hogy az illető pszichiátriára való beutalás szükséges**, és véleménye szerint a szóban forgó egyén veszélyes lehet önmagára vagy környezetére, vagy, ha csak nem részesül kórházi kezelésben, állapota romlani fog, vagy másképp nem részesülhet a megfelelő ellátásban.²³ A jelenleg érvényben lévő törvény szerint kevés ember kérheti a beteg pszichiátriára való beutalását annak akarata ellenére²⁴: „Pszichológus, nővér és néhány oktató indítványára 2005-ben 8 gyermek részesült kórházi kezelésben egy vagy két hétre neuro-pszichiátriára.²⁵”

A jelenlegi törvénykezés – 487/2002 számú törvény – kimondja, hogy a szellemi fogyatékkal élő egyén törvényes képviselőjét informálni kell a kórházi ellátásról. Az akarat ellenére történő kórházi beutalást hivatalosan jóvá kell hagyni, és bizonyos időközönként felül kell vizsgálni. A törvényben azért van

ezek a kitételek, hogy hangsúlyossá tegyék az ilyen kezeléseket kivételes mivoltát, minthogy azok komolyan sértenek egy sor alapvető emberi jogot, valamint, hogy a visszaélések lehetőségét annyira csökkentésük, amennyire csak lehetséges, illetve, hogy minimalizálják a beteget érő negatív hatásokat.

Az idevágó dokumentáció tanulmányozása és a bentlakásos intézetek alkalmazottjaival való konzultáció után világossá vált, hogy a meglátogatott intézmények nem tesznek eleget az akarat ellenére történő kórházi beutalásra vonatkozó, az Egészségügyi Törvény által meghatározott szabályoknak. Voltak olyan esetek, amelyeknél sem az intézet dolgozói, sem a bentlakók nem voltak tudatában az akarat ellenére történő kórházi beutalásra vonatkozó szabályozásnak, annak, hogy az ilyen döntést fölül kell vizsgálatniuk az illetékes bizottsággal²⁶, sem pedig a ténnyel, hogy az érintett akarata ellenére történő kórházi ellátást 24 órán belül kötelező jelenteni és felülvizsgálatni az illetékes törvényszék ügyészéi irodájával.

Annak érdekében, hogy több részletet megtudjunk az intézetekben élő gyermekek akarata ellenére történő pszichiátriára való beutalásáról, információkat kértünk a megyei egészségügyi szolgálatoktól. A kapott adatok azt mutatták, hogy az elmúlt két évben több mint 400 kiskorút, főleg tinédzsert utaltak be pszichiátriára az adott intézet dolgozói kérésére. A meglátogatott intézetekben élő 14 és 17 év közötti kiskorúakkal folytatott beszélgetésekből – akik között voltak olyanok, akiket régebben beutaltak már pszichiátriára – jól látszott, hogy egyikük sem volt informálva arról a jogáról, hogy az akarata ellenére történő beutalást jelenteni kell az illetékes törvényszéknek, sem más jogairól, amelyeket tiszteletben kellett volna tartani. Mivel az intézetek bentlakói kiskorúak, a bíróságnak szóló nyilatkozatukat csak törvényes képviselőjük vagy annak megbízottja hozzájárulásával tudják elkészíteni. A legtöbb esetben ez az illető az intézeti személyzet egyik tagja volt. Hangsúlyoznunk kell a tényt, hogy ilyen körülmények között a törvényes képviselőnél egyértelműen összeférhetetlenség áll fenn.

Bár a törvény szerint a szülői jogok és kötelezettségek olyan gyermek esetében, akinek nincs megfelelő gyámja, és akiről a bíróság úgy döntött, hogy gyerekvédelmi intézet képviseli a helyi önkormányzat polgármestere vagy – Bukarest esetében – a kerületi polgármester megbízásából, valójában az előírásoknak nem tesznek eleget, és a szülői jogokat és kötelezettségeket különböző intézeti alkalmazottak gyakorolják. Ebben az esetben a gyámság de facto illegális, mivel közösségi szolgálat dolgozója tölti be.

Az intézetben elhelyezett szellemi fogyatékkal élő gyerekekről való gondoskodásnak alkalmaznia kell az ENSZ Gyerekjogi Egyezményét és az idevágó ENSZ rendelkezéseket, irányelveket. Az egyezmény 37. cikkével összhangban, a szabadság bármilyen szintű korlátozásának törvény által szabályozottnak kell lennie, nem történhet önkényes döntés alapján, csak legvégső lehetőségként merülhet föl, és a lehető legrövidebb ideig kell tartania. A 37. cikk kimondja, hogy minden, szabadságától megfosztott gyermeket „a felnőtté válásáig kell ellátni, ki-

18 A program menedzser megerősítése e-mailen érkezett a CLR-hez 2005. november 7-én. A központ vezetőjét, a pszichológust és a szociális munkást a H-beli gondozási központból megkérdeztük a pszichiátriára beutalt gyermekek pontos számáról és az intézeti gyerekek öngyilkossági kísérleteiről. A válaszok nemlegesek voltak.

19 Egy B-beli neurológus-pszichiáter nyilatkozata.

20 487/2002 számú egészségügyi törvény

21 Azokból a megyékből, ahol a monitorozások folytak, és ahol intézeti gyermekek felnőtteket ellátó pszichiátriára való beutalása történt.

22 CLR24 választ kapott és rögzített, amelyeket vagy a GDSCCP képviselője vagy a megyei önkormányzat polgármestere (vagy titkársága) írt alá.

20 487/2002 számú egészségügyi törvény

21 Azokból a megyékből, ahol a monitorozások folytak, és ahol intézeti gyermekek felnőtteket ellátó pszichiátriára való beutalása történt.

22 CLR24 választ kapott és rögzített, amelyeket vagy a GDSCCP képviselője vagy a megyei önkormányzat polgármestere (vagy titkársága) írt alá.

23 A törvény 45. cikkelye

24 Az illető orvosa vagy pszichiátora, a család, a kompetens helyi közigazgatási szerv szolgálatának képviselői, rendőrség, az ügyészség vagy a tűzoltóság.

25 C. monitorozási jelentéséből

26 487/2002 számú törvény, 52. cikkely.

véve, ha legjobb érdeke úgy kívánja, hogy közöttük legyen”. A Gyermekjogi Bizottság szerint minden, fogyatékkal élő gyermeket ellátó intézményre vonatkozik, hogy a gyerekeknek külön kell lenniük a felnőttektől, és a 25. cikk alapján a Bizottság külön hangsúlyozza az elhelyezés és a kezelés időnkénti felülvizsgálatának szükségességét.²⁷ A monitorozás alatt a megyei egészségügyi központoktól kapott válaszokban lévő adatok azt mutatják, hogy a szellemi fogyatékkal élő gyermekeket a kórházi tartózkodások során még mindig felnőttek pszichiátrián kezelik.

A közvetlen megfigyelések és a rögzített adatok azt mutatják, hogy időnként a gyerekek akkor is pszichiátriára kerülnek, ha nincsen olyan diagnózisuk, ami ezt indokolná. Így aztán, a jelenlegi törvénykezés szerint bármiféle olyan kórházi ellátás, amelyet orvosi diagnózis nem támaszt alá, nemcsak illegális, hanem olyan beavatkozás is, amely veszélyeztetheti a gyermek fejlődését, mindegy, milyen okok vezetnek az ilyen eljáráshoz.

■ INTÉZETBEN GONDOZOTT SZELLEMI FOGYATÉKKAL ÉLŐ GYERMEK FIZIKAI KORLÁTOZÁSA

A „fizikai korlátozás”, illetve az „elkülönítés” kifejezéseket az ENSZ Alapelvek a Pszichiátriái Betegek Védelméről és az Egészségügyi Törvény határozzák meg. A fizikai korlátozást úgy definiálják, mint „egy személy mozgási szabadságának korlátozása a kar vagy karok, illetve a láb vagy lábak szabad mozgásának megakadályozásával, vagy a beteg teljes mozgásképtelenné tételével; szem előtt tartva, hogy ez nem okozhat fizikai sérülést, nem használható büntetésként, és nem alkalmazható a megfelelő személyzet vagy kezelés hiánya okán.”

A szellemi fogyatékkal élők korlátozásáról szóló törvény nem határozza meg a pontos kritériumokat és azokat a speciális eljárásokat, amelyek abban az esetben szükségesek, ha egy gyermek veszélyt jelent önmagára. Mindazonáltal az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye tartalmaz idevágó rendelkezéseket a bentlakásos intézményekben lévő, szellemi fogyatékkal élő gyermekekre vonatkozóan. Ezek között szerepel az is, hogy a gyermeket meg kell védeni mindenfajta visszaéléstől és bántalmazástól. Habár a korlátozás mint eszköz, csakis akkor volna használható, amikor kifejezetten szükséges, és akkor is szigorú ellenőrzés alatt (hogy biztos legyen, a gyermek fizikai, kényelmi és biztonsági szükségletei ki vannak elégítve), csakis pszichiáter írásos javaslatára történhet, és részletesen dokumentálni kell egy speciális táblázatban²⁸, a CLR ellenőrzést végző csoportjai találtak olyan eseteket, amelyek nem ezen előírások szerint zajlottak:

„A bentlakó M.X., 10 éves, az egyik kollégiumi szobában volt elszállásolva, ahol a „zöldeket” tartották [X. nővér nyilatkozata]. Gyerekkori autizmust és szellemi retardáltságot diagnosztizáltak nála. A bentlakó le van szedálva és mozgásképtelenné van

téve, ágynemű darabokkal van az ágyhoz kötözve, ágynemű darabok és gézcsíkok vannak a testén mindenfelé. Az egyik kötél vállmagasságban fut végig a testén, a második a csípőjénél, a harmadik a térde és a bokája között. A kezei a háta mögé vannak kötözve a csuklójánál fogva. Mivel a kezeit ily módon megkötötték, M.X. egyáltalán nem tudott megmozdulni. A látogatás ideje alatt a személyzet egyetlen tagja sem jelent meg az osztályon²⁹.”

A visszaélések megakadályozása és az indokolatlan fizikai korlátozás megelőzése érdekében az intézeteknek engedélyeztetniük kell az efféle eljárások lefolytatását, és megfelelő személyzettel kell rendelkezniük. Mindemelllett a fizikai korlátozás alkalmazásakor a személyzetnek minden tőle telhetően meg kell tennie a fájdalomkóros elkerülésére.³⁰ Az orvos fizikai korlátozást célzó írásbeli javaslatának részletesen tartalmaznia kell minden olyan körülményt, amely ennek alkalmazását szükségessé teszi, a korlátozás természetét és megkezdésének pontos idejét, mivel az nem tarthat tovább 4 óránál.

A román törvénykezés szerint minden, gyerekeken alkalmazott korlátozást speciális táblázatban kell rögzíteni, mellékelve az egészségügyi kezelési tervet; a végrehajtott kezeléseket; a résztvevő alkalmazottak nevét; más tanúk (beleértve a gyereket) nevét; a kezelés lehetséges következményeit; annak a személynek az aláírását, aki a tények rögzítéséért felelős. A korlátozó kezelések megtörténte után a gyermeket 24 órán belül meg kell vizsgálnia egy orvosnak. Mindazonáltal, ez ellentétes az ENSZ rendelkezésével, miszerint „bármiféle korlátozás kizárólag pszichiáter írásbeli javaslatára történhet”.

Ez az ellentmondás kiiktat egy fontos, visszaélés elleni biztosítékot, ami pedig komoly kihatással van a gyerek fizikai és szellemi fejlődésére:

M. X. esetéhez,

„Megkérdeztük az alkalmazottakat M. X-ről. A nővér pánikba esett és tagadta, hogy a gyerek ki volt kötözve. Ugyanekkor kezdte eloldozni a gyereket, és ismételtette, hogy nem volt megkötözve. Egy másik nővér dühbe gurult, és megkérdezte, ismerik-e a monitorozást végzők egyáltalán a gyerek diagnózisát. Azt mondta, ha ismernék, nem sokkalná őket ez a fajta eljárás. Közvetlenül ezután az osztályvezető elmagyarázta, hogy „M.X. öncsonkítást végez, ha nincs kikötözve” [az osztályvezető főnővér nyilatkozata]. Demonstrálandó, hogy igazat mondott a gyerek öngresszióját illetően, az ellenőrző látogatás végén a gyerek eloldozását ajánlotta. 30-40 perc elteltével a nővér behívta a monitorozási csoport tagjait, hogy „Jöjjenek, és nézzék meg M.X-et most, eloldoztam, és most csupa vér mindenütt”³¹ [az osztályvezető főnővér nyilatkozata].

A CLR monitorozást végző csoportjai a szellemi fogyatékkal élő gyermekeket gondozó intézetekben gyakran találtak olyan

27 Hodgkin, R. and Newell, P., A Gyermekjogok betartásának kézikönyve, UNICEF, 2004, p. 403.

28 21. cikk (8) Az Egészségügyi Törvény végrehajtási szabványa

29 V. megye speciális szükségletekkel élőket ellátó rehabilitációs központja, részlet a monitorozási jelentésből

30 21. cikk (4)

31 Az osztályvezető főnővér nyilatkozata

körülményeket (bár kevésbé súlyosakat, mint a fentebbi esetben), amelyek veszélyeztetik a gyerekek fizikai és szellemi épességét. Ráadásul a **személlyzettel folytatott beszélgetések és interjúk rámutattak, hogy minimálisan sem voltak tisztában azokkal a rendelkezésekkel, amelyek a gyerekek „fizikai korlátozására” vonatkoznak.**

Hasonló a helyzet a szellemi fogyatékkal élő gyermekek elkülönítésekor.

Az elkülönítés olyan eljárás, amely arra szolgál, hogy szükség esetén megvédje azt a beteget, aki veszélyes önmagára vagy másokra. Kizárólag akkor alkalmazható, ha az intézménynek minden alábbi feltétel rendelkezésére áll: biztosított a folyamatos megfigyelés, egy jól megvilágított és megfelelően szellőző helyiség, amelyben van mosdó, és megfelelően megoldható a beteg önmaga ellen irányuló agressziójának kivédése. A visszaélések megelőzése érdekében a folyamatot „két óránként felül kell vizsgálni”, és a lehető legrövidebb időre korlátozni. A CLR által meglátogatott intézmények eljárásmodjai sem a nemzetközi szabályozásnak, sem a román törvénykezésnek nem tettek eleget az elkülönítést illetően, és a bánásmód néhány esetben kifejezetten megalázó és embertelen volt.

■ A SZELLEMI FOGYATÉKKAL ÉLŐ GYERMEKEK EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁSA

■ Egészségügyi alapellátás és nem-pszichiátriai kezelés

Az ENSZ Gyerekjogi Egyezményének 24. cikke értelmében Romániának el kell ismernie a gyermek jogát az elérhető legjobb és adekvát egészségügyi ellátáshoz és rehabilitációhoz. Következésképpen Romániának minden tőle telhetőt meg kell tennie annak érdekében, hogy biztos legyen, egyetlen gyermek egészségügyi ellátást érintő jogai sem sérülnek. Ezenfelül Románia elkötelezte magát amellett, hogy különösen a fogyatékkal élő gyermekek számára biztosítja a „a megfelelő és szükségleteiket biztosító életkörülményeket, amely garantálja az emberi méltóságot, elősegíti az autonómiát, és megkönnyíti a közösségi életben való aktív részvételt.”³²

Az ENSZ Szabályok a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségének Megteremtésére kimondja: „Az államnak garantálnia kell, hogy a fogyatékkal élők, különösen az újszülöttek és a gyermekek számára elérhető a társadalom más tagjaival megegyező színvonalú egészségügyi ellátás”. A 272/2005 számú törvény szerint minden gyermeknek jár az egészségügyi alapellátás, amelyet a társadalombiztosító finanszíroz. Mégis, a legtöbb megvizsgált esetben ezt a jogot figyelmen kívül hagyták, amit az alkalmazottak és az illetékes hatóságok képviselői forráshiánnyal vagy a személyzet képzetlenségével magyaráztak. Bár számos intézmény tervezte gyakorló orvos felvételét, a meglátogatott intézetek több mint felében ez a poszt betöltetlen. Általában az alapellátást egy, az intézmény által megbízott egészségügyi dolgozó végzi (jó esetben kép-

zett nővér). A probléma akkor kezdődik, amikor speciális ellátásra van szükség; különösen a fogászati ellátás olyan, amit kevés intézmény engedhet meg magának. Sok történet kerített fogorvosokról, akik megtagadták a gyerekek kezelését azok fogyatékosága miatt, ami a diszkrimináció egy fajtájaként is értelmezhető. Az intézmények dolgozói arról is beszámoltak, hogy ha bármiféle sürgősségi ellátásra van szükség, megfelelő szállítóeszköz hiányában ügyeletet vagy mentőt kell hívniuk. Mindemellett legalább 3 intézmény jelezte, hogy voltak esetek, amikor a mentők nem voltak hajlandók kimenni. Pár intézetben olyan HIV/AIDS fertőzött gyermekeket találtunk, akik nem részesülhettek megfelelő egészségügyi ellátásban fertőzésük miatt, ráadásul az intézet személyzete nem tett lépéseket az informálás és a fertőzés terjedésének megelőzése érdekében sem.

A pszichiátriai betegellátás szempontjából elmondható, hogy némely szellemi fogyatékos gyógyszeres kezelést igényel, míg másokat alapvetően viselkedésterápiával és egyszerűen nagyobb odafigyeléssel, törődéssel kell kezelni. A szellemi fogyatékkal élő gyermekeket a meglátogatott intézetekben döntően gyógyszeresen kezelik, és az ellenőrzések alatt az is kiderült, hogy az intézetek személyzete, habár gyakran képzetlen és felkészületlen ebből a témából, sokszor önkényesen változtatja meg a gyógyszeres kezelést, attól függően, hogy az intézmény büdzséje mit enged meg. Fontos megemlíteni, hogy a gyermekeket gondozó intézetek ritkán engedhetik meg maguknak, hogy főállású pszichiátert alkalmazzanak, ugyanakkor a meglátogatott intézmények nagy részénél a gyerekek kártonjait nem vezették rendszeresen. Olyan esetekre is szép számmal derült fény, amikor a gyerekek olyan gyógyszereket kaptak, amelyekre a monitorozási projektben résztvevő pszichiáter véleménye szerint nem lett volna szükség:

„A központ vezetője figyelembe veszi M. M. álláspontját, aki tiltakozik az ellen, amit a gyerekek visszaélésként élnek meg a személyzet irányából, a „legnehezebben kezelhető bentlakó” esetét. Amikor megkérjük, hogy beszéljen erről a gyermekről, kijelenti, hogy nem tudott erről, sem a kezelésről, amit a gyermek számára előírtak. Végül mégis elmondja, hogy a következő gyógyszereket kapta a gyerek: Zeldox, Fenobarbital, Haloperidol. A gyermek diagnózisa egyébként súlyos szintű értelmi fogyatékoság volt, minden egyéb részletezés nélkül.”

Ahogy a projekt szakértője elmondta, a fentebb említett gyógyszerek antipszichotikus szerek, amelyek arra valók, hogy szedálják a beteget, és főleg skizofrénia esetén használatosak, ezért aztán alkalmazásuk finoman szólva is kérdéses, ráadásul, ilyen esetben is csak kiegészítői lehetnek egy terápiának, nem pedig annak helyettesítői. A szakirodalom szerint az ilyen gyógyszercsoportok mind szedatív hatásúak, tehát gyakorlatilag egyfajta kémiai alapú fizikai korlátozásnak is fölfogható az alkalmazásuk. Pontosan ezért, a gyógyszereszek világos korlátokat és feltételeket szabnak ezen szerek használatával kapcsolatban, mivel az alapvető emberi jogokat sérti, ha használatukat nem indokolják egészségügyi okok.

³² Az Egyezmény 23. cikke

Ugyancsak az Egyezmény 23. cikke értelmében az alapvető cél az intézeti szellemi fogyatékkal élő gyermekek esetében, hogy individuális fejlődésüket elősegítsük, rehabilitáljuk és a társadalomba integráljuk őket. Ugyanakkor az ellenőrzések során kiderült, hogy rengeteg intézetben élő gyermeknek van hosszú, nem ritkán igen tekervényes intézeti múltja. Sokszor az is világosan látszott, hogy a 18 éves kor betöltése utánra szóló terveket gyakran inkább más (főleg adminisztratív) szempontok határozták meg, mint a gondozottak legfőbb érdeke.

Mivel a gyermek fizikai és lelki fejlődésére súlyos kihatással van az intézeti lét, ezért a 2 év alatti gyermekek intézetbe helyezését tiltja a törvény, kivéve akkor, ha a gyermek súlyosan fogyatékos. A monitorozás számtalan esetet fedett föl, ami ellentétes volt ezzel a rendelkezéssel. 2006 márciusában egy G-beli központban például 5, pár hónapos és 2.5 éves kor közötti gyermek élt, mindenfajta olyan diagnózis nélkül, amely intézeti elhelyezésüket indokolta volna.

Sajnos olyan esetekre is fény derült, amikor a gyerekek kijárását az intézetből szigorúan ellenőrizték, sőt megtiltották – holott a társadalomba való beépülésükhöz ez elengedhetetlen –, vagy amikor a gyerekek arról számoltak be, hogy a személyzet tagjainak utasítására (foglalkozásterápiának nevezve!) fát kellett vágniuk egész télen, holott panaszkodtak, hogy nagyon fáznak.

A jelentésből az is világos, hogy az intézeti gyermekek egyáltalán nincsenek felkészítve a társadalomba való beilleszkedésre, akkor sem, ha a közösségnek megvannak a megfelelő forrásai ennek támogatására. Sok olyan esetről számoltak be a gyerekek, amikor a személyzet az intézetből való majdani kikerülést rémisztőnek festette le, ezért aztán a gyerekek csak még jobban féltek valaha is elhagyni az otthont.

Az erőszak, visszaélés és bántalmazás elleni hatékony eszközök, biztosítékok hiánya szintén nagy probléma a szellemi fogyatékkal élőket ellátó intézményekben – az ellenőrző látogatások során sajnálatosan sok olyan esetre derült fény, amikor a gyermekek ahhoz való jogát, hogy a fentebbiektől megvédjék őket, semmibe vették.

„A gyerekek elmeséltek egy esetet, mikor egy lányt a hajánál fogva rángattak ki az ebédlőből, és megtiltották, hogy vacsorázzon, mert nem engedelmeskedett az intézetvezető azon utasításának, hogy étkezés alatt maradjon csendben. A gyerekek azt mesélték, hogy az intézeti személyzet egy négy főből álló csoportja egy üres szobába hurcolta a „bűnös” lányt, ahol megverték. Néhány gyerek arról számolt be, hogy bottal, ágylábbal, seprűnyéllel szokták megverni. Az utolsó áldozatot, akire emlékeztek, 2005 nyarán bántalmazták. Egy kislány elmesélte, hogy súlyos vágást ejtettek a kezén ollóval, mert nem volt hajlandó leborotválni a haját – ez egyébként egy, a személyzet által alkalmazott büntetési eszköz a „rossz viselkedés” korrigálására. A gyerekek azt is elmondták, hogy gyakran vulgáris és embertelen stílusban beszélnek velük, „fattyúnak”, „gyógyósnak” szólítják őket³³.”

33 C. megye központja, az idézet a monitorozási jelentésből származik.

Romániában a gyermekvédelmi törvény szerint gyermek elleni abúzus „minden olyan, szándékos cselekedet olyasvalakitől, aki a gyerekért felelős, annak bizalmát élvezte, hatalma van fölötte, amely veszélyezteti a gyermek életét, fizikai, mentális, lelki, erkölcsi vagy szociális fejlődését, fizikai épségét, fizikai és szellemi egészségét.”³⁴

Az ellenőrző látogatások során világosan kiderült, hogy a szellemi fogyatékkal élő gyermekek elleni erőszak minden intézményben jelenlévő probléma, noha a fogyatékos gyermekek jóval sebezhetőbbek, kiszolgáltatottabbak, és nehezebben tudják megvédeni magukat. Mind a gyerekek, mind a személyzet beszámolóiból kiderült, hogy a szóbeli bántalmazás elképesztően gyakori – a megalázó és lealacsonyító becenevek ráaggatásától a közönséges, durva, vulgáris hangnemig. A fizikai bántalmazást gyakran maguk a gyerekek követik el kisebb társaikkal szemben, amelyhez sokszor a személyzet bizonyos tagjai is csatlakoznak. A gyerekek gyakran számoltak be szexuális abúzusról is, amelyet nem ritkán a személyzet vezető tagjai követtek el.

„Egy lányt az intézet egyik oktatója szexuálisan bántalmazott. A többi gyermek (s később az áldozat saját) nyilatkozata szerint a nemi erőszak az intézet falain belül történt, és mind a többi bentlakó, mind a személyzet tudott róla. Majdnem egy évvel később a kiskorú panaszt tett a Szociális és Gyermekvédelmi Főosztályon, ezért a rendőrség és az ügyészség nyomozást indított, és felfüggesztette a tanárt. Elmesélték nekünk, hogy a személyzet pár tagjának nyomására a lány (aki közben betöltötte a 18. életévét) megváltoztatta a vallomását, úgyhogy az ügy lekerült a napirendről. Később a tanár visszakapta állását, és a mai napig az intézetben dolgozik.”³⁵

„Egy magánbeszélgetésben a személyzet egyik tagja elmesélte, hogy gyakran az idősebb bentlakók szexuálisan bántalmazzák a kisebbeket, és meg is nevezett egy gyereket, aki áldozata volt ilyen cselekménynek.”³⁶

„A gyerekek elmesélték, hogy az egyik tanár nagyon feldühödött azon, hogy kinevették őt, ezért meztelenre kellett vetkőzniük, ő pedig rugdosta őket.”³⁷

A törvény azt is előírja³⁸, hogy „bárki, aki gyermekekkel dolgozik, a szociális szolgálat és gyermekvédelmi szerv felé köteles jelenteni minden olyan esetet, amelynek során abúzus gyanúja merül föl”.

34 272/2004 számú törvény, 89. cikk, 1. paragrafus.

35 T. megye szellemi fogyatékkal élő gyermekek számára működtetett intézetének monitorozási jelentéséből.

36 V. megye helyi intézetének monitorozási jelentéséből.

37 V. megye helyi intézetének monitorozási jelentéséből.

38 272/2004, 90. cikk.

MERRE TARTUNK?

A GYERMEKVÉDELMI ELLÁTÓRENDSZERT ELHAGYÓ FIATAL FELNŐTTEK HELYZETE

18 éves kora után az intézeti fiatal nem jogosult többé a gyermekvédelmi ellátásra, ami felveti a kérdést, hogy mi lesz velük azután. 2006 májusában az egészségügyi miniszter aláírt egy határozatot arra vonatkozóan, hogy a korábbi elmeegógyintézeti laboratóriumok alakuljanak át 30–40 ágyas elmeegógyintézeti központokká.

A Nemzetközi gyerekjogok védelmére és előmozdítására kidolgozott 2006–2013 időszakára vonatkozó stratégia és a Nemzetközi stratégia a gyermekvédelmi ellátórendszert elhagyó fiatalok társadalmi befogadásának elősegítésére (a továbbiakban nemzetközi stratégia) sokféle metódust tartalmaz, amelyek ezt a csoportot célozzák:

- lépések a munkaerőpiaci részvétel biztosításához
- lépések a lakhatás garantálásáért

- az egészségügyi ellátás biztosítása
- az oktatásban való részvétel biztosítása

A Nemzeti Stratégia megemlíti azt is, hogy minden program az intézeti ellátásból kikerülteket célozza, két fő irányvonal mentén, amely a lakhatást és a munkalehetőséget biztosítja.

Sajnos a monitorozás során világosan kiderült, hogy ezeknek az elveknek a nagy része ismeretlen a helyi szervezetek (pl. bentlakásos intézetek) dolgozói előtt. Majdnem mindegyik GDSCCP képviselő a megfelelő utánpótlás és utógondozáshoz szükséges erőforrások (emberi és anyagi) hiányáról számolt be. Ráadásul az elfogadott dokumentumok nem tartalmaznak világos előírásokat a súlyos szellemi fogyatékkal élő kiskorúak és fiatalok ellátásának mikéntjére vonatkozóan.

Mivel a speciális intézetek gondozottjai szellemi fogyatékkal élnek, számukra – pontosan speciális szükségleteik miatt – sokkal nehezebb az intézet után megfelelő helyet találni, mint az egészséges fiatalok számára. Ezért aztán rengeteg intézet továbbra is befogadja azokat a 18 év felettieket – mindenféle nehézségre hivatkozva (pl. az átszállítási problémák) –, holott azoknak már el kellett volna hagyniuk az intézetet. Emiatt a meglátogatott intézetek mintegy harmadánál a bentlakó szellemi fogyatékkal élők a 18 és 23 év közötti korosztályból kerültek ki. A személyzet és a hivatalos szervek egyaránt arra hivatkoztak, hogy nem volt más intézmény, amely szükségleteik szerint el tudta volna látni ezeket a fiatalokat. Ebben a helyzetben a monitorozást végzők nem tudtak életképes alternatívát felmutatni a jövőre vonatkozóan.

A törvény szerint az a fiatal, aki speciális ellátásban részesül, arra rászorul, nem folytatja iskoláit, és nem tud visszatérni családjához, és esetében a társadalmi kirekesztés kockázata fennáll, kérés esetén még két éven keresztül jogosult a speciális ellátásra annak érdekében, hogy a társadalmi beilleszkedését elősegítsék.³⁹ Emellett 26 éves korig jogosult a speciális ellátásra, amennyiben valamilyen iskola diákja. Ugyanakkor a monitorozási projekt alatt világossá vált, hogy mindez csak abban az esetben valósul meg, ha az illető fiatal enyhe fokban fogyatékos, hiszen ilyenkor nagyobb az esély a társadalomba való beilleszkedésre.

A másik probléma a meglátogatott intézetekben az volt, amiről már fentebb is szó esett, hogy a gyerekek gyakran sajnos fiatal felnőttekkel élnek együtt ezekben az intézetekben, ami sok esetben nagyon megnehezíti az életüket.

A másik probléma a meglátogatott intézetekben az volt, amiről már fentebb is szó esett, hogy a gyerekek gyakran sajnos fiatal felnőttekkel élnek együtt ezekben az intézetekben, ami sok esetben nagyon megnehezíti az életüket.

³⁹ Monitoring the rights of mentally disabled children and young people in public institutions, Megjelent : Law No 272/21.06.2004, Official Journal, I No 557 of 23.06.2004, III.Fejezet, 1.Rész, 51 cikk, (3)paragrafus

„Vaságban, rácsok mögött állami gondozott árvák várják adakozó megmentőiket!
Jelige: Vásárolj nekem szülőket”

„Állami gondozott árvák megmentői”

■ A SZOCIOLÓGIA ESZKÖZEIVEL, A GYERMEKVÉDELEMSEL KAPCSOLATOS HAMIS SZTEREOTÍPIÁK ÉS AZ EBBŐL TÁPLÁLKOZÓ MEGTÉVESZTŐ AKCIÓK ELLEN

Mindenek előtt néhány szó a gyermekvédelem és a szociológia tudományának kapcsolatáról. Önálló szakterület – saját ágazati törvénnyel –, s nem tudomány a gyermekvédelem. De több tudományterület érdekelt a gyermekvédelemben, mint pl. pedagógia, orvostudomány, pszichológia, jog, de még a közgazdaságtan is, s nem utolsósorban a szociológia.

Azt, hogy a gyermekvédelemnek milyen szerepe van a társadalomban, illetve ennek működésében, a szociológia segítségével világosan megláthatjuk. A tapasztalati módszerek felhasználásával és az eredmények elemzésével, értelmezésével megismerhetők, feltárhatóak a társadalmi élet jelenségeit, a társadalmat mozgató törvényszerűségeket.

„Mindazok a jelenségek, amelyek társadalmi környezetben, társadalmi hatásokra jönnek létre, magukon viselik az őket létrehozó társadalom értékítéletét: a társadalom vagy normálisnak, vagy abnormálisnak tartja azokat”¹. A szociológia – gyermekvédelem kapcsolat nem dicsekedhet „bő terméssel”. Ezt így minősíti Herczog Mária szociológus az 1990-es évek derekán A gyermekvédelem dilemmái című könyvében: „Azt csak sajnálni lehet, hogy a gyermekvédelem valamilyen okból – Hanák Katalin és Várhegyi György kiváló kutatásától eltekintve – a szociológusokat nem foglalkoztatta”².

■ A GYERMEKVÉDELEM „ÜGYE” MINT MARKETINGFOGÁS?

Hazánkban sokan nem látják a gyermekvédelem feladatát, céljait sem érzik társadalmi ügynek. Többen a társadalmi-gazdasági fejlődés szempontjából szegregálhatónak vélik a gyermekvédelmi problémákat. S akik érdeklődést mutatnak, de nem érintettek a problémákban, tapasztalatokkal nem rendelkeznek, gyakran válnak a tömegkommunikációs eszközök, a média által erősített sztereotípiák „áldozataivá”, becsapottjaivá. Ezeket a hamis sztereotípiákat egyes gyermekvédők időnként megpróbálják kihasználni. Gondolok pl. a 2005. év karácsonyán a médiareklámokban feltűnő fájdalmas gyermekarcra, meg az ezt kísérő félreérthető szövegre. Ebből a laikus közönség azt is levonhatta, hogy szomorú, nélkülöző lesz az adott civilszervezetnél gondozott gyermekek, az „árvák” karácsonya, ha nem segítenek az adakozók. Pedig tudjuk, s a szervezetnél is tudhatják, láthatják, hogy az árvák vagy félárvák száma – szerencsénkre – kevés. Vagy gondolok a 2006. április 13-án Miskolcon „köszönet koncertet” adó „állami gondozott” lányra, aki immár saját brácsájáért mondhatott köszönetet a közösségnek, az adakozóknak. De vajon a stigmáit nem szaporítottuk-e egy fiatal tehetséges lánynak, akkor is, ha már nem gyermek, ha már utógondo-

zói ellátásban él? A személyes gondoskodást nyújtó intézmények számára – a New Yorkban 1989-ben a Gyermek jogairól elfogadott ENSZ Egyezmény, az 1997-ben megszületett XXXI. törvény, az ún. Gyermekvédelmi törvényünk alapján – szakmai rendelet ad segítséget feladatuk ellátásához, a gyermeki jogok és érdekek mindmaradéktalan biztosításához. E rendelet /84. § (4) ad/ az ellátást nyújtó feladatává teszi, hogy a gondozott gyermek hozzájusson a korának és képességeinek megfelelő oktatáshoz, továbbá azokhoz a feltételekhez, amelyek biztosítják tehetsége, képességei megfelelő kibontakoztatását. Ha ezt az otthont nyújtó ellátás ideje alatt nem volt, s jelenleg sem képes nyújtani, és ebben a fenntartója sem tud támogatást adni, akkor nekik kell keresniük a forrásokat, akár a társadalmi segítséget, nem név szerint a gyermeknek, vagy iskolai tanárának. A gyermeket tehetséges művészként – aki képes fölállalni élettörténetét – ismerje meg ország- világ.

Ilyen, kisebb bosszúságot okozó történések után, ha nem is ágyúként, de – sajnos, minimum – bombardaként³ robbantó, gyermekvédelmünket támadó, sértő akcióval köszöntött ránk az idei tavasz.

Az egyik legnagyobb hazai bulvárlap a Nemzetközi Gyermekmentő Alapítvány nevelőszülői programjához egy héten át minden eladott lap árából 1 Ft-tal járult hozzá. Az akció „fotóar-

¹ Illyés Gyuláné – Illyés Sándor – Lányi Miklósné: Gyógypedagógiai lélektan I. Bp. Tanácskiadó 1989., 34. o.

² Herczog Mária: A gyermekvédelem dilemmái, Pont Kiadó, Budapest, 1997., 84. o.

³ Ez volt Európában az első tűzfegyver, egy ágyúszerű, nehézkes kőgolyókat lövő tüzérszám.

ca” egy rácsos ágyban síró gyermek volt, s a szövegkörnyezetben az volt olvasható, hogy még mindig több mint 8000 állami gondozott gyermek él nevelőintézetben. Aki a jelzett időben lapot vett – következtethetett az olvasó –, ezeknek a gyermekeknek a családba, legalábbis nevelőszülői családban nevelkedésükhöz járulhatott hozzá, vagy a már nevelőszülőnél élő többség ellátását segíthette.

Ma Magyarországon 37 nevelőszülői hálózat működik a Közigazgatási Hivatal engedélyével. Ha a lap olvasójában az akció fölkelte az érdeklődést, és utána járt, akkor láthatta, hogy Nemzetközi Gyermekmentő Alapítvány néven nincs engedéllyel rendelkező nevelőszülői hálózatot fenntartó. Igaz, semmi sem zárja ki, hogy ilyen névvel nevelőszülői ellátást patronáló célt tűzzön ki, s hajtson végre civilszervezet, pl. alapítvány, ám programon – ha nincs külön célirányos megjelölés – a gyermekvédők a szakmai programot értik, amely alapján a nevelőszülői hálózatok is dolgoznak. Megjegyzem, a területileg illetékes közigazgatási hivatal szociális és gyámhivatala a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgáltatnak mint fenntartónak (tehát nem alapítványnak!) adott nevelőszülői hálózat működtetésére engedélyt. Itt nagyszerű szakemberek, értékes gondozó-nevelő tevékenységet végezve látják el a hazai szakellátásban lévők (17 456 fő kiskorú és 4240 fő utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt)⁴ 0,07 %-át, azaz 16 fő gyermekvédelmi gondoskodásban élőt. Erről a nyilvánosan hozzáférhető statisztika tájékoztat.

■ AMI ETIKÁTLAN ÉS SÉRTŐ

A részletek mellőzésével megjegyzem, hogy hazánkban a kötelező feladatot ellátó állam és önkormányzatok mellett gyermekvédelmi szolgáltatást egyházi és más, nem állami fenntartó is működtethet, s mint az előbb megnevezett szervezet is igazolja, működtet is. Hosszas fejtegetés nélkül már ez is alátámasztja azt a tényt, hogy Magyarországon 1997 novemberétől gyermekvédelmi gondoskodásról kell beszélnünk. Hazánkban az állami gondozást 1986-ban, míg az állami gondoskodást az előbb említett időben megjelenő gyermekvédelmi törvénnyel „számoltuk” fel. Ezért is a hirdetéssel szembeni szakmai – sőt ezen belül érintettként, a nevelőszülői ellátás területéről is érkező szakmai – megmozdulás, no és persze azért, mert a gyermekvédelmi gondoskodásban élők kb. 48 %-áról azt a látszatot kelteni, hogy rácsok mögé zárva, úgy élnek, mint valami büntetőintézetben, messze etikátlan és sértő. A nevelőintézetek helyett ma már – otthont nyújtó ellátási kötelezettséggel, törekedve családias jelleg kialakítására – gyermek- vagy lakásotthonok gondozzák és nevelik azokat a gyermekeket, akik elhelyezése nem történhet nevelőszülői családba. Munkámból adódóan sokfelé megfordulok az országban, így határozottan kijelenthetem – s megerősíthetem tiltakozó kollégáimat –, hogy ilyen képpel utoljára a 1990-es évek elején találkoztam, tehát ez nem jellemzi a mai magyar gyermekvédelmet. Nagyon szerencsétlen rekámfogás.

⁴ Magyar Statisztikai Évkönyv 2005. Bp. 2006.

A defiguráció mögött nem feltételezve szándékosságot, a hirdetés teljes gyermekvédelmi tájékoztatanságról árulkodik.

A bulvárlapban megjelent hirdetés kapcsán kíváncsi vagyok a – hatóságok és szervezetek véleménynyilvánítása mellett – a képen szerepeltetett gyermek törvényes képviselőjének reagálására is. Feltételezhető, hogy – a hirdetést hozzám eljuttató kollégák mellett – velem együtt még többen számítanak a szakember gyermekvédő fellépésére. A terület referenseként fölajánlottam segítségem a lapnak az összegyűjtött pénz célnak megfelelő felhasználásában, a 37 – köztük a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat – jogszerűen működő nyilvántartott nevelőszülői ellátást biztosító szervezet elérhetőségében (ha igénylik). Segítségem, hogy – számomra mindenképpen – ismeretlen emberek etikai, vagy jogi csapdába véletlenül se rántsák bele a lapot, akarva vagy akaratlanul tisztességtelen módon ne éljenek vissza a média nyújtotta lehetőséggel. Nem igényelték.

Tragikus lenne az, ha a közvélemény úgy tudná, hogy Magyarországon ma a gyermekvédelmi gondoskodásban élő több mint 17 ezer kiskorú és a mintegy 4 ezer fiatal felnőtt képességeit és készségeit kibontakoztatni s kamatoztatni, fejlődési szükségleteit kielégíteni nem tudja, hogy ők alapjogaikban sérülnek.

Vagy legalábbis közülük „több mint 8000” gyermek.

Nem lehetnek büszkéek a gyermekvédők, ha az említett esetek kapcsán a társadalom hasonlóságot talál a gyermekét koldulni küldő szülő és az egyes gyermekvédelmi szervezetek – megtévesztésre épített – eljárása között. Ez, véleményem szerint, felkészült szakemberek kutatásra érdemes témája lehetne. Sajnos tagadhatatlan – részben vizsgálatok által is feltárt –, hogy a gyermekvédelmi gondoskodás bizonyos hátrányos helyzeteket is teremt a gyermek számára. E helyzetek mögött, de még az említett esetek mögött is, anyagi okokat sorolni nem etikus és nem jogszerű. S egyáltalán, hamis, megalázó helyzetbe hozni gyermekeket nem szabad! Az Országgyűlés a Gyermekvédelmi törvényt éppen a jövő nemzedékekért érzett felelősségére hivatkozva alkotta meg, s határozta meg az alapvető szabályokat az állam, az önkormányzatok, a természetes és jogi személyek, szervezetek számára a gyermekek törvényben foglalt jogainak érvényesítéséhez. Nekik éppen ezért is feladatuk a szükséges forrásokért, a megfelelő elosztás megvalósításáért a leghatározottabban mindent megtenni, a gyermek, a jövő generáció érdekét előre sorolni.

■ A GYERMEKVÉDELEM TÁRSADALOMBELI SZEREPE

Megfogalmazódnak kérdések, amelyek kutatásra számot tarthatnak: Milyen figyelmet fordítanak az önkormányzatok a szolgáltatásokra? Ezeknek milyen a viszonya, aránya más, tehát pénzbeli vagy természetbeni ellátáshoz? Megteremtették-e, biztosítják-e a preventív gyermekvédelmet? Mutatnak-e, s ha igen, milyen, földrajzilag is elhatárolható területi hasonlóságokat a gyermekek családi problémái? S folytatható a megalapozott kérdések sora.

Domszky András szociológus és gyógyepedagógia tanár, gyermekvédelmi szakember, a Fejlesztő Pedagógia 2006. évi 1. számában a gyermekvédelem társadalombeli szerepére

rávilágítva, annak funkciói között az alábbiakat jelöli meg: „...minden a gyermekkel kapcsolatos újabb felmerülő tömeges problémát, társadalmi tény elöször a gyermekvédelemhez tartozó megoldandó feladatnak vélünk és akként nevezünk meg, akkor is, ha nem a gyermekvédelem kompetencia körébe tartozik. Ez a gyermekvédelem problémáiról funkciója.

A gyermekvédelem a mind újabb kérdések megoldatlansága miatt, egyfelől bizonyos bűnbak szerepet is betölt (mindig sokkal több a probléma, mint a megoldáshoz rendelkezésre álló kapacitás, a létező intézmények csak nehézkesen alkalmazkodnak a változó feladatokhoz, a megelőzés lehetőségei pedig nagyon behatároltak).

Másfelől viszont a gyermekvédelmi tevékenység a gyermekkel kapcsolatos társadalmi problémák indikátoraként (feltárójaként és megjelenítőjeként) is funkcionál.

Ezekben a jellemzőkben könnyű felismerni azt a közös elemet, hogy a gyermekvédelem általános társadalmi funkciója az, hogy a gyermekek életével kapcsolatos problémákra reflektáljon, mégpedig olyan módon, hogy a társadalom tagjai ezeket a problémákat elöször a gyermekvédelem problémáiként fogalmazzák meg.⁵

Ha a gyermekvédelemmel az elmúlt húsz évben foglalkozó munkákat figyeljük, akkor kiemelt említést érdemel az 1979-ben indult s 1984-ben befejezett, majd 1986-ban *Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon* címmel megjelent komplex vizsgálat.⁶ Ennek több része érintette a gyermekvédelmet, de annak alapelemeit, felépítését, szerkezetét átfogó elemzés alá nem vetette. Ezzel jellemezhető az 1981-ben a *Társadalmi struktúra, az életmód és a tudat alakulása Magyarországon* című kutatás is.⁷ A TBZ vizsgálatban rávilágítottak, hogy a gyermekvédelmi – vagy akkor állami – gondoskodáshoz vezető „veszélyeztetettség oka legtöbbször vagy anyagi természetű, vagy a szülők társadalmi beilleszkedési zavaraiból ered. E két csoport az esetek többségében összekapcsolódik.” A problémák összekapcsolódása ma is – amikor gyermek pusztán anyagi okok miatt nem kerülhet gyermekvédelmi gondoskodásba – jellemző. A kutatásban sajnos nem mérték pontosan a magatartászavarok, a lelki bajok, az elmagányosodás, a csavargás formáinak mértékét. Viszont a vizsgálat nagy érdeme, hogy rámutatott a határozott mennyiségi és minőségi fejlesztés, az átfogó megelőző tevékenység alapellátás jellegű társadalmi intézményrendszere létrehozásának szükségességére, a szakemberszükségletre és az ehhez kapcsolódó képzés igényére.

A gyermekvédelem utóbbi évtizedben legnagyobb figyelmet kiváltó témáiban – mint a gyermekbántalmazás, a testi, lelki elhanyagolás, a szexuális abúzus – kutatást végző Kerezi Klára 1995-ben jelentette meg könyvét *A védtelen gyermek* cím-

mel.⁸ A kriminológus azt írja művében, hogy az „állami gondozott gyermekek már tíz évvel ezelőtt is három szóval, a veréssel, a pénzzel, és az alkohollal jelezték, hogy mit jelent számukra a család. () A kialakuló családi erőszak vesztese mindig a legsérülékenyebb családtag – legtöbbször a gyermek. Az esetek túlnyomó többségénél azonban maga a gyermek is természetesnek veszi a családban fellépő konfliktusok erőszakos megoldását, hiszen nevelkedése során erre szocializálódott. Emiatt eszébe sem jut az, hogy védekezzen, vagy fellépjen ellene. () A területi gyermekvédelem szakembereinek kiemelt figyelmet kellene fordítaniuk az iskolakerülő csavargó gyermekek viselkedése mögött meghúzódó okok feltárására, már csak azért is, mert ezek a gyermekek igen könnyen válhatnak maguk is bűnelkövetőkké. () A gyermekek hatékony védelmét ugyanis csak abban az esetben lehet biztosítani, ha megfelelő segítő szolgáltatások állnak a gyermek és a család rendelkezésére. Előállhat tehát az a helyzet, amelyben konzerválódik a gyermek jogainak a családtól és a szülőktől elszakított felfogása, s gyermekvédelmünk „elmaradott” intézményrendszere úgy abszorbeálja e „modern”, integratív felfogást, hogy közben éppen annak lényegét adó szemléletet hagyja elsikkadni. Ennek az is következménye lehet, hogy a beidegződésektől vezérelt intézményrendszer a gyermekek érdekeinek, jogainak sérelmét továbbra is csak a hagyományos módon, a gyermek „mentésével”, és nem az egész családi közösség gondjainak megoldásával akarja és tudja kezelni.” Érdemes megvizsgálni, hogy az eltelt tíz évben hová jutott, fejlődött e témákban a gyermekvédelem.

Somlai Péter és Tóth Olga 2002-ben a család intézményéről szóló tanulmányában⁹ vizsgálta pl. a családok gazdasági életfeltételeit, a népesedési helyzet alakulását. Vizsgálták, hogy milyen folyamatok láthatók a kapcsolatok és a szocializáció közelmúltbeli formálódásában. A családokban tapasztalható, hogy a megengedő nevelés gyakorlata a tekintélyelvű nevelési normák fölé emelkedett. De az is jellemző, hogy a dolgozó anyák nem tudnak kellő időt és ennek hiányában érzelmeket nyújtani gyermekeiknek. „A gyerekek szabadabbak, de magukra hagyottak.” Egyre kevésbé ellenőrizhető, hogy a felnőtt világból a gyerekek mit fognak fel.

Még mindig fő veszélyeztető tényező a tartós elhanyagolás és a családon belüli erőszak. Magas a fiatalok munkanélkülisége, az alkoholizmus, a drogfüggőség és a bűnelkövetők száma. Az utóbbiak a gyermekkorúak esetében is növekszenek.

A Somlai – Tóth tanulmány is megerősíti, hogy a „bűnöző gyerekek többsége nem a veszélyeztetettként nyilvántartottak közül kerül ki, és nem felbomlott családban él, de a gyerekek veszélyeztetéséhez családon belüli kapcsolati tényezők és szülői magatartásformák is hozzájárulnak.” Figyelmet érdemel az a megállapítás, hogy az egyszülős családokban gyakrabban betegednek meg a gyerekek, veszélyeztetettebbek, többen követnek el bűncselekményt és kerülnek a gyermekvédelmi gondoskodásba. A Somlai – Tóth vizsgálat is megerősíti Ferge Zsuzsa

5 Domszky András: Gondolat kísérlet egy intellektuális gyermekvédelem-elmélet megalkotásához, *Fejlesztő Pedagógia*, 2006/1., 5-10. old.

6 *Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986.

7 Várnai Györgyi (szerk.): *A társadalmi struktúra, az életmód és a tudat alakulása Magyarországon*. Budapest, 1984.

8 Kerezi Klára: *A védtelen gyermek. (Erőszak és elhanyagolás a családban)*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995.

9 Somlai Péter- Tóth Olga: *A házasság és család változásai az ezredforduló Magyarországon*. EDUCATIO, 2002 14: (3), pp. 339-348.

1996-os megállapítását, hogy a társadalmi átalakulásért a legnagyobb árat többek között a gyermekes családok, különösen a többgyerekes, vagy a gyermeket egyedül nevelők fizetik meg. Ferge Zsuzsa akkori megállapításait érdemes volna – tíz év távlatából – elemezni, vizsgálni. Felelősséggel tartoznak a felnőtt generációk a társadalmi alrendszerek – mint pl. a közegészségügy, a közoktatás – működtetéséért, funkcióinak betöltéséért, és felelősséggel az ezekhez is – már rendeltetéséből is – kapcsolódó gyermekvédelemért.

A már említett Gyermekvédelmi törvény életbe lépése óta sem készült olyan átfogó vizsgálat, amely a személyes gondoskodás keretébe tartozó ellátásokat igénybevevő valamennyi gyermekre vonatkozna.

Neményi Mária és Messing Vera a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet Gyermekvédelmi Főosztályának közreműködésével – az ICsSzEM felkérésére – 2005-ben végzett gyermekvédelmi szakellátásban gondoskodásban élő gyermekek helyzetére vonatkozó kutatást.¹⁰ Mivel a szakellátásban gondozott gyermekek teljes körére vonatkozóan átfogó vizsgálat nem készült, így az alábbi kérdésekre keresték a választ:

1. milyen fő okok állnak a gyermekvédelmi gondoskodásba helyezés mögött,
2. vannak-e regionális, települési, illetve a családok szociális

és etnikai háttere alapján tapasztalható különbségek a gyermekvédelmi gondoskodásba kerülés során,

3. tekintettel van-e a gyermekvédelmi gondoskodásba helyezés a gyermek speciális és különleges szükségleteire, illetve milyen akadályok állnak a megfelelő ellátás előtt,

4. befolyásolja-e, és ha igen, milyen módon a gyermekvédelmi gondoskodásba kerülés a gyermek iskolai pályafutását, további esélyeit?

A vizsgálat során különböző szempontok alapján több mint 1800 olyan gyermekről dolgozták föl az adatokat, akik a törvény életbelépését követően kerültek gondozásba.

A nagyon tanulságos eredménnyel záródó kutatást elolvasva, tanulmányozva, látható például, hogy a romaság létkérdése markánsan megjelenik az anyagban. Szomorú megállapítás, hogy a gyermekvédelmen belül különbségtétel mutatkozik a gyermekek között, pl. erőteljes a különbség roma és nem roma gyermek esélyei között. A kutatás egyébként nem vizsgálta a fenti tényből is adódó kérdést, hogy milyenek a társadalomban a gyermekvédelmi szakellátásba bekerült s a nem bekerült roma gyermekek esélyei. A Neményi-kutatásban feltett négy kérdés további számtalan megválaszolatlan kérdést rejt magában, amelyekkel tisztában kell lennie a magyar társadalomnak. Fontos, hogy a szakemberek, és a kutatók segítségével a döntéshozók, és a politikusok megismerjék a gyermekvédelmet, lássák a feladatot, az ehhez szükséges és rendelkezésre álló szakembererőforrás helyzetét s a normatívák, a pénzügyi feltételek kapcsolatát, legyenek kíváncsiak a szakmai mélységekre! A szociológusok kutassák a gyermekvédelmet. A feltáró és megfelelő irányú jelzések közös társadalmi érdekünk!

¹⁰ Neményi Mária – Messing Vera: Gyermekvédelem és esélyegyenlőség. Kapocs VI. évfolyam 1. szám 2007. február

Ne feledjük el, hogy a hazát alkotó emberi közösség érdeke a minden értelemben biztonságos jövő, s ennek alapkövei a testi és szellemi egészséget birtokló gyermekek, fiatalok, akik képesek lesznek aktív meghatározóivá válni a társadalmi és gazdasági folyamatoknak.

Meghatározó a szocializáció és a nevelés szerepe. Tudjuk, mindkettő elsődleges színtere a család.

Jó gyermek- és ifjúságvédelmi politikával, ahol a prevenció a meghatározó, hatékonyan csökkenthető a jövő felnőttei között például a depressziós és ehhez hasonló betegségektől szenvedő vagy akár a fanatizmustól „átítatott” emberek száma.

Ha közgazdász szemmel vizsgáljuk, mérlegszemlélettel nézzük a gyermek- és ifjúságvédelmet, akkor gazdasági szempontból komoly kiadásokra látunk igényt, de látnunk kell, hogy a bevételi oldal is érzékelteti a kedvező hatásokat, hiszen kedvezően alakulna a gazdaságilag aktivizálható népesség, s csökkenne a társadalomban az eltartottak, míg nőne az eltartói szerepre képes lakosság száma. Nagy a társadalmi-gazdasági felelősség, hogy a gyermekek védelmének rendszerében támogatásra-gondozásra szorult gyermekeink és fiataljaink hatványozva, újratermelik-e saját maguk és családjaik problémáit, esélytelenségét, vagy képesek lesznek azokon túllépni. A szociológusok munkájukkal erősítsék, mozdítsák előbbre a társadalmi szolidaritást. Mint a „társadalom mérnökei” figyeljék, vizsgálják a gyermekvédelmet. Segítsék hozzá a korszerű változásokhoz, feladatának és céljainak mind teljesebb megfeleléséhez, a vele kapcsolatos meggyökeresedett, téves sztereotípiák felszámolásához. Segítsék, hogy országos és önkormányzati szinten a politikusok gyermekeink, s ezen keresztül mindnyájunk érdekében a jelen és a jövő társadalmának megfelelő döntéseket hozzanak.

Szeretném hangsúlyozni, hogy a gyermekvédelem nemcsak azok feladata, akik ezt szakmaként művelik, hanem állampolgári feladat, ugyanúgy, mint az egészség- és a környezetvédelem. Egy öregedő társadalomban, fontos, hogy ne az eltartottak számát, hanem az eltartói szerepre képes, alkalmas polgárokét gyarapítsák a felnőtté váló fiatalok, így a konkrétan gyermekvédelmi gondoskodásból fiatal felnőttként kikerültek is.

A gyermekvédelem szerepe a társadalomban, illetve ennek működésének megvilágítása a szociológia segítségével, a szociológusokat nem nagyon foglalkoztatja. E kérdésben tizenhét év távlatából sem lehetünk elégedettek, bár némi elmozdulás már történt.

Ezért is fontos fellépni a társadalmat megtévesztők ellen, különösen, ha tudatosan teszik ezt. Érdekünk, hogy a médiát sem etikai, sem jogi csapdába ne rántsák bele, tisztességtelen módon ne éljenek vissza a nyilvánosság nyújtotta lehetőséggel.

A XX. századi szakemberekhez képest a maiaknak már nincsenek ideológia és politika által épített korlátai, könnyen nyitnak a gyermekvédelem a társadalom, különösen a helyi közösségek felé, segítve, hogy valóban közügygé, közös felelősséggé és közérdekké válják a gyermekek és fiatalok védelme.

Meglátásom szerint a gyermekvédelem eredményességének, hatékonyságának és fejlődésének kulcsa a helyi önkormányzatok, civilszervezetek, a helyi társadalom, de különösen a felelősséggel bíró helyi értelmiség kezében van.

A tavaszi eset kapcsán örülök annak, amit megtapasztalhattam: hogy nemcsak a gyermek legjobb érdekében, hanem azon túl, egy szakmai, jogi és etikai szempontból jól működő civilszervezet hírnevét bántó „akció” ellen is megmozdultak szakemberek. Köztük a civil szférában dolgozó gyermekvédők is.

Kádas István

Lakásotthoni szakmai munka

Megyénkben a szakmai egységek mesterséges kialakítása időben egybeesett lakásotthonunk működésének kezdetével. Térben az olyannyira meghatározó tágabb környezettől haladok a szűkebb társadalmi környezet bemutatása felé. A község vázlatos ismertetését az iskola meghatározó szerepének ecsetelése követi. Az eltérő fejlődést befolyásoló tényezők egy része kivédhető a közvetlen kollégák közötti higgadt, nyugodt, elfogadó viszony kialakításával. Ugyanakkor nagyon fontos, hogy a tágabb környezetbe is be tudjunk illeszkedni, együttműködő, partneri viszonyt tudunk kialakítani az intézményeken kívül a községben élő magánemberekkel is. Ezért a helyi általános iskola mellett megemlítem a szociális otthonnal való kapcsolatunkat is. Az intézményünk elfogadtatása környezeteivel talán a legnehezebb próbatételek egyike volt, de majdnem négy év távlatából visszapillantva e rögzös útra, mindenképpen tanulságos történetnek bizonyult.

A KÖZSÉG

A mi lakásotthonunk, Csongrád megyében, egy 2-3000 lélekszámú, viszonylag nagy tanyavilággal rendelkező településen található. Olyan szociokulturális községben, ahol országos viszonylatban is magas a munkanélküliek száma, kevés a munkalehetőség, gyakori az alultáplált-

ság, a nem megfelelő ruházatkódás, elhanyagolás a gyermekek körében.

Bizalmatlanság jellemző a falura, nehezen fogadják be az ide betelepülni szándékozó embereket. A település máig megőrizte tanyai, majori arculatát. A legfőbb megélhetési forrás a mezőgazdaság: akiknek bérből származó rendszeres jövedelme van, azok is igyekeznek megter-

melni kis kertjükben a levesbe való zöldséget, valamint ugyanilyen gyakori az állattartás is. A rendszerváltást követően ugrásszerűen megnőtt a faluba letelepedni szándékozó városi elszegényedett családok aránya. A családok jövedelme sok esetben a családi pótlékokból, illetve különböző jogcímen folyósított segélyekből tevődik össze.

■ AZ ISKOLA

Az iskola tanulóinak száma 151 fő, ebből külterületről jár 70 fő (46%), belterületen lakik 81 fő (54%). Ez a szám összesen 106 családot takar, ebből egy gyerekes 26, két gyerekes 43, három gyerekes 20, négy gyerekes 12, öt gyerekes 2, hat gyerekes 3 család. Lakásotthonunkból négy gyermek jár az általános iskolába. Igaz, hogy az általános iskola a faluban monopolhelyzetben van, mégis vi-
gáznia kell arra, hogy a környék iskolái ne csábítsák el tanulóikat, mert ez akár az iskola megszüntetését is jelentheti.

A helyi általános iskolával jó kapcsolatot sikerült kialakítanunk, mégis fontosnak tartom néhány hibára felhívni a figyelmet, amit az iskola nap mint nap elkövet, és amelyeket mi saját módszereinkkel igyekszünk kiküszöbölni.

Hátrányos helyzetű és veszélyeztetett tanulókkal az iskolában a „mi” gyerekeinken kívül is tömegesen találkozhatunk. Hiszen a saját szememmel láttam, hogy a környező tanyavilágból naponta járnak éhez, átfagyott gyermekek, akiknek a minimális fizikai szükségletük sincs maradéktalanul biztosítva. Az iskola jelenti számukra talán az egyetlen helyet, ahol átfagyott kis testüket felmelegíthetik, és a biztosított napi háromszori étkezések alkalmával elrakhatnak pár falatot otthonra is.

A gyermekek és családjaik érdekében a megtapasztalt hátrányokkal a helyi önkormányzatnak létfontosságú tennie valamit.

„A szociálisan hátrányosabb helyzetben lévő rétegek hátrányai megkétszereződnek – idézi Kósáné Ormai Vera (1994) Ballusech megállapítását. Tehát a kedvezőtlen környezet növeli a viselkedési nehézségek előfordulását.”

Stott-Marston-Neill-re hivatkozva fenti szerző két csoportba osztotta az iskolában előforduló magatartási problémákat. Az első csoportba a visszahúzó-
dás és a depresszív viselkedés megnyilvánulási formáit sorolták, míg az agresszív viselkedés a második csoportba került.

„A gyerek sorsa az iskolában – idézi Wickman-t Kósáné tanulmányában – attól függ, milyen módon fejezi ki problémáját. Eszerint vált ki a felnőtt társadalom-

ból büntetést vagy „karitást”, támogató-védő magatartást.”

Nevelési nehézséget elsősorban az agresszív típusú magatartási zavarok jelen-
tenek a pedagógusok számára. Ezért a pedagógusok érdeklődésének középpontjába az agresszív gyermek kerül, a szorongó gyermek pedig, mint egy szürke emi-
nenciás, háttérbe szorul.

A magatartási zavar óhatatlanul tanulási zavart is szül, a tanulási zavarral küzdő gyermek pedig előbb-utóbb inadaptálttá válik, aki nem tud beilleszkedni szűkebb, és tágabb környezetébe sem. Megfelelő pszichológiai érzékenység hiányában az iskolában, a másodlagos szocializáció helyszínén nem történik meg a problémák felismerése és adekvát kezelése a nevelési eszközök és módszerek segítségével.

Mára már egyre több iskolában dolgoznak iskolapszichológusok és iskolai szociális munkások, de számuk még mindig nagyon kevés. Főleg az ilyen és ehhez hasonló kisközségekből nem megoldott még a szociális védőháló kiépítése, amelynek hiányát munkám során is minden nap tapasztalom.

Az iskola egész tevékenységével, általános nevelési ideológiájával jelentős szerepet vállalhatna az elsődleges prevencióban, hiszen minden gyermek fejlődésében fontos szereppel bír, kiténtetett jelentőségű azonban a hátrányos helyzetű és a veszélyeztetett gyermekek személyiségalkulása szempontjából.

Az iskolában számos szakkör és szabadidős foglalkozás van, a szabadidő hasznos eltöltése azonban véleményem szerint másodlagos szempont ott, ahol ilyen súlyos hátrányokkal küzdő családok vannak, ahol a napi betevő előteremtése igen számottevő gondként nehezedik a családfő vállára. Sokszor úgy érzem, az önkormányzat nem látja a problémát ilyen súlyosnak (vagy nem akarja annak látni), hiszen a faluban eltöltött négy évem alatt semmilyen, a nehézségeket kiküszöbölni igyekvő döntés nem született.

Úgy érzem, hogy az iskolában működő gyermekvédelmi felelős, valamint a község védőnője, illetve az önkormányzat gyámi előadója nem tesz meg mindent azokért a hátrányos helyzetű családokért, akik bizony nagy számmal élnek

közöttünk. Ennek okát egyrészt túlterheltségükben, másrészt tehetetlenségükben, az önkormányzattól való szoros függő viszonyukban és utolsóként szakképzetlenségükben látom.

A faluban a szociális védőháló hiányosságai nagyon érzékelhetőek. Szakmai hozzáértés hiányában csak akkor kerül a gyermekvédelmi rendszerbe egy gyermek, ha már igazán nagy bajok vannak. Veszélyeztetett gyermekek az igazgatónő állítása szerint nincsenek, de véleményem szerint csak azért, mert rontaná a statisztikát. A pedagógusok nem tudják és nem is akarják felvállalni a szociális problémák kezelését, és ilyenkor, mint ahogy az már lenni szokott, beindul a „bűnbak-képzés”, és többnyire egy halmozottan hátrányos helyzetű gyermeket okolnak sikertelenségükért, akit végül eltanácsolnak az iskolából.

■ A SZOCIÁLIS OTTHON

A másik nagyon fontos intézmény, akivel felvettük és mára már tradícióvá érleltük a kapcsolattartást, a helyi Szociális Otthon. Az intézményünkbe bekerülő gyermekek szinte kivétel nélkül több tárgyvesztésen – családtagok, korábbi környezet elvesztése – mentek keresztül, és nyilvánvaló, hogy mindegyikük sérült gyermek. A másság problematikájával már biztosan találkozó gyermekek kicsit kívülállónak érzik magukat a társadalom „normál” tagjaihoz viszonyítva. Fontosnak tartottam tehát a hasonlóan beilleszkedési problémákkal küzdő, fogyatékos felnőttekkel való megismerkedésüket.

Kapcsolatukat már kezdetektől egymás megértése, elfogadása jellemezte. Egy évben több alkalommal szervezünk közös programokat, eljárunk egymás ünnepeikre. Remélem, olyan személyes „szeretet kapcsolatokat” tudnak kialakítani egymás között, amelyek tartósan megmaradhatnak a gyermekek intézményből történő kikerülése után is. A Szociális Otthonnal való kapcsolatunkat alapvetően pozitív dolognak tartom, mégis egy fontos dilemmára hívja fel a figyelme-
met. Nem tudom ugyanis egyértelműen eldönteni, hogy a két intézmény jó kapcsolatát mennyire formálják a község kikeresztéséből, illetve az elfogadásából származó erők. Számos példát tudok

ugyanis felsorolni a kirekesztésre és a befogadásra egyaránt. Gyermekünk osztálytársai szívesen látogatnak hozzánk, és ezek a kapcsolatok kölcsönösnek mondhatók. Egyik szomszédunk, aki a helyi képviselőtestület tagja, annyira nem akarta elfogadni, hogy egy lakásotthonnal bővül a falu, hogy aláírást gyűjtött ellene. Mára már több alkalommal adományozott zöldségfélét a gyerekeknek, illetve több alkalommal beszélgetett is velük. Úgy érzem, megismert bennünket, és pozitívan csalódott az intézményben. Ezen kívül több alkalommal kaptunk már a helybeliektől ruhaadományt, a varrónő kedvezenesen végez kisebb javításokat, a Faluszépítő Egyesület virágládákat adományozott. Igyekszünk jó viszonyban lenni az óvodával, a papírbolt, illetve a helyi kisbolt munkatársaival, hiszen bizonyos szinten egymásra vagyunk utalva.

Nehéz ugyanakkor a falu széléről (ahol a lakásotthonunk található) teljes mértékben integrálódni és bekapcsolódni a falu vérkeringésébe. Nehéz ez azért

is, mert egy kicsit mindig kívülálló maradunk – bármekkora erőfeszítés ellenére –, hiszen a falunak van egyfajta zárt világa, ez a település meg kifejezetten „betolakodóként” viszonyul a „kívülről jött” emberekhez. Egyszóval, egy kicsit mindig úgy érzem, hogy felnőttnek és gyermeknek egyaránt többet kell bizonyítania, mint a falubelieknek. Sajnálatos tény, hogy az állami gondozott gyermekekhez általában mindenki negatív attitűddel viszonyul, ezt a hozzáállást szeretném egy kicsit megváltoztatni, és ebben a helyi rádió szerepe óriási lenne. Pár alkalommal szerepeltem a helyi rádió egyik közéleti magazinjában. A munkánkról, működésünkről szóló beszélgetéseket nagyon hasznosnak tartom, a felvilágosítás mellett, óriási a közvélemény formáló ereje.

■ LAKÁSOTTHONUNK

12 férőhelyes lakásotthonunk ma teljes gyermek- és dolgozói létszámmal üzemel. A gyermekek bemutatása során

figyeltem arra, hogy a nevüket, életkorukat, nemüket megváltoztassam, adatvédelmi és személyiség jogok miatt. Lakásotthonunk bemutatását a gyermekekkel kezdem, majd a dolgozói kollektíva bemutatásával folytatom.

Az Otthon egy tágas, nagy családi ház, az alsó szinten a nevelői szoba mellett egy két- és egy három férőhelyes lakószoba található. A felső szinten egy három- és egy négy férőhelyes szoba, valamint egy tágas nappali van. A szobák esztétikusak és modern berendezésűek. A tágas konyha az alsó szinten található, a kapcsolattartások lebonyolítására is szolgál. Az egész ház alá van pincézve, ahol az élelmiszer raktár, valamint egy másik helyiségben a tisztítószerek raktár található. Itt még vannak kihasználatlan terek, a közeljövőben egy pingpongasztal felállítását tervezzük. Az udvar nem túl nagy, de barátságos.

A kisebb gyermekek számára egy homokozót alakítottunk ki, illetve az elmélyült beszélgetésekre is alkalmas kerti „kiülőt”, valamint egy többszemélyes

nyugágyat készítettünk. A parkosítás folyamatban van, bár a telepített bokrok és fák még viszonylag kicsik. A szobák kiválasztásánál ügyeltünk arra, hogy a testvérpárok egy szobában maradjanak. Minden gyermeknek van egy kis „kuckója”, ahol szeret lenni, általában saját maguk alakították ki egy kis szobarendezéssel.

A gyermekek bemutatását a testvérpárokkal kezdem, majd a többi gyermekkorú gondozott után rátérek a fiatal felnőttek bemutatására.

■ GONDOZOTTAINK

■ Karcsi és óvodás korú ikertestvérei

Két hármas testvérpár került hozzánk elhelyezésre. Az óvodás korú ikertestvéreknek van egy 11 éves bátyjuk, aki nagyon sokat segít testvérei gondozásában. Az ikreket szinte mindenki szereti kezdettől fogva. Bekerülésükkor még beszélni sem tudtak, a többi gyermek szívesen taníttatta őket az alapvető szavakra, kifejezésekre. A 11 éves kislánnyal, Zitával, akiről később lesz szó, különösen jó a kapcsolatuk, gyakran szeretgetik, ölelgetik egymást. A délutáni munkámat velük mindig egy kis közös foglalkozással kezdem, gyakran festegetünk, gyurmázunk.

Bátyjuk rendszerető, pedáns kisfiú. Valószínűleg szülei követelték meg tőle a tisztaságot, rendet, ami teljesen beépült a személyiségébe. Zitával van jó kapcsolatba, a többi fiúval nem igazán jönnek ki egymással. Konfliktusaik nem súlyosak, csak amolyan „rivalizálás félek.” Nézeteltéréseik gyökere véleményem szerint különbözőségükből táplálkozik. Karcsi ugyanis nem szereti a kifejezetten „fiús” tevékenységformákat. Ritkán focizik, viszont nagyon szeret biciklizni, ilyenkor igazán felszabadult, vidám, jól érzi magát. A délutánok nagy részét a házi feladatok elkészítése, vacsorakészítés, fürdetés teszi ki. Karcsi nagyon szeret a konyhában segíteni, a vacsorakészítésben, mosogatásban egyaránt kiveszi a részét. Szabadidejében inkább a felnőttek társaságát keresi, mint társaiét. Mégis úgy gondolom, a gyerekek befogadták, szeretik, hiszen mindig lehet rá számítani.

Sajnos már két éve vannak nálunk mint átmeneti neveltek, és egyelőre nem sok remény van arra, hogy hazakerüljenek. Súlyos elhanyagolás, alkoholos befolyásoltág alatt elkövetett testi bántalmazás miatt kerültek hozzánk. A családjukba történő visszagondozásuk eddig sikertelen volt. A szülők alkoholelvonó kezelés alatt nem állnak, italozó életmódjukat, ami mindannyiunk számára nyilvánvaló, tagadják. A nagy probléma az, hogy a szülők részt vettek egy olyan komplex klinikai vizsgálaton, ahol az orvosok és a pszichiáterek megállapították, hogy nem függők. Azóta mindig erre a vizsgálatra hivatkoznak, és nem értik, miért nem nevelhetik gyerekeiket. Sajnálatos tény, hogy a XXI. században a gyermekvédelemben előfordul, hogy kollégák nem merik vállalni a munkájukból következő konfliktusokat, és úgy gondolják, hogy a probléma szőnyeg alá söprésével megoldották a feladatukat. Felháborító, hogy közben nem gondolnak arra, hogy viselkedésükkel megnehezítik az amúgy is krízisben lévő családok életét, és kollégáiknak is problémákat okoznak. Nem beszélve arról, hogy szinte lehetetlenné teszik a családokkal való munkában a nyílt kommunikációt, azt sugallva, hogy minden a legnagyobb rendben van. Ezzel tulajdonképpen a pedagógiában ismert „kettős nevelés” elvét valósítják meg. Ezt nagy szakmai hibának tartom, ami a mi munkánkat nagymértékben megnehezíti.

■ Béla, Tamás és Géza

A másik hármas testvérpár egy olyan tanyáról érkezett, ahol nem volt se víz, se villany, de még ajtó és ablak sem. Az édesanya a közelben lévő másik tanyára költözött élettársához. A gyermekeket, akik akkor 6 illetve 8 évesek voltak, 15 éves bátyjuk gondozta. A lakásotthon beüzemelése óta nálunk vannak, családjukba való visszagondozásuk nem járt eredménnyel. Édesanyjuk élettársa kijelentette, hogy közös gyermeküket igen, de másnak a gyermekét nem akarja felnevelni. A fiatalabb testvér 9, az idősebb 11 éves, bátyjuk (Géza) már utógondozott, róla az utógondozottakról szóló fejezetben teszek említést.

A két fiúcska beilleszkedett az Otthonba, szeretnek nálunk lenni. Béla a fi-

atalabb, a két kis ikergyermekkel, Karcsival, illetve Zitával van jóban testvéreinek kívül. Mindkét gyermekben hatalmas energia lappang, ami időről időre sport- és játéktevékenységek alkalmával felszabadul. Kicsit olyanok voltak, mikor hozzánk kerültek, mint a „természeti népek”. Ebből kifolyólag rendkívül sok időt töltenek a szabadban, szeretnek futni, ugrálni, focizni. Nagyon szeretik a természetet, különösen az állatokat (önszorgalomból 30-nál is több madárnevet megtanultak).

Béla és Karcsi heti egy alkalommal társastánctanfolyamra jár az iskolába. Borzasztóan szeretik, boldogan mennek a különórára. Az idősebb kisfiú, Tamás a gyerekek közül az egyik legértelmesebb. Felfogóképessége gyors, viszont szorgalma gyenge. A délutáni foglalkozások alkalmával leckéjét gyorsan összecsapja, igyekszik minél hamarabb túl lenni rajta. Kissé hanyag hozzáállása érdemjegyein is megmutatkozik. Négyes tanuló, de ennél sokkal jobb is lehetne. Ezért a vele való foglalkozások alkalmával motivációs bázisát igyekszem egy kicsit megnövelni. Szabadidejében sportszakkörre, számítástechnika valamint angol fakultációra jár. A gyermekek közül elsősorban bátyjához ragaszkodik, akit mintegy szülőszerepbe helyezett. A többi gyermekkel gyakori agresszív viselkedése miatt nem alakult ki szoros barátság.

Az elmondottak ellenére mégisincs peremhelyzetben, szerencsére a nézeteltérések során az agresszív viszonyulást egyre inkább felváltja nála a kompromisszumos megoldás keresése. Úgy gondolom, ez hatalmas eredmény, hiszen viselkedése nagyon megváltozott, amiben nagy szerepet tulajdonítok a pozitív példaadásnak, amellyel nap mint nap találkozhatott.

■ Zita

Zita 11 éves, az ő élete is tele volt megpróbáltatásokkal. Szülei nem házasodtak össze, egy romos kis házban várták gyermekük érkezését. A helyi védőnő több alkalommal volt nálunk, és elmondása szerint az anyuka nagyon várta a kislányt, megszületése után is nagyon ragaszkodott hozzá. Majd a gyermek születése után pár hónappal a védőnő elmondása szerint (az iratanyagból derült ki) az

anyuka nem ment el a kötelező orvosi vizsgálatokra. A kislány fejlődésében egyértelmű lemaradást tapasztaltak a szakemberek. Az apuka alkalmi munkákat végzett, nem volt otthon, az anyuka nem gondozta csecsemőjét. A gyermek egyéves kora után az édesanya ismeretlen helyre távozott, egyedül hagyva Zitát édesapjával, aki nem volt alkalmas a gyermek gondozására, nevelésére. Megpróbálták a gyermek gondozását az apai nagymamára bízni, de pár hét elteltével a nagymama nem vállalta tovább. Túl nagy megterhelést jelentett neki egy ilyen kicsi gyermek. Mivel a védőnő a gyermek fizikai fejlődésében nagy lemaradást tapasztalt, az édesapával megbeszélve javasolta a gyermek csecsemőotthonban való további gondozását. A kislány iratanyagából kiderült, az apuka nem tiltakozott a döntés ellen. Zitát több alkalommal látogatta a csecsemőotthonban, majd később a gyermekotthonban is. Az édesanya az ismeretlen helyről, ahová távozott, egy év múlva, terhesen érkezett. Férje visszafogadta, és azóta közösen nevelik Zita feltestvérét.

A védőnő nyilatkozatai ettől fogva minden esetben kitérnek a következőre: *„a szülők gyermekük nevelését alig tudják megoldani, semmiképp nem javasolom a másik gyermek családba történő visszahelyezését”*. Úgy gondolom, itt a családdal foglalkozó szakemberek súlyos hiányosságokat követtek el. Én csak az iratanyagban leírtakra tudok támaszkodni, de megérezésem szerint nagy a valószínűsége annak, hogy az anyuka, szülés utáni depresszióban szenvedett, amit nem ismertek fel és nem kezeltek. Hiszen gyermekét szerette, várta, majd rövid időn belül elfordult tőle, és elmenekült a problémák elől. Az édesanya szintén állami gondozott gyermek volt, és ezek szerint nem láthatta senkitől, így nem tanulta meg az anyaszerepet, majd később a védőnő sem tudott neki megfelelő segítséget nyújtani. Az anyuka másik csecsemőjét már nem hagyta magára az apukával, megpróbálta nevelni, és talán itt már nagyobb szakmai segítséget is kapott. A nem megfelelő szakmai segítség következménye az lett, hogy Zitától a szülők érzelmiileg egyre inkább eltávolodtak. A kislány 2000 szeptembere óta van nálunk. A másik lakásotthonból, mint

utóbb megtudtam, azért kellett eljönnie, mert minden napi speciális iskolába való elkísérését a dolgozók közül senki sem vállalta. Hatalmas törést jelentett neki, hogy a szeretett otthonból el kellett mennie. Nagyon sokára értette meg, hogy nem ő volt a hibás. Szüleivel való kapcsolata a másik lakásotthonban nagyon formális volt. Mióta nálunk van, rendszeres és rendkívüli kapcsolattartások alkalmával is találkozik családjával, próbáljuk a családi kapcsolatait erősíteni. Az otthonban visszahúzódó, csendes gyermeknek ismertem meg. Jó kapcsolatban van a gyermekek többségével, mindezt alkalmazkodó, kedves magatartásának köszönheti. A délutáni foglalkozások alkalmával rendkívül sok időt töltünk a házi feladatok elkészítésével, hiszen nagyon lassan tanul. Szerencsére szorgalmas, és kellő motivációval rendelkezik ahhoz, hogy a tanulmányai során felhalmozott sikertelenségeit megpróbálja leküzdeni. Az ikrekkel „anyáskodó”, szívesen irányítja, terelgeti őket. Gyakran külön kérés nélkül segít a házi munkákban, illetve a ház körül.

■ Karolina

December közepén érkezett hozzánk a 17 éves nagylány, intézeti elhelyezését saját maga kérte, mert csak így látta biztosítva jövőjét. Szülei elváltak, édesapja jelenlegi feleségével, 3 közös gyermekük mellett, a nagylány öccsét és nővérét tartja el. Édesanyja nővérénél él albérletben, saját lakása nincs. A nagylány nagymamájával, édesanyjával rendszeresen találkozik, édesapjával ritkábban. Nővéréről, öccséről szeretettel beszél. Jelenleg egy szakközépiskola 10. osztályos magántanulója. Az alapellátás sikertelensége után megpróbálták nagynénjéhez, mint nevelőszülőhöz kihelyezni, de rövid időn belül ez a próbálkozás is kudarcba fulladt. Nála rövidtávú célként az évvégi vizsgák sikeres letételét céloztuk meg. Hosszabb távon gondolkodva, az anyával való szorosabb kapcsolat kialakítását szeretném segíteni, mert úgy érzem, erre mindkét fél nyitott, csak még nem találták meg az egymáshoz vezető utat. Az Otthon életébe sikerült beilleszkednie, különösen az utógondozott nagyfiunkkal szeret beszélgetni. Jelenleg középiskolába jár, rendkívül gyors felfogóképességű, könnyen

megy neki a tanulás. Azonban lelki életére az otthon átélt lelki bántalmazások még mindig olyan erősen kihatnak, hogy nem tud a tanulásra koncentrálni. Bekezdése előtt egy évig volt kórházban, pszichiátriai kezelés alatt. Mivel értelmi és érzelmi intelligenciája messzemenően felülmúlja családtagjainak képességeit, szüleivel számos konfliktusa volt. Kicsit mindig „kilógott a sorból”, és a meg nem értettség érzése folyamatosan kínozza. Fontos, hogy megértse, mit várhat el a családjától. Jelenleg is heti rendszerességgel jár pszichológushoz. Nagyon érzékeny gyermek, átélt negatív élményeit próbáljuk kompenzálni, amelyre a viszonylag nyugodt falusi légkör igazán alkalmas lehet.

■ UTÓGONDOZOTTAINK

Három utógondozott nagylányunk és egy nagyfiunk van. Őket már az önálló életkezdesre kell felkészítenünk. Az utógondozás, az utógondozott fiatal felnőttekkel végzett szakmai munka természeténél fogva más feladatokat ró a szakemberekre.

A megelőző nevelési-gondozási folyamat függvénye ennek hatékonysága, és csak akkor lehet sikeres, ha egy olyan megtervezett, és előkészített folyamat szerves kiteljesedéseként valósul meg, ahol szükséges és elégséges törődést, és odafigyelést kapott a fiatal. (Herczog, 80.o.)

A velük folytatott szakmai munkának különösen ki kell térnie a helyes gazdálkodás, ésszerű pénzfelhasználás megtanítására. Támogatjuk a piacképes szakma megszerzését. Szeretnénk, ha gondozottaink megtanulnák a gondozásban eltöltött időszak alatt a felnőttéssel kapcsolatos mintákat, kereteket, alapvető viselkedési normákat, a társadalmi együttélés alapvető szabályait. A velük foglalkozó kollégák legfontosabb eszköze a saját személyiségük. A mintaadással, személyre szóló tanácsadással, segítségnyújtással mindig azt sugározzuk, hogy nekünk ők igazán fontosak, megbízhatnak bennünk. Ezért sűrűn keresnek meg bennünket kisebb-nagyobb problémáikkal, amelyeket tőlünk telhető teljességgel igyekeznünk megoldani.

Egyikük teljesen árva, aktív családi kapcsolata csak egy nagynénjével van.

Szülei után az önálló élet megkezdésére alkalmas lakást örökölt. Hagyatéka, az ingóságok és kisebb összegű készpénzvagyon mellett jelentős mennyiségű a tartozás. A tartozások rendezése folyamatban van, szakmunkásvizsgáját az idén fogja letenni. A folyamatos munkavégzésről próbáljuk meggyőzni, hiszen állandó jövedelemmel fenn tudja tartani magát.

Másik nagylányunk nemrég vált utógondozottá, vagyona csak a családi pótlékból gyámhatósági folyószámláján összegyűlt kevéske összeg. Két éve van nálunk, édesapja kérte intézeti elhelyezését, mert állandó munkahely hiányában eltartani nem tudta. Édesanyja elhagyta őket, amikor a gyermek 3 éves volt.

Anyukájával a kapcsolatot intézeti tartózkodása alatt vette fel, de nem találta egymásra, édesapja pedig ritkán látogatja. Szakmunkásvizsgáját az idén fogja letenni. Az első komoly partnerkapcsolata fél éve tart, hatalmas személyiségfejlődésen esett keresztül általa. A szakma megszerzése után dolgozni szeretne, amit maximálisan támogatunk, az így megkeresett összegből, kevés vagyónából, illetve az otthonteremtési támogatásból egy kis tanyát tudna vásárolni.

Egy fiú utógondozottunk Géza, akinek szakmája nincs, több iskolát próbáltunk vele elkezdetni, de ő abbahagyta a tanulást. 16 éves korában került hozzánk két testvérével egy tanyáról, súlyos elhanyagolás miatt. Vagyona egyáltalán nincs, az igényelhető otthonteremtési támogatás nem elegendő, még egy szerényebb tanya megvásárlására sem. Ezért számára az egyetlen megoldást a folyamatos munkavégzés jelentené, természetesen spórolással. Bár normál intellektusú gyermek, azonban írási és olvasási zavarban szenved, amit az általános iskola nem vett időben észre. Nem kapta meg időben a tanulási problémáira a kellő szakmai segítséget, így egyre nagyobb úr tátongott kortársai és saját tanulási teljesítménye között. Kiscsoportos, korrekciós osztályban kellett volna tanulnia legalább az iskolakezdés első évében, így lett volna remény, hogy lemaradásait időben kompenzálni tudja. Most azonban csak segédmunka elvégzésére alkalmas, ami egész életét befolyásolni fogja,

nem beszélve a fogyatékoságai miatt érzett kisebbségi érzéseiről.

Végül, de nem utolsósorban, hozzánk került elhelyezésre egy 15 éves nagyfiú, aki, bár állományban nálunk van, sorozatos szökései alkalmával elkövetett bűncselekményei miatt előzetes letartóztatásban van.

Általánosságban megfogalmazható, hogy a hozzánk került esetek nagy részében az alapellátás hiányosságaival találjuk szemben magunkat. A családgondozás a szakellátás keretében sem működik kielégítően. A megosztott családgondozást nem tartom jónak. A bekerült gyermekek családjával a területileg illetékes családgondozó szolgálat foglalkozik, mi elsősorban a gyerekekkel, de nálunk is van kijelölt családgondozó. A jövőben fontos feladatnak tekintem az egy családdal foglalkozó, minimum két családgondozó munkájának összehangolását a jobb eredmények elérése érdekében.

■ FELNŐTT KOLLEKTÍVA

Dolgozói létszámunkat a gyermekvédelmi törvényben előírt szakmai létszámnak megfelelően sikerült a munkáltatónak kialakítania. Rajtam kívül 3 gyermekfelügyelő, 1 fő gyermek- és ifjúsági felügyelő, 1 fő fejlesztő pedagógus (aki utógondozói, családgondozói és gyermekvédelmi asszisztensi feladatokat is ellát részmunkaidőben) rendelkezik teljes állással. A részmunkaidőben foglalkoztatott pszichológus és a szakmai munkánkat közvetlenül irányító szakmai vezető rendszeres heti látogatásai alkalmával segíti a munkánkat.

A TEGYESZ szervezeti struktúrájából kitűnik, hogy a szakmai hierarchia egyik igen alacsony pontján helyezkedem el, a velem egy csoportba tartozó kollégáimmal együtt. Mivel nem a központban vagyunk, hozzánk rendkívül lassan és szűrően keresztül érkezik az információ. Az igazgató a munkatervében, amelyet az összmunkatársi értekezleten mondott el, szeretne javítani az információáramláson. Ez szerintem is nagyon lényeges lépés lenne, hiszen a szervezet-szociológia mai ismeretei szerint a humán szolgáltató rendszerekben stratégiai fontosságú az első vonalbeli munkások

képzése, ellenőrzése, tájékoztatása. Fontos ez többek között azért is, mert az első vonalban dolgozónak, (közvetlenül a klienssel foglalkozva) számos lehetősége, kötelezettsége van a mérlegelésre, döntésre, és viszonylag nagyfokú autonómiával rendelkezik a mindennapi tevékenységek lebonyolítása során. Ezért a vezetésnek nagy hangsúlyt kell fektetnie az első vonalbeli tevékenységére, a jelzőrendszer hatékonyságára, a problémák kezelésére.

Munkám során sokszor találok szembe magam azzal a ténnyel, hogy a problémát nekem egyedül kell megoldanom. A szervezet filozófiája szerint a nehézségeket helyben kell megoldani, mert abba a vezetés nem lát bele, így nem is tud hatékonyan dönteni. Egyetértek a helyben történő problémamegoldással, de nem minden esetben. Felvetődik bennem a kérdés, hogy ez a vezetői hozzáállás nem a probléma mellőzését próbálja-e kendőzni. Ugyanis sok esetben nem lehet helyben megoldani bizonyos problémákat, például, a már említett első vonalbeli dolgozók kliensekkel hatalmuknál fogva történő visszaéléseit. Az viszont igaz, hogy én látom nap mint nap a kollégák tevékenységét, szakmai és emberi hiányosságaikból eredő „ballépéseit”.

Ezért a vezetésnek nagyobb hangsúlyt kellene fordítania a lakásotthoni nevelők véleménynyilvánítására, és több eszközt kellene a kezükbe adni az esetlegesen felmerülő nézeteltérések áthidalására. Véleményem szerint a lakásotthoni nevelők csak így tudnák a szervezet céljait nagymértékben közvetíteni a kollektíva és a kliensek felé.

Csak akkor tudunk hatékony csapatként működni, és akkor tudjuk az intézmény szakmai programjában deklarált célokat tőlünk telhetően a legjobban betartani, betartatni a gyakorlatban, ha ehhez kellő szakmai segítséget kapunk.

Azt gondolom, az Intézmény elsiklott a dolgozók jogainak, emberi szükségleteinek figyelembevétele felett.

Ezért találkozunk fásult, nem kellően motivált emberekkel, akik „engem nem érdekel” felkiáltásokkal jönnek nap mint nap dolgozni.

Nem gondolom, hogy az anyagi megbecsülés hiányzik ezeknek az embereknek elsősorban. Sokkal fontosabb

volna az, hogy úgy érezzék, egy kicsit rájuk is figyel valaki, nincsenek elfelejtve, hiszen nélkülözhetetlen a munkájuk. Mindennapi munkánk során az egy csapatként való működés felé próbálom a „hajót kormányozni”. Havi rendszerességgel tartunk problémafeltáró, illetve esetmegbeszéléseket. Viszont sok esetben tapasztalom, hogy az itt elhangzottak nem mindig épülnek be a gyakorlatba szervesen. A dolgozók saját műszakjukban szeretnek „egyeduralkodó” szerepben tetszelegni, így néha érezhető a kettős nevelés súlyos személyiségkárosító hatása is.

A gyermekek és a dolgozók felé is demokratikus szemléletmóddal közeledem. A gyakorlatban a megengedő-korlátozó

pedagógiai elvet alkalmazom és kívánom meg munkatársaimtól is. Azt tapasztaltam, hogy a gyermekek nagyon nyitottak, a demokratikus szemléletre, tudnak élni a kínált lehetőségekkel viselkedési mintaként, az személyiségükbe is beépült, hiszen társas kapcsolataikban is szívesen alkalmazzák. A munkatársak viszont sok esetben nem tudnak mit kezdeni a bizalommal, empátiával, tanult viselkedési mintáikon, megrögzött, rigid magatartásmódjukon nem igen változtatnak.

A Gyermekvédelmi törvényben megfogalmazott célok készületlenül érték őket, nem tudják az új szemléletmódot, „belsővé tenni”. A vázolt hiányosságok megnehezítik a munkánkat, és sok

esetben a hatékony segítségnyújtás szenved hiányt. Ezért nagyon fontos szerepet tulajdonítok a vezetés segítségének a hatékony szakmai csapat kialakítása érdekében. Ez lenne mindannyiunk közös célja, a gyermekek és családjaik érdekében.

Józóné Juhász Orsolya

FELHASZNÁLT IRODALOM:

A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata, Gyermekvédelmi kiskönyvtár sorozat, sorozatszerkesztő: Herczog Mária, Pont kiadó, 1994.

Herczog Mária: Gyermekvédelmi kézikönyv, KJK KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2001.

Kósáné Ormai Vera: Magatartási zavarok - szociális inadaptáció (Csapó Benő, Csirikné Czachesz Erzsébet, Pukánszky Béla és Vidákovich Tibor szerk.: Nevelésméleti szöveggyűjtemény, JATE pressz. Szeged, 1994).

A szeretet módjának és eltúlzásának következményei

*„Napi négy ölelés kell a túléléshez,
nyolc a szinten tartáshoz
és tizenkettő a gyarapodáshoz.”¹*

A harmadéves szociális munka gyakorlatomat a Fióka Gyermek- és Ifjúságvédelmi Központban végeztem. A gyakorlat során jelentősen átalakult a családkról alkotott gondolkodásom, amelyet a dolgozatomban szerepeltetett három eset mentén szeretnék bemutatni részletesebben.

A gyakorlatot megelőzően nem volt még alkalmam tapasztalatot szerezni a szociális szférában. Egyetemi tanulmányaim alatt többször találkoztam a család különféle könyvekből megismerhető definíciójával. Gondolkodásom ennek alapján igencsak kategorizáló és determináló jellegű lett a társadalmi alapegységről. A gyakorlat során azonban összekapcsoltam elképzeléseimet a valóságban megjelenő családokkal, és rá kellett döbennem, hogy ezek a kategóriák jó kapaszkodók egy szemlélet megalapozásakor, de minél jobban megismerkedtem egy családdal, annál jobban éreztem, hogy ezektől a sémáktól el kell tudni rugaszkodni a reális kép megalkotásához. Sokszor merült fel bennem eleinte a dilemma, hogy mi alkotja a család egységét, ha sokszor nincsenek jelen vagy látensek a klasszikus mechanizmusok, amelyek az összetartást vagy széthúzást eredményezik.

TÖRÉKENY EGYENSÚLY

Minden család eltérő struktúrával rendelkezik, hiszen minden eleme más, mivel minden ember különböző. A lényeg az egyensúly megtalálása és stabilizálása a családtagok között. Az egyensúly azonban bonyolult, törékeny és relatív. A kémiához hasonlóan nem csupán az összetevők együttesén múlik, hiszen a családtagok egymásra hatnak, interakcióik egymásra is reflektálnak. Nincs egységes szabály, amely szerint működik, vagy nem működik egy család.

Az egyensúlynak rengeteg dimenziója van, így például a családtagok viselkedése is változik a körülmények hatására, és esetlegesen nem várt fordulatokat hozhat, vagy éppen ellenkezőleg, egy hirtelen esemény hatására sem adaptálódik hozzáállásuk a megváltozott helyzetben.

Most három olyan fiú esetét mutatom be, akik élettörténetük szempontjából hasonlóak, mégis teljesen más családi háttérrel és érzelmi közeggel rendelkeznek. Mindhárom esetben az adott fiú mellett a legfontosabb szereplő az édesanyjuk. Az édesanya és fia közti kapcsolat mentén építettem fel a dolgozatomat.

¹ Virginia Satir: *Sokféle arcunk*, Háttér kiadó, Budapest 1998.

■ RÁSZOLGÁLNI A SZIDÁSRA

Az első esetet csak felületesen ismerhettem meg, mert a gyakorlatom végét megelőzően életem az ügy, mégis fontosnak tartom megjeleníteni, mert olyan problémáról van szó benne, amely nagy dilemmát okozott. Lalival kapcsolatban az első jelzés 2000-ben érkezett, először az óvodától, majd később az iskolából. A fő problémát az jelentette, hogy Lali nehezen fogadta el a szülői irányítást már kisebb korában is. Ekkoriban Lali rendszeresen járt a nevelési tanácsadóba és fejlesztőpedagógushoz, édesanyjával közösen pedig családterápián is részt vettek. A helyzetük kezdett kevésbé problémássá válni, és a foglalkozások abbamaradtak.

Lali édesanyjával, nagymamájával és nővérével él. Édesapja, aki többször bántalmazta édesanyját brutálisan a fiú szeme látára, tragikus módon lett öngyilkos egy pszichiátriai osztályon. Ez a momentum nagy jelentőségű a gyerek és édesanyja közötti kapcsolatban. Egy 2005-ben készült szakvélemény Lalinál részképtelenség-zavart diagnosztizált, de az iskolában jó véleménnyel voltak teljesítményét illetően.

Az ügy feleledését Lali igazolatlan hiányzásai okozták, és később derült ki, hogy az édesanyja az iskolához és a Gyámhatóságához is fordult azzal kapcsolatban, hogy fiát szeretné gyereketthonba adni, mivel nem bír vele.

A Gyermekjóléti Központ esetkonferenciát tartott Lali ügyében, ahol jelen volt jelenlegi iskolájának igazgatója, gyermekvédelmi felelőse, a családgondozó és az édesanya. Az édesanya visszavonta szándékát, miszerint fiát gyereketthonba szeretné adni. Ennek ellenére kommunikációja meglehetősen elutasító volt minden alkalommal, mikor a fia pozitív teljesítményéről volt szó, mint például egy iskolai színjátékban való szereplés. Az esetkonferencián kiderült, hogy Lali teljesen mást közvetít magáról otthon, mint amit megél az iskolában. Ennek oka, hogy az édesanya negatív sztereotíp jellemzőkkel gondol fiára az édesapával való összehasonlítás miatt, és eszerint is viselkedik vele.

Az anya többször összehasonlította saját kötelességtudatát a munkájával kapcsolatban és fia lógását az iskolából, ezzel mutatva, nem is érti, hogy fia miért ilyen, hiszen otthon azt látja, hogy mindenki becsületesen dolgozik. Lali otthon fel is ölti a fekete bárány szerepet, és eszerint próbál megfelelni édesanyja elvárásainak, vagyis az anya szidalmazását nem kritikaként éli meg, hanem teljesíteni akarja az anyja által közvetítetteteket. Nem javítani akar magaviseletén, hanem "rászolgálni" a szidásra. Lali erősen kötődik édesanyjához, és a vele egykorú fiúkhoz képest több szeretetet igényel tőle, benne látja érzelmi stabilitásának lehetséges megteremtőjét. Az édesanya ennek ellenére ezt nem tudja megfelelő módon nyújtani, mivel számára is sok feldolgozatlan sérelem maradt meg a múltból, és ezt fia szenvedti el. Egyszerre köti magához fiát a ki nem mondott szeretetével és löki ki a családból. A fiú erre rossz magatartással válaszol, hiszen azt gondolja, így hívhatja fel az édesanyja figyelmét magára. Meglehetősen tisztázatlan a kettejük közti kapcsolat és kommunikáció, amelyet a családterápia eszközeivel lehetne rendezni, de ennek az édesanya erőteljesen ellenáll. Maximálisan elutasítja, hogy pszichológiai segítséget kérjen a maga számára is, és egyéni terápiában vegyen részt, mert akkor a család-

járól, múltjáról és házasságáról kellene beszélnie, és ez számára elfogadhatatlan, a korábban folytatott családterápiás foglalkozásoknak sem látja eredményét.

Lali 13 éves. A családgondozó és az édesanya is döntés előtt áll. Kérdéses, hogy hogyan folytatódik az édesanya és a fia közötti kommunikáció, hiszen ha az édesanya ennyire elutasító, akkor megtagadja fiától a biztonságos érzelmi környezetet, stabilitást, egy felnőtthöz való kötődést és a pozitív megerősítéseket, amire Lalinak jelen életkorában maradéktalanul szüksége lenne. Lehetséges, hogy pótlásként a rendszeres szülői kapcsolattartás mellett egy gyermekotthon, vagy nevelőszülő mindezt meg tudná adni Lalinak, és terepet nyújthatna a továbbiakban egészséges személyiségfejlődéséhez.

Ez utóbbi alternatíva drasztikus változást hozna mind az édesanya, mind a fiú életében. Ha mindaz igaz, amit az édesanya a családgondozó felé közvetít kommunikációjával, akkor őt tehermentesítené, hiszen a gyermekével kapcsolatos feladatokat teherként éli meg, Lalit pedig szó szerint kiemelné egészségtelenül függő helyzetéből. Ez a lehetőség azonban sötétnek tűnik számomra a fiú szemszögéből, mégpedig azért, mert Lali kötődése erős, és az édesanyjától való elválasztása a kötődés tárgyától való megfosztását jelenti, ami lehetséges, hogy a kötődéshez való képességének elhalását okozná egy másik környezetben. Egy ilyen szituációban nem hiszem, hogy létezik a "jó" és „rossz” döntés letisztult két formája, inkább a rossz és a kevésbé rossz választásáról lehet beszélni, amelynek megítélése a családgondozó feladata.

Az egyensúly kettőjükön, legfőképpen az édesanyján múlik, hogy rendezze érzelmeit, múltját és tisztában legyen, mit akar. Lali szerintem az összes eszközzel élt, amelyet gyerek használhat, hogy kimutassa, mit szeretne és kit szeret. A gyakorlatom utolsó hetében a fiú maga kérte, hogy befeküdhessen a Neurológia Osztályra, mert nem érzi jól magát. Az anya legmegdöbbentőbb kijelentése egy beszélgetés alatt az volt, hogy a férje génjeit nem változtathatja meg fiában. Nem kétséges azonban, hogy az édesanya is szereti fiát, csak éppen a férje árnyékát nem fogadja el benne. Ez önmagában kifejezi a fiával kapcsolatos determináló és rideg gondolkodását. A mérgező múlt miatt a szeretetének módja nem megfelelő. El kellene tudnia fogadnia fiát, hiszen ha személyiségében az apja ismétlődik meg, annak feltevéleit ő teremtette meg, mert az esélyt sem adta meg, hogy másmilyen lehessen a fia.²

■ A „PASSZ” ÁLLAPOTÁBAN

A második esetben nem ennyire egyértelmű a szülő elutasítása, inkább nevelési elhanyagolásnak tekinthető esetről van szó. Gergő 15 éves, édesanyjával és bátyjával él együtt. Az édesanyjánál jóval idősebb édesapja jelenleg vidéken él, szintén sokkal fiatalabb új feleségével. Fiaival akkor találkozik, mikor Pestre jön orvoshoz. Zsóka, az édesanya most egyedül neveli két kamaszfiát, az édesapja nevének lakásban. A család akkor került a Gyermekjóléti Központ látókörébe, amikor az apuka jelentet-

² Kár, hogy semmi nem derül ki a többi családtagról és a velük való kapcsolatokról, ez nagyon fontos lenne!(A szerk.)

te 1999-ben, hogy kisebbik fiát bántalmazták, feltehetően az édesanya akkori élettársa. Az apa ekkor ezt a bejelentését nem tette hivatalossá, így nem indulhatott meg a segítségnyújtás az alapellátás eszközeivel. Később, 2004-ben Gergő iskolai hiányzásai és magatartása miatt adott jelzést az iskola, amelyet követően a kapcsolatfelvétellel sor kerülhetett, és azóta is folyamatos a segítő kapcsolat az édesanyával és a két fiúval.

A dolgaik akkor kezdtek leginkább bonyolódni, mikor a fiúk kamaszodni kezdtek: az egyedülálló édesanya a megélhetésükért küzdve nem tudott elegendő figyelmet szentelni a gyerekei kisebb-nagyobb csínytevéseinek. Zsóka élethelyzetükből adódóan kevés kontrollt tudott gyakorolni fiaira, rengeteget dolgozott. Ez sok szűkölködő, egyszülős családnál fennáll, ebben az esetben azonban maga után vonta a fiúk korai önállóságát gyermek mivoltuk és éretlenségük ellenére, és nem alakult ki a rendszerességre való törekvés életükben. Zsóka nagyon nehéz helyzetben volt a múltban is. Egyedülálló szülőként háttérbe szorult a gyerekeivel kapcsolatos szülői kontroll gyakorlása, amelyet erősített, hogy a kamaszodó fiai apa-minta nélkül nőttek fel, amelyet anyaként nem lehetséges teljes mértékben pótolni. Zsóka mint anya, a múltban semmiért nem elítélhető, többszörösen nehéz helyzetében mindig tudott fiai feje fölé fedelet biztosítani, ami önmagában sem könnyű feladat.

Dani, a nagyobbik fiú és Gergő nagyon különböző személyiség. Danival is volt korábban probléma, több hónapot töltött egy fiúnevelő intézetben előzetes letartóztatása alatt. Dani talpraesett, jó megjelenésű, temperamentumos, rafinált fiú. Gergő azonban minden beszélgetés alatt csendesnek és visszahúzódnak bizonyult, és úgy tűnt, hogy nem igazán érdekli, mi történik körülötte a világban, a „passz” állapotában van. Az anyuka, mikor én megismertem, dolgozó, a megélhetésért a lelkét kitevő asszonynak mutatkozott. Munkaidejét megpróbálta mindig úgy szervezni, hogy minél jobban tudjon a fiúkra figyelni, büfé-kocsikban, piacokon szakácsként és csomagolóként is dolgozott hajnaltól. Jelenleg azonban nincs munkája.

A probléma a gyakorlatom első felében az volt, hogy Gergő nem járt iskolába. Korábban is többször kellett iskolát váltani rossz magatartása és hiányzásai miatt. A szakértői vélemény szerint Gergő értelmi képességei normálisnak felelnek meg, de részképesség-zavarai vannak. Mind a Fióka, mind az akkori iskola próbálta fejlesztőpedagógus által segíteni Gergőt, de rendszeresen előfordult, hogy a foglalkozásokon nem jelent meg. A családgondozó szerint Gergő nem szokta meg, hogy iskolába kell járni. Az előző, azaz negyedik iskolájában, mikor átvették, két hét próbaidőt jelöltek meg, hogy beilleszkedjen, és akkor kapott volna befogadó nyilatkozatot. Gergő az első hetet szorgalmasan végig is járta, és mikor mesélt az iskoláról láthatóan élvezte az új környezetet, lehetőséget látott a változásra azzal, hogy tiszta lappal indult, és elkezdett tanulni is. Azonban a második héten már nem ment be, így az iskola nem vette át. En-

nek valószínűsíthető oka, hogy ebben az iskolában is megtalálta azokat a fiúkat, akik társai voltak a lógásban és nemtörődöm-ségben. Gergő visszakerült előző iskolájába, ahol már gyűjtött jónéhány feketepontot. Ezenfelül problémát jelent még, hogy Gergő nem szokott időben hazamenni, éjszaka is csavarog, édesanyja nem tud neki parancsolni.

Zsókanak, az édesanyának különböző a kapcsolata két fiával. Danit felnőttként kezeli, szinte egyenrangú partnerként, jól láthatóak az ödipális kapcsolat tünetei. Mikor Gergő egyik tárgyalásán vettünk részt, Dani az édesanyjával úgy bánt, mint nővel: előzékenyen nyitotta ki az ajtót előtte, átkarolta Zsóka derekát. Láthatóan Zsókanak ez a tisztelet jól esett, középkorú egyedülálló nőként szüksége van az effajta elismerésre, még ha azt fiától kapja is meg, kérdéses azonban, hogy milyen hatása van ennek Dani személyiségfejlődésére.

Ezzel szemben Gergőt nem engedi magához ilyen közel, ritkán mutatkozik érzelme a kapcsolatukban. Dani és Zsóka, mint ha felnőttként állnának Gergő viselt dolgai felett, és cinkosokként ítélnék el azokat. Dani úgy áll édesanyja mellett, hogy nyugtatja őt Gergő viselkedése miatt, ugyanakkor a felszín mö-

gött nagy valószínűséggel Dani maga is úzi játékait, ez azonban árnyékban maradhat öccse stiklijének fényében.

A gyakorlat pár hónapja alatt nagyon sokat változott Zsóka viselkedése: a tereptanárom elmondta, hogy eddig mindig volt állandó munkahelye, de most egy ideje már nincs, és kérdéses, hogy miből élnek. Egy beszélgetés során felmerült, hogy Dani és Gergő is adott anyjának pénzt, de Zsóka nem kérdezte meg, hogy az honnan származik. Több jel is mutat arra, hogy Gergő seftelésekben vesz részt, például az egyik tanára is látta ilyen körökben, és a családgondozó is észrevette a kabátjában elrejtett írott DVD-eket.

Tehát a védelemben vétel több okból is indokolt volt az esetében. Igaz, hogy Zsóka együttműködő volt az alapellátás keretein belül, de Gergő semmit nem változott, egy éve kap olyan esélyeket, amelyeket nem használ ki nemtörődömsége miatt. Gergő azt mondta, hogy azért nem járt iskolába, mert nem tett neki. Egy majdnem 16 éves gyerek szájából ez a felelet elég éretlennek és kötelességtudat nélkülinek tűnik. Napjai elmondása alapján azzal telnek, hogy reggel felkel, nézi a tévét, vagy nem csinál semmit, aztán délután átmege a barátaihoz. Szerinte minden ember ezt teszi, és különben is mi mást tehetne – tette fel a kérdést.

Tehát a védelemben vétel határozata alapján Gergő iskolába, fejlesztőpedagógushoz és pszichológushoz fog járni és szorosan együtt fog működni a családgondozóval. Zsóka pedig mindebben segíti, és ha csak úgy tudják megvalósítani a megállapodás pontjait, akkor akár el is kíséri fiát a foglalkozásokra. A feladatok nem teljesítése következményeket von maga után. Ha az alapellátás nem tudja hozzásegíteni az édesanyát és a fiát a saját érdekükben való lépések megtételére, akkor felmerül a szakellátásba való elhelyezés. Ez utóbbi el is hangzott a védelemben vételi tárgyalás során, tehát a család tisztában van a kötelességei elmulasztásának következményeivel.

Gergő minden beszélgetés alatt passzívan, nem túl impulzívan viselkedett. Azonban a gyakorlatom második felében meg kellett ismernem a másik arcát is. A kerületben lévő gyerekotthon kért segítséget, mert az otthonba lakó lányok körül kerületi fiúk legyeskedtek. Először a kapuban beszélgettek, és a gyerekotthon vezetője behívta őket, hogy ne az ablakon keresztül beszélgessenek, feltétel volt az otthon házirendjének betartása. A fiúk azonban elkezdtek agresszíven viselkedni, és ki kellett őket küldeni.

Azóta az utcán randalíroznak, bedobják az ablaküveget, isznak és a gyerekotthon nevelői szerint extasy tablettát fogyasztanak, vagy az otthon előtt, vagy, ha elküldik őket, akkor pár sarkkal arrébb folytatják. Az otthon elé egy motoros díler jár, amiről a rendőrségnek is tudomása van. Eleinte a fiúk közeledtek a lányok felé, de mikor egy idő után elutasítást kaptak, akkor a fiúk ellenük fordultak és fenyegetőzni kezdtek, az iskolába menet megverték azt a fiút a gyerekotthonból, amelyik összejött az egyik lánnyal.

A szomszédok eltervezték, hogy nem hagyják annyiban, hogy a gyerekotthon a környékükre vonzza a randalírozókat, és eléri, hogy a gyerekotthont az önkormányzat máshova költöztesse. A választások idején nagy hangot kapott ez a törekvés,

hiszen a képviselőjelöltek próbálták megnyerni a voksokat úgy, hogy ígéreteket tettek a lakóknak szándékuk képviselőteről.

A gyerekotthon vezetője feltételezte, hogy a Gyermekjóléti Központ ismeri ezeket a fiúkat, ezért beszélgetésre hívták őket, hogy első lépcsőként ne hatóságilag próbálják megoldani a dolgot. A banda magjaként két fiút jelöltek meg, és az egyik Gergő volt. A nevelők azt kérdezték, hogy vajon a szülők nem tudnak-e valamit tenni, mert van, hogy fiúk egész éjszaka az utcán randalíroznak. Erről Zsókanak tudnia kellett, hiszen a nevelők nem egy-két éjszakáról beszéltek.

Megoldásként felmerült, hogy a családsegítő utcai szociális munkása megpróbál kezdeni valamit ezzel a csapattal, azzal a módszerrel, hogy beépül közéjük. Ez azonban több hónapos munkát is jelenthet.

A védelemben vételkor nem volt teljes a kép, ezért ehhez mérten a legújabb információk ismerete nélkül született határozat. Nagy dilemma azonban, hogy Gergővel hogy lehet beszélni erről, hiszen olyannak tűnhet a szemében, mintha kémkednének utána, és ezzel esetleg elhalna a megmaradt minimális együttműködés is. Mégis, a probléma megoldást kíván. A baj az, hogy egyre szélesebb problémakört ölel fel az ügy, és a résztvevők is változékonyak, vagy pedig újabb információkkal változik a kép.

Azóta kérdéses, hogy Zsóka mennyire motivált az együttműködésre, és hogy Gergőnek milyen stiklijei vannak még. A Gyermekjóléti Központ nem hatósági vagy nyomozati szerv, mégis nehéz úgy felállítani problémamegoldó tervet, hogy ennyi érintettje van az ügynek, és lehetséges, hogy sok látens információ bujkál még.

Tehát a probléma átfogalmazására van szükség, egyrészt a szereplők változó viselkedése, másrészt a felmerült tények miatt. Zsóka mintha belesüppedt volna a helyzet megváltoztathatatlanágába, és mintha elfáradt volna, hogy segítséget kérjen, és már nem aggódik. Szülői kontrolláló szerepéről valamilyen mértékben lemondott, de ezzel együtt több feladatától is megszabadult, mint például a megélhetéshez szükséges munkavégzéstől. Olyannak tűnik, mintha fordult volna a helyzet, és Zsóka hagyná, hogy menjen minden a maga útján, még ha tudja is, hogy ez nem helyes. Mindeközben pedig egyre felnőttebbé váló fiaira támaszkodik, főleg Danira, Gergővel eközben egyre kevésbé törődve. Tehát a család teljes átstrukturálódása megy végbe, a szerepek és az egyensúly megváltozásával.

A gyakorlat utolsó napján Gergőt kiküldték testnevelés óráról, és egy barátjával poroltóval telefújtak egy osztálytermet. Az iskola ígéretet tett, hogy az anyagi károkat számon kéri Gergő családján. Meglátásom szerint ez egy jelzés Gergő személyiségváltozását illetően. 15 évesen tisztában van tettei következményével, de az előző eseteihez képest a mostanit olyan helyen követte el, ahonnan tudta, hogy édesanyja tudomást fog szerezni róla. Azt is tudta, hogy ezért ki is rúghatják az iskolából. Tehát Gergőt már nem igazán kötik a konvenciók, sem az anya, sem az iskola. Mintha érezné a kontrollnélküliséget, és már nem leplezetten viselkedik helytelenül. Gergőnek a helyzet ilyen mértékű romlásában nagy szerepe van, hiszen Lalival ellentétben a legminimálisabb kötelezettségeit sem valószínűsíti meg. Az édesanyja viszont lehet, hogy kifáradt a fiával való küszködésben és

nem tud felelősséget vállalni, elengedte. E két dolog találkozása azonban súlyos következményekbe torkollhat.

A gyakorlat során többször merült fel Gergő kiemelésének gondolata. A tereptanárom elmondta, hogy ez a döntés természetesen mindig nagy dilemmát vet fel, főleg a meglévő szeretet-szálak miatt. Mert bármennyire láthatatlanok is, jelen vannak. Csak kérdéses, hogy elég erősek-e, és lehet-e támaszkodni rájuk az egyensúly helyreállításában egy kimerült anya és egy elszabadult kamasz fiú között. Kíváncsisággal tölt el, hogy Zsóka fejében milyen jövőkép alakult ki a fiával való kapcsolatban ebben a helyzetben, és vajon tudatosult-e benne, hogy ezekben a pillanatokban engedheti el egyik fiát, hiszen ebben az esetben is olyan döntések előtt állnak a résztvevők, amelyek arról szólnak, hogy milyen módon folytatódjon a későbbiekben az életük.³

■ HATÁROK NÉLKÜL

A harmadik eset főszereplője teljes családban él. Samu rengeteg anyai figyelmet és szeretetet kap otthon, mégis a szeretet módja az, amely mérgezően hat rá.

Samu jelenleg 7. osztályos tanuló a kerület „gettó” iskolájának titulált intézményében, többször kellett évet ismételnie. Éltrevaló, vidám fiú, bár fiatalabbnak néz ki koránál, de a viselkedése minden alkalommal, amikor találkoztunk, komoly és méltóságteljes volt, amolyan kis „keresztapa” alkat. A fiúnak három nagyobb és egy kisebb testvére van.

A nagyobbakkal is volt gond korábban, amikor nem akartak iskolába menni, és betegsége hivatkozva anyjuk szerzett nekik igazolást. A kisebbik 6. osztályos és lassan beéri bátyját 12 évesen. Samut nagyon frusztrálja ez a tény.

Az édesanya, Margó, jelenleg újsághordóként és takarítónőként dolgozik, a szívbeteg édesapja pedig Németországban és vidéken is vállal munkát, hogy családját el tudja tartani. A család először számlafizetési elmaradások, gyerekek igazolatlan hiányzásai miatt került a Gyermekjóléti Központ látókörébe.

Azóta is rendszeres a kapcsolat a család és a családgondozó között, amelyet a Samu és öccse ügyében hozott védelembé vételi határozat is nyomatékosít.

Samura nagyon sok panasz érkezett. Egyrészt a rejtélyesen igazolt óráinak száma 249 óra. A közoktatási törvény alapján 250 óra hiányzásnál a tanuló köteles az évet megismételni. Másrészt a barátaival a parkban italoztak, és egy kislány alkoholmérgezést kapott. Állítólag Samu vette a feleseket. Később meggyanúsította a kislányt, hogy valójában rendszeresen fogyaszt alkoholt. Harmadrészt a Gyermekjóléti Központnál és az iskolában is több gyerek mesélt a fiúról dolgokat, például, hogy fűvet árul és fogyaszt, zsarolja a társait és telefonokat vesz el kisebb gyerekektől. Mindezeket nem egyedül teszi, hanem baráti társaságával. Feljelentést ezelőtt egyik gyerek sem mert tenni ellenük.

Samu nagyon okos fiú, és sejteni lehet, hogy ezekben a dolgokban részt vesz, valószínűleg koordinálja a cselekményeket,

³ Itt sem tudjuk, hogy mit és hogyan segített a családgondozó, mi a helyzet az apával, más családtagokkal, és mit oldana meg a kiemelés.(A szerk.)

de soha nem lehet rábizonyítani, hogy bármit is tett. Az édesanyja nem akarja mérlegelni sem, hogy fia mi mindenben vehet részt. Dolgait palástolni próbálja, így például az iskolai hiányzásait az anya oldja meg fiának igazolások beszerzésével, de nem teszi fel a kérdést, hogy Samu hol volt, ha nem iskolában.

Samu védelembé vételi felülvizsgálatát az iskola gyermekvédelmi felelőse kérte. A konkrét ok a hiányzások száma volt, de szinte az egész tárgyaláson a másodkézből érkezett információkról volt szó. Mikor a védelembé vételre került sor, a családgondozó az iskolaváltást ajánlotta fel lehetséges megoldásként, mert így Samu kikerülne a bajt hozó társaságából, és az anya sérelme is gyógyírt nyerne, mely szerint az iskola hibázik azzal, hogy minden balhét Samura húznak rá ok nélkül, mert a tanárok rossz gyerekeknek könyvelték el. De Samu nem akart a barátaitól elszakadni. Ekkor megígérte, hogy nem lesz vele probléma.

Azóta Samu megint benne van a baj sűrűjében. A családgondozó másik kliensét “pacallá verte” egy ellopott telefon miatt, de ez a bántalmazott fiú nem tett feljelentést. Samu bevallotta, hogy megütötte a fiút, de a fején nem, és szerinte egyébként is verték ezt a fiút otthon.

Az iskola gyermekvédelmi felelőse nagyon felháborodott azon, hogy Samu olyan természetesnek veszi, hogy valakinek nem a fejét, csak az oldalát üti, mintha ez felmentené az alól, amit tett. Samu elkezdte volna szóban támadni a gyermekvédelmi felelőst, de az anya nyugtatgatta. Mintha Margó és fia már edzett lenne az ilyen helyzetekre, hogy nem szabad az indulataikat szabadon eresztetni ilyen szituációban, mert abból még nagyobb baj lesz. A családgondozó azért sajnálta, hogy nem indult rendőrségi eljárás a verés miatt, mert akkor Samuval kapcsolatban egyértelműen ki lehetett volna mondani azt, hogy nem az iskola nagyítja fel a problémákat, hanem amit csinál, az bűncselekmény.

Nem vagyok róla meggyőződve, hogy ez a fiú mérlegelni tudja tetteinek súlyát, mert soha nem vonták felelősségre. Kisebbségek, amiért a gyereket nem kéri számon, később, például már kamaszkorban bűncselekménnyé nőhetnek, hiszen a gyerek nem észleli a határt, ha az anyja, akinek elsődlegesen a kompetenciakörébe tartozik ennek megmutatása, ezt elmulasztja. A legérdekesebb, hogy nem idő vagy törődés hiányában maradt el az életre nevelés eme része, hanem a túlzott, elvakult szeretet folytán.

Samu a fent említett feltételezett ügyeiben mozgatórugóként jelenik meg. Ha a fiú tisztában van vele, hogy bajba kerül, ha részt vesz ezekben a dolgokban, akkor miért nem száll ki az ilyen helyzetekből? – tette fel a kérdést a családgondozó. Samu szerint a rossz híre miatt minden „telepi csicska” vele takarózik, és valójában nem vett részt az említett tettek elkövetésében.

Az édesanya és fia közti kapcsolat, mint azt már említettem, szoros és szeretetteljes. A védelembé vételi tárgyalás során is látható volt egymáshoz való viszonyuk: az anya mindig védte Samut, amikor a fiú gyanúsítgatásáról volt szó. Az anya nem gondolt bele egy pillanatig sem, hogy akár ezek a dolgok igazak is lehetnek. Ez egy normális reakció, mert félti fiát, hogy bajba kerülhet a hatóság előtt. Azt azonban nem tartja szem előtt, hogy ha ez tovább gyűrűzik, és Samu tovább folytatja büntetlenül az ügyeit, azzal nagyobb bajt okoz.

Samut még mindig kisfiúnak nézi, akit meg kell óvnia, de a jövőjére nem gondol. Például arra, hogy ha iskolájából kirúgják magatartása miatt, és nem fejezi be a tanulmányait, akkor nem fog boldogulni az életben. És arra sem gondol, hogy milyen felnőtt lesz fiából, ha most kamaszkorában szankciók nélkül teheti helytelen dolgait.

Samu az előzőekben leírt dolgokra játszik anyjával kapcsolatban, szereti Margót, mégis felhasználja naivságát és korlátlan anyai szeretetét. A nyáron az apa szívrohamot kapott, és a családgondozó remélte, hogy ennek hatására Samu észhez tér, és rendesen viselkedik, mert ez olyan törést okoz életében, hogy belátja, hogy a szüleit is tekintetbe kell venni. Egy ideig így is volt, de aztán folytatódott minden.

Samu nagyon eszes, manipulatív és szuggesztív személyiség. Nemcsak anyját játssza ki, hanem társait is. A bandájában valószínűleg vezérszerepet játszhat, ezért nem derült eddig konkrétan fény a részvételére.

A védelembé vételi tárgyalást követően Samu egyik nap bejött a Központba és kérte, hogy iskolát válthasson. Meglepő volt, de az oka csak az azt követő héten derült ki: egy gyerek, akinek elvették a telefonját, feljelentést tett Samu legjobb barátja ellen, aki Samut jelölte meg társtettesként. Azóta Samu javítóintézetben van, és előzetes letartóztatását meghosszabbították hatvan nappal, tehát a karácsonyt nem otthon töltötte.

Margó, az édesanya, fel sem tette magának a kérdést, hogy miért került fia ilyen helyzetbe, ez pedig sokat elárul. Egy pontig természetes, hogy minden anya hisz fia ártatlanságában, de Margó a tények ellenére sem veszi figyelembe fia felelősségét. Az előzetes letartóztatást követően sem változott Margó hozzáállása, mindenáron elfedni próbálja fia tetteit, mert azt gondolja, ezzel meg tudja védeni és segíthet vele. Azzal, hogy nem tette fel a kérdést, valószínűsíteni lehet, hogy miután Samu kijön a javítóintézetből, nem sok minden fog változni, hiszen senki nem kér semmit számon tőle a családjában, nem kényszeríti semmi a változásra vagy arra, hogy átgondolja tetteit. Az édesapa olyan ritkán van otthon, hogy nem sok nyomást fejt ki fiára a szigor tekintetében, de ha érezteti is szülői szerepét, azt az édesanya elnyomó szeretete ki is oltja. Egyébként is Margó és gyerekei mindent megtesznek azért, hogy apjuk ne szerezzen tudomást a dolgaikról. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az apát nem tisztelik: van tekintélye, de nem vonják be őt a gyerekekkel kapcsolatos problémákba, ügyekbe. Az édesapa – aki állami gondozásban nevelkedett – nem megy a dolgok után, nem tesz erőfeszítést, hogy megismerje a családtagjaival történt eseményeket, és szülői kötelességének eleget téve kontrollálja gyerekeit.

A másik nagy probléma, hogy Samu kisebb testvérére időnként végignézi bátyja tetteit és azt, ahogy Margó törekszik elsimítani ezek következményeit. Már most látható, hogy rossz hatással vannak rá a történetek. Arról nem is beszélve, hogy mivel egy iskolába jár a két fiú, stigmatizálhatják a gyerekek és a pedagógusok bátyja viselkedése miatt. Félő, hogy bátyja viselkedési mintáját követve lassan a kamaszkort elérve ismétlődnek meg esetében a Samuval történtek. Ez az előkép sajnos azért rajzolódik ki, mert nem Samu volt az első

gyerek a családban, aki példát mutathat a kisfiú előtt: Samunak sem voltak jó példaképei nagyobb testvérei személyében, bár Samunál jelenik meg először a kriminalitás. A három, már nagykorúvá vált testvére nem rendelkezik állandó munkahellyel, korábban sokat hiányoztak az iskolából, nem szerettek szakmát. Eközben a szüleik erejükön felül szorgosan dolgoznak.

A gyerekek viselkedése ritkán okoz családi konfliktusokat és feszültséget, emellett a család egysége fennáll. Az idősebb testvéreknek nincsenek káros szenvedélyeik, de életcél nélkül „lebegnek”. Samu az első, aki nem éri be annyival, amennyit szülei megteremtnek számára, többet akar. Ezért próbál illegális dolgaival több pénzt szerezni.

■ EGYENSÚLYTALANSÁG MÖGÖTT IS – SZERETET

Szülőnek lenni az élet legnagyobb feladata. Elcsépelet és sokszor kimondott mondat ez, mégis a gyakorlat alatt tartalmat nyert számomra. Ahhoz, hogy egy család, amely bármilyen struktúrával rendelkezik is, egyensúlyban létezhesen, ahhoz a családtagok, és legfőképpen a szülők személyes egyensúlya szükséges, amelyet közvetíthetnek gyermekeinek. Egy sokszorosan az élet dolgaitól terhelte szülő nehezen tud megfelelni a szülői kötelezettségeinek, ha önmagával és szülői szerepével nincs tisztában. Egyrészt meg kell birkóznia a megélhetésért, hogy a tárgyi feltételeket meg tudja teremteni, emellett (és nem emögött) emocionális és mentális biztonságot is kell tudnia nyújtani, és az egyik feltétel nem lehetséges a másik nélkül. Az utóbbinak elengedhetetlen feltétele, hogy az ember tisztában legyen azzal, milyen negatívumot hoz önkéntelenül a múltból, mert ezt a mintázatot akaratlannal közvetítheti a gyerek felé viselkedésével. Szülőnek lenni egyszerre jelenti, hogy szeretettel nevelve a gyermeket képessé tudja tenni, hogy a jelenben boldog gyermekkort élvezzen és a jövőben egészséges felnőttként megállja a helyét. A szülőnek saját és gyermeke lehetőségeit és adottságait felmérve egyszerre szükséges szeretnie és nevelnie gyermekét úgy, hogy mindez összhangban álljon a lehető legnagyobb mértékű boldogságra törekvéssel.

A dolgozatban bemutatott három anya és fia kapcsolat három különböző kötődési formát és három különböző „megoldási stratégiát” takar a fiúk tetteit illetően az anyjuk részéről. eltérő esetek, mégis közös bennük, hogy az egyensúlytalanság mögött szeretet bújkol meg még a legeltávolodóbb szituációban is, és a gyerekek sodródnak a kriminalitás és a deviancia felé.⁴

Katona Anikó

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Susan Forward: *Mérgező szülők*, Háttér Kiadó, Budapest 2000.
 1997. évi Gyermekvédelmi törvény
 Michael Cole, Sheila R. Cole: *Fejlődéslelektan*, Osiris, Budapest 1998.
 Andorka Rudolf: *Bevezetés a szociológiába*, Osiris 2001.
 Révész Magda: *A gyermekvédelmi törvény után, A szociális munka gyakorlata* Forrás: <http://szochalo.hu/szochalotudomany/hircentrum/article/100402/752/page/4/>
 Herczog Mária: *Gyermekvédelmi kézikönyv, KJK- Kerszöv, Budapest 2005.*

Kabát, kenyér, könyv

■ CSALÁDKONZULTÁCIÓS ESETTANULMÁNY

*Az alábbi családkonzultáció két első találkozásos beszélgetésből, ill. három családos konzultációból állt, amelyet családgondozóként vezettem le. Abban a reményben teszem közzé részletes feljegyzéseimet, hogy annak hibáiból ugyanúgy tanulni lehet, mint abból a tényből, hogy ilyen esetkezelés is létezhet Családsegítő Szolgálat falain belül, és mindannyian elindulhatunk egy másfajta irányba is: van más út, mint a segítézés, ügyintézés, papírtérelés szükségese, de sokszor felületese, lélek nélküli köre.**

■ ELSŐ INTERJÚ M-MEL, GABIVAL ÉS DÁVIDDAL

Szeptember 19-én késő délután önkéntesen, új esetként jelent meg Sz. M-né (a továbbiakban: M) két gyermekével, a 13 év körüli Gabival és egy 10 év körüli fiúval. Átlagos vagy jólszituált öltözetben voltak.

M egyből a témába vág, és elmondja, hogy férje alkoholproblémája miatt jöttek. Egy ma délutáni jelenet miatt csordult túl a víz a pohárból, ezért döntöttek úgy, hogy külső segítséget vesznek igénybe. Gabi ugyanis egyedül volt még otthon, P (apa) pedig részegen kiabált és durva volt vele, amitől a lány nagyon megijedt.

M elmondja, hogy férje hosszú évek óta alkoholizál. Nála jóval idősebb (kb. 55-60 év, M kb. 45 lehet), neki ez a második házassága. Az elsőből van egy gyereke, akivel nem tartják a kapcsolatot. Amikor M megismerte (kb. 20 éve), már ivott, de messze nem ilyen mértékben – szociális vagy alkalmi ivó volt. Ez az évek alatt folyamatosan durvult. Mára az a jellemző, hogy szinte minden nap iszik, mire hazaér, már rendesen fel van töltve. A vízműveknél dolgozik, délután 2 körül végez. Bent is iszik, meg hazafelé is, de otthon is. Otthon semmit nem csinál gyakorlatilag, csak újságot olvas, meg tévét néz, a politika nagyon érdekl, és fröcsögő kommentárokkal követi az aktuális belpolitikai eseményeket. A családdal nem sok kapcsolata van, ami van, az inkább kötekedés. Különös, de ami még fontos az életében emellett, az a vasárnapi templomba járás. Régebben együtt mentek mindig, dicsérte is őket mindenki, de M ezt nagyon képmutatónak gondolta, ezért maradt el. Mára már csak a kisfiú megy vele, ő ministrálni is szokott. Vasárnap tehát nem iszik P, aznapra összeszedi magát. Úgy érvel, hogy a Tízparancsolatban nincs benne az, hogy ne igyál.

M a Postán dolgozik. Furcsa módon talán ő van a családban a legközelebb a férjéhez (ez alaphelyzetben nem furcsa, de itt igen), ő elviseli az életmódját, de a gyerekeknek már nagyon elégük van, félnek. Gabi van a legtávolabb, ő egyenesen gyűlöli, és legszívesebben nem is látná többet (M: „Na, azért mégiscsak az apád”). A fiúcska is ellene van, néha ő is megszólal, ő is rosszakat mond apjáról. Még van egy 19 éves fiuk is, aki Pesten van, egyetemista. M azt a dilemmát fogalmazza meg, hogy ho-

gyan tudnák folytatni az életüket, hogy változzon valami: elköltözni nincs hova, a lakás tulajdonosa teljes részben az apa. M saját keresetéből nem tartja elképzelhetőnek a gyerekek felnevelését. Tehát lényegében nincs alternatíva. Ezért arra próbálok terelni, hogy lát-e esélyt arra, hogy valamilyen formában beszéljünk a kialakult helyzetről a férjet is bevonva. Ezt eleinte reménytelennek gondolja, később belátja, hogy mást nem tudunk tenni, egyelőre. Egy ötlete még van, hogy megkeresi Péter atyát, a plébánost, mert órá nagyon felnéz a férje.

Végül abban maradtunk, hogy írok egy behívó levelet P-nek két időpontot felkínálva, és ha nem reagál, akkor felkeresem őket lakásukon, amikor még éppen nincs annyira berúgva. Ha ez sem sikerülne, akkor megkereshető Péter atya, amit elvállalok.

A beszélgetésben igyekeztem a szenvedélybetegség fontos jegyeit, családindinamikai szempontjait is elmondani, egy kicsit képviselve P szempontjait is. Egy-két olyan tanácsot is adtam, hogy néha próbálják meglátni benne a pozitívumokat, nyissanak felé, érdeklődjenek, hogy legyen esélye kijönni a családi fekete báránnyal szerepből.

Egy személyes megjegyzés: Számomra nagy rejtélyről hullott ma le a lepel. Ugyanis a templomból látásból ismerem P-t és a fiút. Mindig tűnődtem, hol lehet a család többi része. P mindig egy adott, elkülönült helyre ül. A gyerek pedig teljesen természetellenesen görcsösnek, fakónak tűnt, mindenféle mimika nélkül. Azóta egyszer-kétszer láttam az utcán is a gyereket, és elkezdett vagányabban öltözködni, haverokkal lenni.

Még aznap megírtam P-nek az invitáló levelet, konkrét időpontokat felkínálva.

Szeptember 26-án távollétemben M érdeklődött telefonon, bejött-e a férje.

Szeptember 28-án ismét érdeklődött, tájékoztattam, hogy milyen napokra hívtam be P-t, és hogy utána én fogok jelentkezni.

■ ELSŐ INTERJÚ P-VEL

Szeptember 28-án, az elsőnek megajánlott időpontban megjelent az apa. A találkozás első 15-20 percében rettenetesen izzadt, többször is zsebkendővel törölte homlokát. Az a férfi volt, akire számítottam. Rendezett öltözetben jött.

Azt kifogásolta az elején, miért kellett a feleségének ezt a dolgot kivinni a családból, miért nem lehetett családon belül megbeszélni. A levelem stílusát nagyon szívhez szólónak talál-

* A cikk kapcsán szívesen olvasnánk további véleményeket, kommentárokat arról, mit és hogyan gondoljunk családkonzultációnak, milyen szempontok, szakmai, módszertani sztereotípek állnak ehhez a munkához rendelkezésre a gyakorlatban. (A szerk.)

ta, ezért jött el. Az elején mindent háritott, valószínűleg nagyon zavarban volt. Később lassan feloldódott és megnyílt.

Ami a múlt hétfői jelenetet illeti: Gabi, aki kamaszodik, 15 éves, a vajkenés közben hadonászott és fröcsögtette a vaját, amire P nagyon durván reagált. Szó szót követett, és az apa azt találta mondani, hogy ha nem tetszik, el lehet tolni a biciklit (ennél vulgárisabban), ezután rohant Gabi az anyja munkahelyére, hogy megverte őt P, ami az apa szerint nem igaz, egy ujjal sem nyúlt hozzá. P is úgy érzi, Gabi van tőle a legtávolabb a családban, de főleg a felesége hatására, szerinte ő lázítja ellene a gyerekeket.

P elmondja, hogy a katonaságnál, ill. első munkahelyén kezdett el inni. Nem lehetett kilógni a sorból. Hazafelé szokott meginni 2 sört vagy valamennyi bort, rajta elég hamar meglátszik a hatása. Otthon már nem tölt rá, hétvégén egyáltalán nem iszik. Ő nem látja olyan tragikusnak a családi helyzetet, szerinte vannak idilli periódusok is a veszekedések mellett. Szoktak menni biciklizni vagy evezni a Dunán. Nyáron járt vele a munkahelyére Dávid, aki 12 éves. Dávid egyébként 2-3 hete maradt el a ministrálásokról, egyelőre nem tudni, miért. P nem gondolja, hogy a családban az apának olyan nagy jelentősége lenne, ennek kapcsán elmondja, hogy ő késői gyerek, apja félrehúzódo ember volt, nem volt már türelme a gyerekneveléshez (milyen érdekes, hogy ugyanezt a mintát valósítja meg ő is). A lányát érdeklik a fizikai-elektromikus dolgok, talán ez lehet vele közös téma. Gábor idén érettségizett, most valami művészeti iskolába jár Pestre, de otthon alszik, hajnalban megy, késő este érkezik. A fiúknak van külön szobája, meg Gabinak, ők vannak a felső szinten. Az internet, ami az apa szerint a legnagyobb probléma mostanában, a fiúk szobájában van. A vallásról is szó esik, azaz a vasárnapi templomba járásról. P szerette volna, ha a gyerekek nem a helyi erős állami gimnáziumba mennek, hanem egyházi iskolába, de az ő szava nem számít.

P szerint a családban a feleségének a legnehezebb, aki a gyereknevelés, háztartásvitel mellett keményen dolgozik is két éve, előtte otthon volt. P szerint a Postán a kolléganők fecsegik tele a fejét mindenfélével. Ő villanyszerelőként dolgozik a vízműveknél, szereti a munkáját.

P nem zárkózik el az elől, hogy ha szükséges, közösen ülünk le átbeszélni a problémákat. A végén jó hangulatban váltunk el, a beszélgetés hangvétele barátságos volt, nem számonkérő.

Most az a dilemmám, minderről hogyan tájékoztassam M-et, aki valószínűleg ennél drasztikusabb eredményt vár tőlem.

Ezt követően október 3-án telefonon tájékoztattam M-et arról, h. itt járt a férje. Ő szükségesnek tartaná a közös leülést is, ezért családkonzultációt ajánlottam meg, aminek az időpontjáról tájékoztatni fogom.

Beszéltem azzal a kolléganőmmel, akivel régóta tervezgettük, hogy ha lesz alkalom, csinálunk együtt családkonzultációt. El is vállalta, egyeztetünk is időpontot, de néhány nap múlva egy köztünk kialakult konfliktushelyzetet követően visszalépett. Úgy döntöttem, a családkonzultációt egyedül is vállalom, hisz másfél éve várok egy ilyen lehetőségre. Ezért ismét kerestem M-et, és megbeszéltük, hogy 12-én fél négyre jönnek hozzám, és ő fog szólni a férjének is.

■ CSALÁDKONZULTÁCIÓ

■ 1. ülés

A megbeszéltnél nap reggelén egy magán problémám következtében fél órával korábban kellett áttennem a megbeszéltnél időpontot. Erről értesítettem M-et, aki vállalta azt, hogy értesít minden családtagot. Meglepetésemre még Gábor, a 19 éves fiút is mozgósították, ma nem ment Pestre az egyetemre emiatt.

Napok óta nagyon készültem erre az ülésre, de ma alaposan átgondoltam, miként fogom felépíteni az egészet. Úgy terveztem, 3 ülésből fog állni ez a konzultáció: ismerkedés-szerződés, elmélyülés-tartalmi munka, lezárás-vállalások bontásban. A mai első alkalomra bemutatkozó jellegű játékokat terveztem.

A család kb. 10 percet késett, és Gabi még nem volt velük, mert neki csak levelet hagyott otthon M, hogy mikorra jöjjön. A többiekkel elkezdtük az ülést. Nagyon „szépen” beültek, amiben minden benne volt: a nagy kétszemélyes ülőn az anya ült egyedül a csomagjával. Tőle balra a kis kétszemélyes Gábor és Dávid, vagyis a két fiútestvér szorosan egymás mellett. Az egyik kényelmes fotel Dávid mellett üresen maradt, a másikban P ült, jó messze mindenkitől. Én a két fotel között egy műanyag széken ültem úgy, hogy nagyjából a centrumban legyek.

Jó lett volna megvárni Gabit a kezdéssel, de nagyon ment az idő, és feszült csöndet sem akartam hagyni. Így először röviden bemutatkoztam, majd elmondtam a családkonzultáció lényegi ismerveit, mit nyújthat és mit nem, illetve a 3 ülésre vonatkozó tervemet. Ezt mindenki vállalta, M kérte, hogy lehetőség szerint pénteki napon legyenek, mert Gábornak akkor nincsenek órái. Ezt jövő hétre nem tudtam vállalni (iskolában leszek), de utána igen.

Ezután olyan bemutatkozó kört kértem, amikor mindenki a tőle jobbra ülő családtag nevében mond magáról néhány mondatot, és azt, hogy érzi magát ebben a családban. M kezdte az apa nevében, ebben is benne volt sűrítve minden, amiről az első interjúban beszéltünk. M nem köntörfalazott. Gábor folytatta, érezhetően nagy lojalitással az anyja felé. Közben érkezett meg Gabi, akinek elmondtam, éppen mi zajlik. Ezután már nem ment könnyen, ki következzen. Az apa már majdnem elkezdte, de nem tudott mit mondani. Így Dávid jött bátyja nevében, de nagyon szűkszavúan. Eléggé zavarban volt a kisfiú. Gabi következett Dávid nevében, viszonylag oldottan, lazán. P azonban végül nagyon nehezen kezdte el. Érezhető volt megszólalásakor a családi feszültség, a gyerekek arcán némi kaján vigyor. Az apa Gabi nevében a saját, Gabiról vallott képzetét hangosította ki, vagyis a lényege az volt, hogy egy felelőtlen kamaszlány vagyok.

Ezután rövid visszajelzést kértem arról, ki hogy élte meg ezt a gyakorlatot. Érdekes volt, mennyire „fejből” jeleztek vissza, és mennyire nem érzés-szinten. P valóságos filozofálásba ment át a dolgok egyénileg különböző megéléséről. Egyedül Gabi mondta nyíltan, hogy rossz volt, amit P mondott. Azt viszont mindannyian elismerték, hogy más bőrébe bújni nehéz volt.

Még két gyakorlattal készültem mára, de mivel már csak pár perc maradt, nem akartam belemenni. Az egyik a „Kérdezz engem!” nevű¹ játék. Lényege, hogy mindenki elképzeli egy kér-

¹ Rudas János: *Delfi örökösei – Önismereti csoportok: elmélet, módszer, gyakorlat.* Kairosz Kiadó, Budapest 1990.

dést valakihez és az arra kapott választ, ezt le is írja, majd ténylegesen fel is teszi és meghallgatja a választ, kommentálás nélkül. Utána összevetjük az elképzelt és valóságos képet. A másik: írj fel 5 dolgot, ami a leginkább jellemez téged (fogalom nem lehet). Utána felolvassuk egyesével, és lehet kérdezni róluk.

Helyette kihangsúlyoztam a bemutatkozó játék üzenetét, vagyis a mások bőrébe bújás képességének fontosságát, mint kiinduló alapot egymás jobb megértéséhez. Kértem, a közben felmerülő érzéseket, gondolatokat hozzák vissza a hétfői, 17-i ülésre. Azt is hangsúlyoztam, mekkora összetartó erő rejlik abban, hogy ilyen sok áldozatot hoztak a mai alkalomért, és mindannyian eljöttek.

■ 2. ülés

Október 17-én, 15 perces késéssel érkezett a család a második alkalomra, elég zilált sorokban. P kopogott az ajtón ezúttal is. Feltevésem szerint az apa elkésett, és emiatt volt ideges M, de erről nem esett szó. Az ülés előtt kicsit átrendeztem a székeket, lehessen új leosztás. Az ülési sorrend így sem változott, tehát M mellett Gábor, mellette a kis kétülélesen Dávid és Gabi. De a Gabi melletti fotelbe áttessékeltem P-t. Én a két szülő közt ültem a műanyag széken.

Először megbeszéltük, hogy a 3. alkalom dátuma október 28., péntek, ahogy kérték. Az ügyben még jelentkezem, hogy mi legyen a helyszín, hiszen a héten mi költözni fogunk.

Ezután lehetőséget adtam a múlt alkalomról való visszajelzésre, de ezzel egyikőjük sem élt.

Ezt követően egy olyan játékkal kezdtünk, hogy mindenki írjon le egy papírra 5 olyan dolgot, ami rá jellemző, ami róla szól, ami fontos neki, és ez nem lehet fogalom. Nem ment könnyen a feladat, főleg M bajlódott nagyon sokáig, a többieknek azért összejött 5-5 szó. Már nem emlékszem pontosan a felolvasási sorrendre, de egymásnak kellett adni a szót, hogy kiére vagy kíváncsi. A gyerekek szavai közt igen sok hasonlóság volt, pl. zene, számítógépezés, természet. Amikor P olvasta fel szavait (kabát, kenyér, könyv, hanglemezt, pecabot), nagy derűtséggel támadt, és én magam is nehezen őriztem meg komolyságomat. Leginkább Gabi robbantott nevetésével, de a többiek is átvették. M szavai: család, természet, biztonságérzet, mozgás. Igyekeztem összeszedetni velük a hasonlóságokat. Pl. a szabadidő természetben való eltöltése és a zene kifejezetten domináns családi dolog. Ezután azt kérdeztem, kinek lenne kérdése valakihez a szavai alapján. Szinte mindenki akart kérdezni P-től, és P is mindenkitől. Tehát a játék intenzíven beindította a családi dinamikát.

Először M kérdezett: miért ezeket a szavakat írta P, miért nem azt, hogy ital, cigi, haverok stb.? P kérdése pedig az volt mindenkire, hogy „honnan jössz, ki vagy, hová tartasz?” (elég nagy csönd és értetlenség fogadta már a megfogalmazást is). Szerepcserét kértem, és először P-től azt, hogy tegye fel a kérdését M szerepében, M kérdését P-hez. P ebben a szerepben nagyon elbizonytalanodott, és nem tudta feltenni a kérdést (ami annyit jelent, hogy nem tudott belemenni M szerepébe, P-ként félt a választól). M-hez fordultam, aki P szerepében feltette a kérdését, de erre is csak bizonytalanokodás volt az apa részéről. Gábor nem vállalta a szerepcserét, Dávid viszont igen. Amikor

belement az apa szerepébe, nagy nevetés támadt. Volt egy olyan pillanat, amikor mindannyian neveltünk, főleg az apa által írt szavakon. Amikor visszarendeződtek a sorok, tettem egy kört, ki mit gondol a nevetésről: miről szólt a nevetés. Gábor szerint a feszültséget oldotta, Dávid szerint apja szavai okozták a derűtséget.

Ezután a kör után úgy éreztem, az ital témája már eléggé benne van a beszélgetésben, és Gáborhoz fordultam, hogyan látja, hogy van apja az itallal. Elég nyugodtan és összeszedetten mondta el a már nagyjából ismert tényeket. Ezt több-kevesebb módosítással mindenki elmondta: tehát hogy sokat iszik, otthon durva, agresszív kirohanásai vannak, bent van Gabi szobájában, nem csinál semmit. Amikor ezután a kör után P-t az érzéseiről kérdeztem a hallottakkal kapcsolatban, azt mondta, unalmas mindezt hallani. Úgy éreztem, nehezen megy bele az érzéseibe, mindig általános filozofálásba akar fogni. Ezért kértem mindenkitől egy, az apához szóló mondatot, amiben benne van az ital. Amikor ezek megvoltak, arra kértem őket, egyszerre mondják (bombázás az érzésekre hatva). Érdekes volt, milyen erőtlen volt a hatás, mennyire nem tudták kellő hangerővel és egyszerre mondani, ahogy kértem. Így P-hez nem jutott el az érzésbeli üzenet.

Ezután már csak egy záró körre maradt idő. M elkeseredettséggel ment haza, Gábor némi kíváncsisággal is, mi lesz ebből, P pedig azt mondta, „nem az a legény, aki kapja, hanem aki állja”. Visszajelzésként még egyszer hangsúlyoztam, mekkora jelentősége van annak, hogy családként milyen sokat tesznek az ügyért. Azt is visszajelmeztem, hogy amikor mindenki nevetett, akkor egy pillanatra a családi egységet, egyfajta cinkosságot is éreztem. Végül, némileg P-t erősítve, azt jeleztem vissza, hogy eddig mindkét alkalommal ő kopogott az ajtón, amikor jöttek, mintegy felvállalva családfői szerepét.

Ezt követően napokig törtem a fejem, miből álljon a 3. alkalom, hogyan lehetne megtörni az apát. Kb. 4-5 nap múlva a családdal álmodtam. Egy vonaton utaztunk valami családi kirándulás keretében, és persze közben körkérdéseket tettem fel. Ebből kiderült, h. P eljár egy elhagyatott telepre egy éhező kutyát etetni, ezért van sokat távol a családtól. Erre M megjegyzésként hozzáfűzte, hogy „és ez így is van jól”. Ez az „így is van jól” nagyon megmaradt bennem már éber tudattal, mintha M bele nyugodna a helyzetbe.

Egyelőre egy olyan terv volt a fejemben, hogy Dáviddal felállítatok egy ideális, fantáziaképet a mostani családi szereplőkkel, ki mit csináljon, hogyan viselkedjen. P-vel megnézetem kívülről, és a saját gyerekkori családi képet hívom elő. A cél az lenne, lássa meg, honnan hozza ezt a kivonulós mintát, és szembesüljön azzal, hogy mik voltak az ő egykori vágyai. De még homályos volt bennem ez a forogatókönyv. Mindenesetre a téma most már nem az ital, hanem a családi szerepvállalás illetve nem-vállalás lenne.

Október 25-én személyesen konzultáltam Flaskay Éva pszichológus-családkonzulenssel², tanácsot kérve a harmadik alka-

² A Kék Vonal Gyermek- és Ifjúsági Telefonszolgálat vezetője. (A szerk.)

lom sikeres levezetéséhez. Nagyon érdekes és tanulságos volt, amiket mondott. Kissé dementalódottnak látja P-t. Határozottan az apa érdemeinek kiemelését tartja fontosnak, aki nemcsak 3 gyermeket nemzett, de egész életében dolgozott, felnevelte őket, ellátta őket, lakhatást biztosított nekik, azaz elvállalta a családfői szerepet. Külön kiemelte Flaskay, hogy a családban van két fiú, akiknek P nagymértékben meghatározza az apai szerepmintáját. Ezen kívül jó lenne egy jövőképet kérni mindenkitől, mondjuk a 3 évvel későbbi állapotról, úgy, hogy ebben ne az apa legyen a központ, azaz az ő ivása, hanem kinek-kinek az, ami számára fontos, hogy ő hogyan él. Meg lehet ajánlani ennek a kívánt jövőképnek a feldolgozását mondjuk 6 alkalommal, vagy esetleg külön konzultációt megajánlani a szülőknek.

Október 28-án felhívtam M-et, hogy holnap már az új helyre jöjjenek (közben a Családsegítő Szolgálat elköltözött). Érdekes volt M reakciója, aki felvetette, egyáltalán van-e értelme a 3. alkalomnak. Jeleztem neki, hogy mindenképpen szükségesnek tartom, így nagyon befejezetlen maradna a folyamat. Arra gondoltam, hogy vagy attól fél, hogy lezárul a folyamat, és végkép elszáll a remény, vagy attól fél, hogy nem az lesz az eredmény, amit vár, esetleg neki is változtatni kell.

Október 29-én M lemondta a 3. konzultációt, és megbeszéljük, hogy a következő hétre próbálunk időpontot egyeztetni.

November 2-án kerestük egymást, és mindannyiunknak az a nap tűnt a legalkalmasabbnak.

■ 3. ülés

Pontosan érkezett a család, éppen őszi szünet volt a gyerekeknek, a szülők munka után jöttek. Az új helyünkön fogadtam a családot. Így a „beülés” is más lett kicsit. két nagy fotelben ült Gábor és P, köztük sima széken M. Az asztal átellenes oldalán, két sima széket még közelebb húzva egymáshoz Dávid és Gabi. Ebből a „kameraállásból” most új felosztás látszott, mintha a két kisebb gyerek kissé elszigetelt lenne a felnőttekhez képest. Az jó volt, hogy így a szülők egymás mellé kerültek. A mai volt a leghosszabb alkalom, majdnem másfél órás ülés.

Egy nyitókörrel kezdtünk, ki hogy jött. Dávid ezúttal is nagyon mosolygós volt, M pedig most is reményvesztett. P most is hozta a nevetetős formáját. Azt is mondta, 56 évesen már nehezen fog gyökeresen megváltozni.

Első gyakorlatként a „Különös kirándulás” gyakorlatot választottam Rudas könyvéből, amit indokolt a család természet-szeretete, a fantázia lehetősége, a közös „projekt”, és a családon belüli interakciók tudatosítása. Nehéz megítélni, mennyire sikerült belemenniük a játékba. Teljesen senki nem engedte el magát, de többé-kevésbé volt megosztható élményük. Az kiderült, hogy a közös családi programoknak az is nehézsége, hogy Dávidot és Gabit már nem könnyű rávenni ilyesmire, inkább az internet előtt ülnek. A szülők kaland- ill. veszélykedvelése is megjelent.

Ezután azt kértem mindenkitől, fogalmazzák meg, ki hogy képzeletben el az életét 3 év múlva. Mit csinál, mire koncentrálna, hogy érzi magát a családban. Az elmondást jelen időben kértem.

Gábor kezdte, aki a Képzőművészeti Főiskolára jár, már ritkán jár haza, de akkor jó hazamenni, mert jobb a légkör, már lehet hívni vendégeket. Dávid és Gabi többet segít otthon M-nek – Gábor jövőbeli víziója szerint festőművész lesz.

P nehezen értette meg a 3 év múlvai idő jelenidejűségét, folyton tudatosítani kellett. Viccesen politikai síkra terelte, hogy a rendszer miatt éhezünk. Még mindig a Családsegítőbe járunk, mondja. Épített egy bunkert a pincében, mert jöhet egy természeti katasztrófa.

Dávid azt mondta, neki van egy rockzenekara, ahol ő a dobos.

Gabi nemrég múlt 18, teljes gözzel az érettségire készül, sokáig bent van a suliban. Az otthoni eseményekből nem sokat érkezel.

M örül annak, hogy Gábornak komoly barátnője van. Kicsit aggódik, jó pályát választott-e, de büszke is rá. Gabi túl van egy frenetikus születési bulin, mondja M.

Ennyire emlékszem nagyjából az elmondásukból.

Ezután következett az én összefoglalóm, aminek fő gondolata az volt, amiről Flakay Évával beszélgettünk, azaz hangsúlyoztam, P mi mindent tett le az asztalra. De hozzá fordulva azt is hangsúlyoztam, hogy egy apa nem vonulhat ki a családból, mert szükség van rá. Az anya érzelmi egyensúlyozó szerepét emeltem még ki, illetve, hogy minden, ami a családban történik, közös felelősség. Nagy csönd volt, úgy éreztem, megfogta őket ez a kis szöveg, főleg a gyerekeket. Az nyilvánvaló, hogy M nem ezt akarta hallani. Még azt is mondtam, hogy magamban a problémát átfogalmaztam a kiinduló kérdésből (P iszik) arra, hogy ki hogyan van jelen a szerepében, és ki mit tesz ezért.

Végül egy záró kört csináltunk még. Gabi és M képviselték markánsan azt, hogy nem tudják elképzelni ilyen módon az ott-

honi leülős beszélgetéseket. M megfogalmazása szerint nincs kommunikáció. Dávid és Gábor visszajelzése szerint megérintette őket a beszédem a végén. M családottságát jelezte vissza. P, némi segítséggel részemről, azt mondta, jó volt, hogy kívülről tükröt tartottak neki, aki valahol valamit elrontott, és most lehetősége van azt korrigálni (ezt a szép megfogalmazást azért én adtam a szájába). Nyitva hagytam annak a lehetőségét, hogy egy idő múlva újra ránézzünk a problémára, hogy dolgozzunk rajta tovább, de most annak adjunk időt, hogy hassanak a 3 alkalom történései.

P-nek kifelé menet adtam egy könyvet, Cseri Kálmán Tízparancsolat³ c. könyvét. Azt mondtam, ha elolvasta, majd valamikor ugorjon vele be. Azért választottam ezt gesztusként, hívószóként, mert többször is elhangzott, P azt tartja fontosnak, amit a Tízparancsolat leír. Ez a könyv viszont igen részletesen dolgozza fel az egyes parancsolatokat, több síkon, hogy mi minden tartozik bele, amire nem is gondolnánk.

■ A CSALÁDKONZULTÁCIÓ ÉRTÉKELÉSE

Mindenképpen pozitívnak értékelem az első családkonzultációs ülésorozatot, amelyet levezettem. Jó volt együtt dolgozni a családdal, szívesen vettem részt a folyamatban. Nagy eredmény már önmagában az, hogy felhívtuk a figyelmet egy problémára, és ezzel kapcsolatban mindenki egyenrangú félként lehetett jelen egy kulturált kommunikációs modell-helyzetben. Hogy ki mit profitál belőle, az később derül ki. Talán egy helyzet elfogadásához, vagy egy döntés kiérleléséhez is nagyobb lökés lehetett ez.

Simoncsits Gábor

3 megjelent a Harmat Kiadó gondozásában 2004-ben

Konszenzus Konferencia, 2007. I.¹

■ A GYERMEKJÓLÉTI SZOLGÁLTATOK ÉS A GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁS EGYÜTTMŰKÖDÉSE A SZAKMAI JAVASLATOK KIDOLGOZÁSÁBAN II.

■ A GYERMEK ÉS SZÜLEI KAPCSOLATTARTÁSA

„A gyermekjóléti szolgáltatás feladata a családjából kiemelt gyermek visszahelyezése érdekében a családgondozás biztosítása – az otthont nyújtó ellátást, illetve a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást végző intézménnyel együttműködve – a család gyermeknevelési körülményeinek megteremtéséhez, javításához, a szülő és a gyermek közötti kapcsolat helyreállításához, /Gyvt. 39.§ (5)/

„A gyermekvédelmi szakszolgáltatás – gyermekotthon e törvényben meghatározott feladatára tekintettel – az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek gyámja (hivatásos gyámja), gon-

dozója egyéni program szerinti, gondozási, nevelési tevékenységének segítése és szakmai ellenőrzése érdekében

a) elkészíti a gyermek egyéni gondozási-nevelési tervét (...)

d) szervezi az elhelyezési terv végrehajtását, és ennek érdekében – a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve – családgondozást végez a vér szerinti család gyermekneveléséhez szükséges körülmények megteremtéséhez, a szülő és a gyermek közötti kapcsolat helyreállításához,

e) családgondozást, utógondozást végez – a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve – a gyermek családjába való visszailleszkedéséhez, illetve önálló életvitelének elősegítéséhez, ha a gyermek gondozási helye nem gyermekotthon. /Gyvt. 63.§/

A gyermek és szülei kapcsolattartásának biztosításában, erősítésében az alapellátás és a szakellátás családgondozója együttműködik (telefonon, személyesen, levélben).

1 A 2007-es Konszenzus Konferencia Állásfoglalásait – terjedelmi okokból – tematikus részletekben közöljük.

„A gyermekjóléti szolgálat a családjából kiemelt gyermek visszahelyezését segítő családgondozást a gyámhivatal által elfogadott egyéni elhelyezési terv alapján teljesíti.

(...) a gyermekjóléti szolgálat családgondozója elsősorban a szülőket támogatja a nevelésbe vétel megszüntetéséhez szükséges feltételek megvalósításában, a gyermekkel való kapcsolattartásban.” /15/1998.(IV.30.)23.§(1-2)

A gyermekjóléti szolgálat családgondozója a vér szerinti család gondozása során segítséget nyújt a szülőnek, gyermekével való kapcsolatának helyreállításában és kapcsolattartásukban. Segíti a szülőt továbbá abban, hogy élethelyzete alkalmassá váljon a gyermek visszafogadására (nevelési, gondozási, háztartás-szervezési ismeretek, lakáskörülmények rendezése, ellátásokhoz való hozzájutás segítése, stb.).

Amennyiben a szülő körülményeiben, életmódjában beállt változás indokoltá teszi, a gyermekjóléti szolgálat javaslatot tesz a kapcsolattartás formájának és módjának megváltoztatására a gyámhivatal felé.

■ FELMERÜLŐ PROBLÉMÁK:

- A gyermek családból történő kiemelését követően a gyermekjóléti szolgálat sok esetben „elengedi a családot”, nem tervezett a gondozási munka a családdal a továbbiakban, az együttműködés esetlegessé válhat, majd megszűnhet, így a család kikerülhet a gyermekjóléti (és a szakellátás) látóköréből.

■ Megoldási javaslatok:

- Az intézmények közti jó munkakapcsolat kialakítása, a személyes ismertség megszervezése. Ennek formája lehet a közös értekezleteken, megbeszéléseken való részvétel.

- A felülvizsgálat előtti konzultáció.
- A családgondozók ismerjék egymás elérhetőségét, így a telephely címét, telefonszámát, egymás fogadóóráját.

- A gyermekjóléti szolgálat családgondozója és a szakellátás családgondozója együttműködési megállapodást köt, amely a család rendszerszemléletű megközelítésén alapul. A két családgondozó feladatait és kompetenciáját a szociális munka szakmai, etikai, jogi szabályai alapján határozza meg.

- A kapcsolattartást a szakellátás családgondozója figyelemmel kíséri, értékeli és a tapasztalatról tájékoztatja a gondozásért felelős személyt és a gyermekjóléti szolgálat családgondozóját.

- Ha a szülők/gyermek és a gondozásért felelős személy a kapcsolattartást a szereplők sajátos helyzete miatt úgy értékeli, a kapcsolattartás semleges helyen történjen, ha szükséges, a családgondozó kezdeményezze a kapcsolattartás módosítását az illetékes gyámhivatalnál.

- Azon átmeneti nevelésben lévő gyermekek esetében, akiknek szülei más szociális (szakosított) ellátásban részesülnek (pl.: hajléktalanellátás, bentlakásos intézmény) a kapcsolattartásuk nehézkes. Ezekben az esetekben a szülő-gyermek kapcsolattartásának helye lehet a kapcsolattartási ügyelet, bár szerencsésebb volna, ha a gyermek gondozási helyén történne.

- Szükség szerint a szakellátás és az alapellátás családgondozója látogassa meg közösen a családot.

- A nevelőszülői gondozóhely esetében eleinte mindenképp több támogatást igényel a gyermek és a vér szerinti szülő közötti kapcsolattartás.

■ Megoldási javaslat:

- A nevelőszülői tanácsadóval való kapcsolattartásra és együttműködésre ugyanazon alapelvek vonatkoznak, mint a gyermekotthon családgondozója esetén.

■ A NEM VÉR SZERINTI HOZZÁTARTOZÓVAL TÖRTÉNŐ KAPCSOLATTARTÁS

A jelenleg hatályos jogi szabályozás – 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásokról 28. § (1) - a gyermekkel való kapcsolattartásra jogosultak körét az alábbiakban határozza meg:

- szülő
- nagyszülő
- gyermek nagykorú testvére
- gyermek szülőjének testvére
- gyermek szülőjének házastársa
- a törvény lehetőséget biztosít a patronálásra, amely akkor lehet fontos, ha nincs a gyermeknek hozzátartozója

■ A gyermek nevelésének felülvizsgálata

A gyermek átmeneti nevelésének felülvizsgálata előtt a gyámhivatal tájékoztatást kér a gyámtól, gyermekjóléti szolgálattól, gyermekvédelmi szakszolgálattól, a gyermekotthontól és szükség szerint a megyei (fővárosi), ill. országos gyermekvédelmi szakértői bizottságtól.

Ha indokolt, tárgyalást is tart, s nem csak a bekért vélemények alapján hozza meg döntését.

A tárgyalásra meghívhatja:

- a szülőt,
- ítélőképessége birtokában lévő gyermeket,
- a gyermek gyámját,
- gondozóját,
- nevelőszülőjét,
- a gyermekjóléti szolgálat családgondozóját,
- a területi gyermekvédelmi szakszolgálat képviselőjét,
- a megyei (fővárosi) szakértői bizottság képviselőjét.

A gyámhivatal a javaslatok figyelembe vételével dönt a gyermek átmeneti nevelésének fenntartásáról vagy megszüntetéséről, fenntarthatja a korábbi egyéni elhelyezési tervet, vagy módosíthatja azt. Döntésében megváltoztathatja a gyermek gondozási helyét, ha a körülmények, amelyekre az elhelyezését alapozta, lényegesen megváltoztak, a kijelölt gondozási hely a gyermek érdekével ellentétes, vagy a gondozási hely telephelye, ill. nevelőszülő lakóhelye megváltozott.

■ Felmerült probléma:

- A gyámhivatal a legtöbb esetben a begyűjtött dokumentumok alapján hozza meg döntését a gyermek további sorsát illetően, gyakran formális a felülvizsgálat.

■ **Megoldási javaslat:**

• A gyermekjóléti szolgálat családgondozója, otthon nyújtó ellátás családgondozója, gyám, gyámi tanácsadó, stb. indokolt esetben kezdeményezze a gyámhivatalnál, hogy a felülvizsgálat tárgyalás keretében történjen. Fontos, hogy a kezdeményezés hangsúlyosan jelenjen meg a dokumentumokban.

■ **Felmerült probléma:**

• A bekért vélemények nem egyeznek, a családgondozók egymástól eltérő javaslatot tesznek.

■ **Megoldási javaslat:**

• A felülvizsgálati tárgyalás előtt legalább egy alkalommal a szakellátás és az alapellátás családgondozója közösen látogassa meg a családot. A tárgyaláson a közösen kialakított, egységes véleményüket tudják képviselni.

■ **UTÓGONDOZÁS**

A 1997. évi XXXI. tv. 92 §. (3) szerint: „A gyermek utógondozását a gyermek lakóhelye szerinti gyermekjóléti szolgálat (...) látja el.”

Az átmeneti vagy tartós nevelés megszüntetése esetén e feladatra a kiskorú gyermek lakóhelye szerinti gyermekjóléti szolgálat családgondozóját rendeli ki a gyámhivatal.

A fentieknek megfelelően az átmeneti nevelésbe vétel megszüntetésével a gyámhivatal legalább 1 évi időtartamra utógondozást rendel el, amelynek során felkéri a gyermekjóléti szolgálatot a feladatok ellátására.

Az utógondozó a megbízatása megkezdésekor minden esetben helyzetértékelésre épülő utógondozási (gondozási-nevelési) tervet készít közösen a gyermekkel és a szülőkkel. A tervkészítésbe vonja be a gyermeket addig segítő szakellátás családgondozóját, így az átmeneti idő feladatait konkrétan meghatározhatják.

A személyes segítő kapcsolat keretében a gyermekjóléti szolgálat családgondozója:

- támogatja a gyermeket az őt veszélyeztető körülmények megelőzésében,
- segíti a szülőket a gyermek gondozásában,
- segíti a családot az ellátásokhoz, szolgáltatásokhoz való hozzájutásban.

■ **A családgondozást végző feladatai a gyermekjóléti szolgáltatás során:**

- figyelemmel kíséri, illetve segíti a gyermek családjába, illetve lakókörnyezetébe való visszailleszkedését,
- segíti a gyermeket, hogy képességeinek, tehetségének megfelelő közoktatási intézményben tanulhasson,
- segíti a gyermek családját szociális gondjainak megoldásában,
- tanácsot ad és segítséget nyújt a családnak az esetleges konfliktushelyzetek feloldásában,
- szükség szerinti rendszerességgel – de legalább havonta egyszer – felkeresi a családot és tájékozik életük alakulásáról, ezen felül lehetőséget biztosít a gyermek és családja számára a rendszeres kapcsolattartásra,

• negyedévente, illetve a gyámhivatal felhívására szükség szerint, valamint a kirendelés megszűnésekor köteles írásban tájékoztatást adni a gyámhivatalnak az utógondozás eredményéről.

• Javaslatot tesz más gyermekvédelmi intézkedésre, ha a felmerülő problémák utógondozás keretében nem oldhatók meg.

A fiatal felnőtt utógondozói ellátását huszonegyedik évének betöltéséig kérheti.

A 1997. évi XXXI. tv. 92 §. (3) szerint:

„(...) a fiatal felnőtt utógondozását a gyermekotthon, a nevelőszülői hálózatot működtető vagy - az Szt. hatálya alá tartozó fogvatékosok és pszichiátriai betegek otthonában elhelyezett gyermek esetén - a területi gyermekvédelmi szakszolgálat látja el.”

Az utógondozás során a gyermekjóléti szolgáltatás és a családsegítő szolgáltatás igénybe vehető.

„Az utógondozás során a gyermekjóléti szolgálat családgondozója együttműködik a gyermekotthon, a nevelőszülői hálózatot működtető, illetve a szakszolgálat utógondozójával. (15/1998 (IV.30.) NM rendelet 24.§. (3))

■ **UTÓGONDOZÓI ELLÁTÁS**

Az 1997. évi XXXI. tv. 93. § (1) szerint:

„Utógondozói ellátás: **fiatal felnőtt kérelmére** – illetve a gyermek nagykorúságának elérése előtt a gyám (hivatásos gyám) javaslatának figyelembevételével – elrendeli az **utógondozói ellátást**, ha a gyermek, illetve a fiatal felnőtt átmeneti vagy tartós nevelésbe vétele nagykorúvá válásával szűnt meg, és

- a) létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja, vagy
- b) a nappali oktatás munkarendje szerint, vagy felsőfokú iskola nappali tagozatán tanulmányokat folytat, vagy
- c) szociális bentlakásos intézménybe felvételét várja.”

■ **A GYERMEK ÖRÖKBEFOGADÁSA**

A gyermek örökbefogadásának előkészítése és lebonyolítása során a **területi gyermekvédelmi szakszolgálatnak** számos feladatot kell ellátnia, amelyek közül a következőkben működik együtt a gyermekjóléti szolgálattal.

• Nyilvántartást vezet az örökbefogadható gyermekekről. A **gyermekjóléti szolgálat**, amennyiben tudomására jut örökbefogadható gyermek, bejelenti a területi gyermekvédelmi szakszolgálatnak. /Gyvt. 62.§(1)/

• Az örökbefogadási szándékkal jelentkező személyek tájékoztatása a gyermekjóléti szolgálat feladata, alkalmassági vizsgálata, felkészítése, nyilvántartása pedig a TEGYESZ feladata.

A családi és lakáskörülmények feltárására a szakszolgálat felkérheti a **gyermekjóléti szolgálatot**.

„A területi gyermekvédelmi szakszolgálat felkérésének megfelelően vizsgálja és feltárja az örökbe fogadni szándékozók körülményeit.” /Gyvt. 40.§(2)h/

Az örökbefogadás előkészítése során a gyámhivatal kéri a gyermekjóléti szolgálat segítségét.

„Az átmeneti nevelésbe vett gyermek örökbefogadhatónak nyilvánítása során a **gyermekjóléti szolgálat** a gyámhivatal megkeresésére:

- a) környezettanulmányt készít a gyermek szüleinél,
b) véleményt ad arról, hogy az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás a gyermek érdekét szolgálja-e.

A gyermekjóléti szolgálat a gyámhivatal megkeresésére figyelemmel kíséri az örökbe fogadni szándékozó személyhez gondozásra kihelyezett gyermek ellátását, a szülő-gyermek kapcsolat alakulását, a gyermeknek a családba történő beilleszkedését, és a gyámhivatal által kitűzött határidőre megküldi az örökbefogadásra vonatkozó javaslatát."/15/1998(IV.30.)NM rend. 26.§(1), (3).

„A **gyámhivatal** az örökbefogadhatónak nyilvánítás előtt köteles beszerezni, ha az eljárás vagy a gyermekjogi képviselő kezdeményezésére indul:

aa) a **szülő lakó- vagy tartózkodási helye** (utolsó ismert lakó- vagy tartózkodási helye) szerinti **gyermekjóléti szolgálat** véleményét a gyermek szüleinek életkörülményeiről, a családgondozás tapasztalatairól, a szülő gyermek kapcsolat alakulásáról. /Gyer. 37. §. (4)a, aa,/

„A **gyámhivatal** az örökbefogadás engedélyezése előtt az örökbefogadni szándékozó személy lakóhelye szerinti **gyermekjóléti szolgálat**, illetve gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermek esetén a gyermekvédelmi szakszolgálat *javaslata* alapján meggyőződik a gyermeknek – a Csjt 48.§ (2) bekezdésében meghatározott gondozási idő alatti – családba történő beilleszkedéséről.” /Gyer. 45.§(3)/

A gyermekjóléti szolgálat a környezettanulmány elkészítése során a Gyermekünk védelmében elnevezésű nyilvántartási rendszer megfelelő adatlapját használja, illetve a felkérésben megfogalmazott kérdésekre válaszol.

A gyermekjóléti szolgálat az örökbefogadó *szülő igényeit fi-*

gyelembé véve vonja be a jelzőrendszer tagjait a család támogatásába.

A személyes segítő kapcsolat keretében a gyermekjóléti szolgálat családgondozója:

- támogatja a gyermeket az új környezetbe való beilleszkedésben, a szülőket az új feladatok megoldásában és szülői szerepük megerősödésében (minimum 30 nap)
- segíti a szülőket a gyermek gondozásában (minimum 30 nap)
- segíti a családot az ellátásokhoz, szolgáltatásokhoz való hozzájutásban (minimum 30 nap)

■ ZÁRSZÓ

A jogszabály „elméleti” keretet ad a feladatok teljesüléséhez, a gyakorlati megvalósítás a szakemberek felelőssége.

A szakellátásba került gyerekek családjának gondozása kapcsán a gyermekjóléti szolgálatnak be kell vonni a munkába a szakellátás szakembereit, hiszen együttműködés hiányában kétértelmű a gyermek családba való visszahelyezése.

Célszerű továbbá együttműködni mindazon szakemberekkel, akik a gyermek sorsát érintő kérdésekben döntenek, és nyomon követik útját a gyermekvédelem rendszerében. (A szakellátás területéről: gyám, nevelő, nevelőszülő, utógondozó, családgondozó, nevelőszülő tanácsadó, gyámi – gondozói tanácsadó, hivatásos gyám, gondozó, pszichológus, győgyepedagógus, Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság.)

A sikeres visszahelyezés érdekében nélkülözhetetlen a gyámhivatallal való szoros együttműködés, hiszen feladatkörében határozatot hoz a gyermek jövőjét illetően.

Gyermeki jogok a fiatalok igazságszolgáltatásában

■ A GYERMEK JOGAI BIZOTTSÁGÁNAK 10. SZÁMÚ ÁLTALÁNOS KOMMENTÁRJA

A magyar Büntető törvénykönyv készülő módosítása során felmerült a fiatalokról szóló önálló jogszabály megalkotása, és ezzel összefüggésben bizonyos súlyos, életellenes bűncselekmények esetén a büntethetőségi korhatár 12 évre való leszállítása. Míg az előbbi mindenki üdvözlő, az utóbbi erőteljes szakmai tiltakozást váltott ki, és a média figyelmébe is erre a kérdésre irányult leginkább a tervezett változtatások közül. Az alábbi összeállítást azért tartjuk fontosnak közzétenni, mert világosan jelzi azt, hogy a nemzetközi szervezetek és a szakemberek ajánlásai milyen szempontok szerint és mely irányba mutatnak. Biztosak vagyunk abban, hogy Magyarország is e trendeknek megfelelően fogja meghatározni a gyermek- és fiatalokkal kapcsolatos intézkedéseket, jogi szabályozást, amire nemcsak a nemzetközi egyezmények, ajánlások, hanem az adatok, kutatások, a szakmai meggyőződés és a gyakorlati tapasztalatok is alapot adnak. Célszerű lenne a véleményeket, hiedelmeket, előítéleteket, sztereotíp, felületes megállapításokat mindezek alapján felülvizsgálni, és aztán dönteni.

■ A KOMMENTÁR CÉLJÁRÓL

A Gyermek Jogainak Bizottsága Általános Kommentárok formájában teszi közzé az emberi jogi rendelkezésekhez kapcsolódó értelmezéseit. A Bizottság Általános Kommentárjai tematikus elrendezésekben jelennek meg. A Bizottság 2007. január 15. és február 2. között megtárgyalta és elfogadta a 10. számú Általános

Általános Kommentárt *Gyermeki jogok a fiatalok igazságszolgáltatásában* címmel.

A Bizottsághoz benyújtott jelentések nagy része különös figyelmet fordít a törvénnyel összeütközésbe került gyermekek jogaira. Ezzel kapcsolatban – az időszaki jelentések elkészítéséhez összeállított útmutatóval összhangban a részes államok a

Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény (továbbiakban: Egyezmény) 37. és 40. cikke alkalmazásának és betartásának keretében informálják a Bizottságot. A Bizottság elismeri azokat az erőfeszítéseket, amelyek az Egyezmény rendelkezéseivel összhangban álló fiatalokorra vonatkozó igazságszolgáltatás rendszerének létrehozására irányultak. Mindemellett a Bizottság aggódik amiatt, hogy számos részes államnak még igen hosszú utat kell megtennie az Egyezmény teljes körű alkalmazásának biztosítása érdekében.

A Bizottságot hasonlóképpen aggasztja a fiatalok bűnelkövetés megelőzése érdekében tett intézkedésekkel kapcsolatos információhiány. A Bizottság szerint ez adódhat a fiatalok igazságszolgáltatása területén lévő átfogó politika hiányából, és egyben arra is magyarázatot ad, hogy a részes államok miért szolgáltatnak csak nagyon kevés statisztikai adatot a fiatalok bűnelkövetők kezeléséről.

A fent megnevezett Általános Kommentár célja egy olyan alaposabb és részletesebb útmutatás összeállítása, amely vezérfonalként szolgál a részes államok fiatalokorra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszereinek az Egyezménnyel való harmonizációs tevékenységében.

A 10. számú Általános Kommentárral kapcsolatban a Bizottság az alábbi célkitűzéseket fogalmazza meg:

- a részes államok ösztönzése arra, hogy az Egyezmény alapján és azzal összhangban a fiatalok bűnelkövetés megelőzése érdekében egy átfogó politikát alakítsanak ki és alkalmazzanak a fiatalok igazságszolgáltatása területén. Ennek érdekében a Bizottság ajánlja, hogy a részes államok fontolják meg segítségnyújtás kérését a Fiatalokorra Vonatkozó Igazságszolgáltatás Nemzetközi Hálózatától, az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának irodájától, az UNICEF-től, az ENSZ Nemzetközi Bűnmegelőzési Központjától és az ECOSOC 1997/30-as számú határozatában létrehozott civilszervezetektől.

- a fiatalok igazságszolgáltatása területén alkalmazandó átfogó politika tartalmát illetően iránymutatást és ajánlásokat fogalmazzon meg a részes államok számára, különös figyelmet fordítva a fiatalok bűnelkövetés megelőzésére, az alternatív intézkedések bevezetésére és az Egyezmény 37. és 40. cikkeinek egyéb rendelkezéseinek értelmezésére és alkalmazására.

- egyéb nemzetközi normák alkalmazásának elősegítése, különös tekintettel a Pekingi Szabályokra, a szabadságuktól megfosztott fiatalok védelmére vonatkozó ENSZ szabályokra (Havannai Szabályok) és a fiatalok bűnelkövetésének megelőzésére vonatkozó ENSZ Irányelvekre (Rijadi Szabályok).

A 10. számú Általános Kommentárban a Bizottság megemlíti azokat a fő irányelveket, amelyek a fiatalok igazságszolgáltatása átfogó politikájának részét képezik. A fiatalokorra vonatkozó igazságszolgáltatás rendszerében a részes államoknak módszeresen kell alkalmazniuk az Egyezmény 2., 3., 6. és 12. cikkeiben megfogalmazott alapelveket, csakúgy, mint a 37. és 40. cikkeket vezérelve.

■ A DISZKRIMINÁCIÓ TILALMA (2. CIKK)

A Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy tegyenek meg minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy a törvénnyel összeütközésbe kerülő gyermekek egyenlő bánásmódban részesüljenek. Különös figyelmet kell szentelni a de facto diszkriminációkra és egyenlőtlenésekre, amelyek adódhatnak egy következetes politika hiányából. E tekintetben a Bizottság kiemeli a fiatalok igazságszolgáltatásában dolgozó szakemberek számára nyújtott képzések jelentőségét, és az olyan szabályok, szabályzatok és protokollok megalkotásának fontosságát, amelyek a fiatalok elkövetők egyenlő bánásmódját garantálják és erősítik, továbbá lehetőséget adnak jogorvoslatra, jóvátételre és kártérítésre.

A Bizottság azt javasolja, hogy azon részes államok, amelyek büntető törvénykönyvei kriminalizálják a gyermekek pszichés vagy szocio-gazdasági problémák következtében megjelenő magatartászavarait (pl.: csavargás, iskolakerülés) töröljék el ezen rendelkezéseiket. Amennyiben e magatartási formák alanyai felnőttek, az ő esetükben nem minősülnek bűncselekménynek, így a Bizottság a Rijadi Szabályok 56. cikkére hivatkozva, arra ösztönzi a részes államokat, hogy tartsák tiszteletben a törvény előtti egyenlőség elvét. A Bizottság hangsúlyozza, hogy ezen magatartási zavarokat gyermekvédelmi intézkedésekkel kell megoldani, ténylegesen támogatva a szülőket vagy gondviselőket és felkutatva a magatartási problémák gyökereit.

■ A GYERMEK MINDENK FELETT ÁLLÓ (LEGJOBB) ÉRDEKE (3. CIKK)

A Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy elsődlegesen biztosítsa a gyermek mindenek felett álló – legjobb – érdekének érvényesülését. A gyermekek és a felnőttek közötti különbségek alapján a törvénnyel összeütközésbe kerülő gyermekek számára a Bizottság egy különálló igazságszolgáltatási rendszert javasol. A Bizottság kiemeli továbbá, hogy a gyermek mindenek felett álló érdekének biztosítása azt is jelenti, hogy a hagyományos kriminálpolitikai célkitűzéseknek – mint például a büntetés vagy a megtorlás – teret kell engedniük olyan célok számára is, mint a jóvátétel és a kárhelyreállítás.

■ AZ ÉLETHEZ, AZ ÉLETBENMARADÁSHOZ ÉS A FEJLŐDÉSHEZ VALÓ JOG (6. CIKK)

A Bizottság kiemeli, hogy az Egyezmény 37. cikk (a) pontja tiltja a halálbüntetést és a szabadságra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztést. Annak érdekében, hogy a gyermek fejlődése teljes körűen biztosítva legyen, az Egyezmény 37. cikk (b) pontja világosan megfogalmazza, hogy a gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként alkalmazható és amennyiben sor kerül rá, a lehető legrövidebb időtartammal.

■ A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁSHOZ VALÓ JOG (12. CIKK)

A Bizottság azt javasolja, hogy a fiatalokorra vonatkozó eljárási rendszer minden szakaszában hangsúlyt kell fektetnie a részes államoknak a gyermek azon jogára, hogy az őt érintő valamennyi kérdésben szabadon kifejtse a véleményét.

■ MÉLTÓSÁG (40. CIKK (1) BEKEZDÉS)

A Bizottság megemlíti azokat az Egyezményben megfogalmazott alapelveket, amelyeknek iránymutatásként kell szolgálniuk a törvénnyel összeütközésbe került gyermekek számára nyújtott bánásmód meghatározásakor:

- a gyermeknek joga van olyan bánásmódhoz, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését,

- a gyermeknek joga van olyan bánásmódhoz, amely erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadságai iránti tiszteletét,

- a gyermeknek joga van olyan bánásmódhoz, amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét,
 - a gyermek méltóságának tiszteletbentartása továbbá tartalmazza az erőszak minden formában történő megjelenésének megelőzését és tilalmát.

Az irányelvek megemlítése után, a Bizottság megfogalmazza azokat a fő elemeket, amelyekkel a fiatalok igazságszolgáltatása területén egy átfogó politikának foglalkoznia kell.

■ A FIATALKORÚ BÜNELKÖVETÉS MEGELŐZÉSE

A fiatalok igazságszolgáltatása területén kialakítandó politika súlyos hiányosságaként értékelendő a megelőzést szolgáló intézkedések hiánya. A Bizottság arra ösztönzi a tagállamokat, hogy tegyenek meg minden szükséges intézkedést a hazai jogok a Rijadi Szabályok elveivel és rendelkezéseivel történő harmonizálásáért.

A Bizottság teljes mértékben támogatja a Rijadi Szabályok érvényesülését és egyetért azzal, hogy azokat a megelőzést szolgáló elveket és eljárásmodokat szükséges előtérbe helyezni, amelyek elősegítik a gyermekek sikeres szocializációját és integrációját. A Bizottság azt ajánlja, hogy a részes államok különös figyelmet fordítsanak a családok legsérülékenyebb csoportjaira és az iskolából kimaradó gyermekekre. A Bizottság javasolja a kortárs csoportok által nyújtott támogatás igénybevételét és a szülők határozott bevonását.

Az Egyezmény 18. és 27. cikkei megerősítik a szülők felelősségének jelentőségét gyermekeik felnevelését illetően, de egyben az Egyezmény azt is megkívánja a részes államoktól, hogy megadják a szülőknek a szükséges támogatást szülői feladatuk teljesítéséhez. A Bizottság azt ajánlja, hogy az intézkedések ne csak a negatív helyzetek megelőzésére irányuljanak, hanem főleg a szülőknél meglévő lehetőségek kihasználására (szülők iskolája, szülő-gyermek interakciót elősegítő programok, korai fejlesztés stb.).

Hatékony prevenció programok kialakítása érdekében a Bizottság ajánlja, hogy a részes államok fontolják meg segítségnyújtás kérését a Fiatalokra Vonatkozó Igazságszolgáltatás Nemzetközi Hálózatától.

■ BEAVATKOZÁS/ELTERELÉS

Az Egyezmény 40. cikk (3) bekezdése értelmében a részes államoknak törekedniük kell arra, hogy minden lehetséges és kívánatos esetben tegyenek intézkedéseket a gyermekek ügyé-

nek bírói eljárás mellőzésével való kezelésére, annak fenntartásával, hogy az emberi jogokat és a törvényes biztosítékokat teljes mértékben be kell tartani.

Figyelembe véve azt, hogy a fiatalok elkövetők nagy része csak csekélyebb súlyú bűncselekményeket követ el, a Bizottság javasolja a részes államoknak, hogy tegyenek további lépéseket arra, hogy a gyermekek ügyeit bírói eljárás mellőzésével kezeljék, egyéb alternatív szolgáltatások igénybevételével. Egyes részes államok jelentéseiből kitűnik, hogy egy sor közösségi alapú program fejlődött ki (pl.: resztoratív szemléletű programok, családi konferenciák, stb.). A Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy tanuljanak egymás tapasztalataiból.

■ A TÖRVÉNNYEL ÖSSZEÜTKÖZÉSBE KERÜLŐ GYERMEKEK ÉLETKORA

A Bizottsághoz benyújtott jelentések alapján megállapítható, hogy a részes államok a felelősség alsó korhatárának meghatározását eltérően alakították ki (7-8 évestől–14-16 évesig). A Bizottság rámutat arra, hogy számos ország törvényei két alsó korhatárt használnak. Ha a gyermek életkora a bűncselekmény elkövetésekor az alsóbb minimális korhatár fölé, de a felsőbb minimális korhatár alá esik, büntetőjogi felelőssége csak abban az esetben állapítható meg, ha kellő érettséggel rendelkezik. A gyermek érettségének megállapítása – általában pszichológus szakértő bevonása nélkül – a bírói mérlegelés körébe tartozik, ami a gyakorlatban ahhoz vezet, hogy súlyos bűncselekmények elkövetése esetén a bírók az alsó minimális korhatárt veszik figyelembe. A Bizottság véleménye szerint a két minimális korhatár használata túl nagy teret enged a bírói mérlegelésnek és egyes esetekben diszkriminatív gyakorlathoz vezethet.

Az Egyezmény 40. cikk (3) bekezdése értelmében a részes államoknak gondoskodniuk kell arról, hogy megállapítsanak egy olyan legalacsonyabb életkort, amelyen alul a gyermekkel szemben bűncselekmény elkövetésének vételeme kizárt, de az Egyezmény nem említ konkrét életkort.

A Pekingi Szabályok 4. cikke értelmében a gyermekek büntetőjogi felelősségének alsó korhatárát nem szabad túl fiatalra tenni. Ezzel összhangban, a Bizottság ajánlja a részes államoknak, hogy a felelősségre vonhatóság minimális korhatárát ne tegyék túl fiatal korra, illetve a már meghatározott túl fiatal korra tett minimális korhatárt emeljék fel egy nemzetközileg is elfogadott korhatárra. A Bizottság kihangsúlyozza, hogy felelősség alsó korhatárának 12 éves kor alatti meghatározása nemzetközileg nem elfogadott. Továbbá a Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy emeljék fel a felelősségre vonhatóság minimális korhatárát 12 éves korra és törekedjenek egy ennél is idősebb kor meghatározására. A Bizottság javasolja, hogy a részes államok ne csökkentsék le 12 éves korra a felelősségre vonhatóság minimális korhatárát, egy felsőbb korhatár (14-16 év) teljes összhangban áll az Egyezmény 40. cikk (3) bekezdés (b) pontjával.

A felső korhatárral kapcsolatban, a Bizottság javasolja azoknak a részes államoknak, amelyek a felső korhatárt 16 éves korra, vagy ennél is fiatalabb korra rögzítik, illetve azoknak a részes államoknak, amelyek kivételek meghatározásával bizonyos esetekben a 16, illetve 17 éves korú gyermekeket felnőtt elköve-

tóként kezelik, hogy módosítsák jogszabályaikat oly módon, hogy minden 18 éven aluli gyermekre vonatkozzanak a fiatalok igazságszolgáltatásának szabályai. A Bizottság üdvözlő azokat az intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik, hogy 18 éves kor felett is, általában 21 éves korig alkalmazhatóak legyenek a fiatalok igazságszolgáltatásának szabályai.

■ A TISZTESSÉGES ELJÁRÁS GARANCIÁI

A Bizottság rámutat arra, hogy az Egyezmény 40. cikk 2. bekezdése tartalmazza azokat a jogokat és garanciákat, amelyek a büntetőtörvénnyel összeütközésbe kerülő gyermek számára biztosítják a tisztességes eljárásához és tárgyaláshoz való jogot. Ezen garanciák legnagyobb része a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikkében szintén megtalálható, de gyermekek esetében alkalmazásuk különleges vonatkozásokat nyernek. A Bizottság megfogalmazása értelmében az Egyezmény 40. cikk 2. bekezdése minimum követelményeket tartalmaz, ami azt jelenti, hogy a részes államoknak magasabb rendű normákat kell megpróbálniuk bevezetni. A Bizottság kihangsúlyozza, hogy ezen garanciális jogok helyes és hatékony alkalmazásának legfontosabb feltétele a fiatalokhoz való igazságszolgáltatási rendszerben dolgozó szakemberek minősége. A Bizottság kiemeli, hogy e tekintetben a szakemberek rendszeres képzése kulcsfontosságú.

A Bizottság a következő jogokat és garanciákat említi meg:

- a részes államoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a gyermeket ne lehessen bűncselekmény elkövetésével gyanúsítani, vádolni, vagy abban bűnösnek nyilvánítani olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején sem a hazai, sem a nemzetközi jog értelmében nem volt bűncselekmény (40. cikk (2) bekezdés (a) pont). Az Egyezmény 41. cikke értelmében nem lehet szigorúbb büntetést kiszabni annál, amelyek a bűncselekmény elkövetésekor hatályban voltak, de amennyiben az elkövetés után a jogszabályi változás enyhébb büntetésről rendelkezik, a gyermek számára kedvezőbb rendelkezést kell alkalmazni.

- ártatlanság vélelme (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (i) szakasz)

- a gyermek véleménynyilvánításhoz való joga (12. cikk)

- a gyermek joga ahhoz, hogy az eljárásoknak részese legyen. Az Egyezmény 40. cikk (2) bekezdés (b) pont (iv) szakasza ezt az alábbiak szerint fogalmazza meg: a gyermek számára biztosítani kell, hogy kérdéseket intézhessen az ellene valló tanúhoz, és biztosítani kell, hogy a mellette valló tanúk ugyanolyan feltételek mellett jelenhessenek meg és legyenek meghallgathatók, mint az ellene valló tanúk. A Bejingi Szabályok 14. cikke értelmében az eljárásokat olyan megértő légkörben kell lefolytatni, amely lehetővé teszi, hogy a gyermek szabadon kifejezhesse magát, és ténylegesen részt vegyen az eljárásban. A gyermek életkorától és érettségétől függően a bírósági tárgyalóterem szabályai, gyakorlatai igényelhetnek bizonyos módosításokat.

- a gyermeknek joga van az azonnali és közvetlen tájékoztatáshoz az ellene emelt vádak kapcsolatban. A Bizottság kihangsúlyozza, hogy a tájékoztatásnak oly módon és olyan nyelven kell történnie, amelyet a gyermek ért, tehát az általa beszélt

nyelven, köznapi nyelven életkorának megfelelően és minden szakzsargontól mentesen. A Bizottság továbbá kiemeli, hogy e tekintetben egy hivatalos dokumentum kiküldése vagy átadása nem elegendő, a legtöbb esetben szóbeli magyarázat szükségéhez, hogy a gyermek teljesen mértékben megértse az ellen emelt vádak. A tájékoztatás kötelessége a hivatalos szerveket terheli, és e kötelesség nem hárítható át a gyermek szüleiére.

- a gyermeknek joga van jogsegélyben vagy más megfelelő segítségben részesülnie (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (ii) szakasz)

- a gyermeknek joga van ahhoz, hogy ügyét késedelem nélkül, valamint – hacsak különösen koránál vagy helyzeténél fogva ez nem mutatkozik ellentétesnek a gyermek mindenek felett álló érdekével – szüleinek vagy törvényes képviselőinek jelenlétében bírálják el (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (iii) szakasza). Ennek érdekében a Bizottság időhatárok előírását javasolja a bűncselekmény elkövetése, a rendőrségi eljárás, az ügyészi vádemelés és a bírósági eljárás között. Ezen időhatároknak rövidebbnek kell lenniük, mint a a felnőtteknél alkalmazandó eljárásokban használt időhatároknak. A Bizottság továbbá azt javasolja, hogy az eljárások során a szülőket és a törvényes képviselőket a részes államok a lehető legnagyobb mértékben vonják be. A Bizottságot aggodalommal tölti el az a néhány országban kialakuló gyakorlat, amely a gyermekek által elkövetett bűncselekményekért a szülőket bünteti meg. A Bizottság azon az állásponton van, hogy a szülők kriminalizálása biztosan nem segít majd abban, hogy gyermekük társadalmi reintegrálása során aktív szülői szerepet töltsenek be.

- a gyermeknek joga van ahhoz, hogy őt ne lehessen arra kényszeríteni, hogy maga ellen tanúskodjék vagy beismerje bűnösségét (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (iv) szakasza). A Bizottság hangsúlyozza, hogy a kényszerítés fogalmát tág értelemben kell értelmezni.

- a fegyverek egyenlősége elvének tiszteletben tartása fiatalokhoz való igazságszolgáltatásban is (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (iv) szakasza).

- jogorvoslathoz való jog (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (v) szakasza).

- a gyermeknek joga van ahhoz, hogy díjmentesen vehessen igénybe tolmácsot (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (vi) szakasza).

- a gyermeknek joga van ahhoz, magánéletét teljes mértékben tiszteletben tartásuk az eljárás minden szakaszában (40. cikk (2) bekezdés (b) pont (vii) szakasza). A Bizottság hangsúlyozza, hogy a gyermek stigmatizálása elkerülése érdekében semmilyen információ nem tehető közzé, amely a gyermek személyazonosságának megállapításához vezethet. A hivatalos szervek csak kivételes esetekben adhatnak ki sajtóanyagot, és külön garanciák bevezetését ajánlja a Bizottság a gyermek személyazonossága megállapításának elkerülése végett. Azokat az újságírókat, akik a gyermek magánéletéhez való jogát nem tartják tiszteletben fegyelmi, vagy visszaesők esetében, büntetőeljárással kell szankcionálni. A gyermek magánéletéhez való jogát továbbá zárt tárgyalással kell biztosítani. Az ítélethirdetés lehet nyilvános, de garantálni kell a gyermek személyazonosságának elfedését. A kiskorú elkövető aktáit szigorúan bizalmasan kell ke-

zelní és minden harmadik személy elöl elzárva tartani. A Bizottság javasolja a részes államoknak, hogy vezessenek be olyan szabályokat, amelyek lehetővé teszik, hogy a kiskorú elkövető neve 18. életévének eléréseivel automatikusan kikerüljön a bűnügyi nyilvántartásból, vagy bizonyos súlyos bűncselekmények elkövetése esetében ez, a gyermek kérésére – feltételekhez kötve – lehetséges legyen.

■ INTÉZKEDÉSEK

A Bizottság hangsúlyozza, hogy az illetékes hatóságnak – a legtöbb részes államban ezt a feladatot az ügyészség hatásköre – kötelessége, hogy a bírósági eljárás helyett más alternatív lehetőségeket felderítse (pl. resztoratív igazságszolgáltatás). Amennyiben mégis bírósági eljárásra kerülne sor, és az Egyezmény 40. cikk rendelkezéseinek tiszteletben tartásával a gyermeket bűnösnek találja az illetékes hatóság, a Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy a rendelkezések egész sorát – az intézményi elhelyezéstől a szabadságvesztésig tegyék lehetővé annak érdekében, a gyermekek számára jólétüknek megfelelő, valamint helyzetükhöz és az elkövetett bűncselekményhez mért elbánást lehessen biztosítani. A Bizottság hangsúlyozza, hogy kizárólag büntető szemléletmódot érvényesítő rendelkezés nem egyezik a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának vezető elveivel. A Bizottság ismételtlen kiemeli, hogy a testi fenyegetés mint büntetési forma megsérti a fent említett rendelkezéseket és az Egyezmény 37. cikkét, amely értelmében a részes államoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a

gyermeket ne lehessen sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. A Bizottság továbbá megjegyzi, hogy amennyiben egy büntetőjogi rendelkezés a gyermek korával van összefüggésben és a gyermek kora nem állapítható meg egyértelműen, az adott eljárásban az eljáró hatóságnak a gyermek javára kell dönteni (*in dubio pro reo*).

Az általános megjegyzések után a Bizottság fel kívánja hívni a figyelmet az Egyezmény 37. cikk (a) bekezdése alatt tiltott intézkedésekre és a szabadság megfosztásával járó intézkedésekre.

A Bizottság ismét kiemeli, hogy az Egyezmény 37. cikk (a) bekezdése alatt található az a nemzetközileg elfogadott standard, amely értelmében tizennyolc éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért nem lehet halálbüntetést alkalmazni. Annak ellenére, hogy az Egyezmény szövege világosan fogalmaz, a Bizottság ismételtlen megjegyzi, hogy e szabály félreérthetetlen és meghatározó kritériuma, a gyermek életkora a bűncselekmény elkövetésekor. Azokat a részes államokat, amelyek még nem törölték el jogrendszerükből a halálbüntetést, a Bizottság arra ösztönzi, hogy ezt tegyék meg, illetve függesszék fel a folyamatban lévő végrehajtásokat. A kilátásba helyezett halálbüntetést az Egyezménnyel összhangban álló büntetésre kell változtatni.

Az Egyezmény értelmében a szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztést szintén nem lehet alkalmazni tizennyolc éven aluli személyek által elköve-

tett bűncselekmények esetén. Minden gyermekekre kiszabott büntetés esetében a szabadsábra helyezés lehetőségének valószínűnek kell lennie és rendszeresen felül kell vizsgálni.

■ SZABADSÁGTÓL VALÓ MEGFOSZTÁS: ŐRIZETBEN TARTÁS VAGY LETARTÓZTATÁS ÉS SZABADSÁGVESZTÉS-BÜNTETÉS KISZABÁSA

Szabadság megfosztásával járó intézkedések alkalmazása esetében az Egyezmény 37. cikkében felsorolt alapelveket szükségessé a részes államoknak tiszteletben tartaniuk. Az Egyezmény 37. cikke értelmében a gyermeket törvénytelenül vagy önkényesen nem lehet megfosztani szabadságától. A gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként lehet alkalmazni és a lehető legrövidebb időtartammal. A Bizottságot aggodalommal tölti el, hogy számos részes államban a gyermekek hónapokat, éveket töltenek el őrizetben vagy előzetes letartóztatásban, és számos részes állam használja e két intézkedést büntetésként, ami az ártatlanság vélelmének súlyos megsértése.

Az Egyezmény 37. cikk (d) bekezdése tartalmazza a szabadság megfosztásával járó intézkedésekhez kapcsolódó eljárási garanciákat. Ennek értelmében a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy a gyermeknek joga legyen igen rövid idő alatt jogsegélyt vagy bármely más alkalmas segítséget igénybe venni, valamint joga legyen arra is, hogy szabadságelvonásának törvényességével kapcsolatban bírósághoz vagy más illetékes, független és pártatlan hatósághoz forduljon, és, hogy az ügyben sürgősen döntsének. A Bizottság nyomatékosan javasolja, hogy a minden őrizetbe vétel és letartóztatás jogszerűségét 24 órán belül vizsgálja meg az illetékes hatóság és döntsön az intézkedés további szükségességéről. A Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy ilyen esetekben rendszeresen, de inkább kéthetente vizsgálják felül döntésüket. Amennyiben a gyermek feltételes szabadsábra helyezése nem lehetséges, a Bizottság azt javasolja, hogy a gyermek ügyét 30 napon belül tárgyalja meg a bíróság, vagy más illetékes hatóság, testület. A Bizottság továbbá azt ajánlja, hogy a részes államok tegyenek erőfeszítéseket arra, hogy 6 hónapon belül szülessen végső döntés, ítélet az ilyen ügyekben.

Az Egyezmény 37. cikk (c) bekezdése értelmében a szabadságától megfosztott gyermeket el kell különíteni a felnőttektől, kivéve, ha a gyermek mindenek felett álló érdekében ennek ellenkezője tűnik ajánlatosabbnak. A Bizottság javasolja a részes államoknak, hogy a gyermek mindenek felett álló érdekét ez esetben szűken értelmezzék. A részes államoknak a Bizottság nyomatékosan javasolja, hogy hozzanak létre olyan különálló elhelyezési lehetőségeket a gyermekek számára, ahol elkülönült és gyermekközpontú szakemberek dolgoznak és különálló, gyermekközpontú gyakorlatok érvényesülnek.

A Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy amennyiben a gyermek érdekében áll és a fiatalabb gyermekek érdekeivel nincs ellentétben, a 18. életévüket betöltött gyermekeket ne

helyezzék át rögtön a felnőttek számára kijelölt részlegekbe. A Bizottság továbbá kiemeli a szabadságuktól megfosztott gyermekek azon jogát, hogy kapcsolatot tartsanak családjukkal. A kapcsolattartás megkönnyítése érdekében, a részes államokat arra ösztönzi a Bizottság, hogy a szabadságuktól megfosztott gyermekek elhelyezésénél vegyék figyelembe családjuk lakóhelyét.

■ A FIATALKORÚAKRA VONATKOZÓ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI RENDSZER

A Bizottság azt javasolja a részes államoknak, hogy a fent kifejtett alapelvek és jogok biztosítása érdekében hozzanak létre egy hatékonyan működő fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszert. Az Egyezmény 40. cikk (3) bekezdése értelmében a részes államoknak minden erejükkel azon kell lenniük, hogy előmozdítsák különleges törvények és eljárások elfogadását, hatóságok és intézmények létrehozását a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermekek számára.

■ FIGYELEM FELHÍVÓ ÉS TÁJÉKOZTATÓ KAMPÁNYOK, KÉPZÉSEK

A Bizottság fel kívánja hívni a figyelmet arra, hogy a fiatalok bűnelkövetés számos esetben negatív médianyilvánosság tárgya, ami nemcsak a bűnelkövető gyermekek, hanem minden gyermek diszkriminatív és negatív megítéléséhez vezet. Egy megértőbb környezet kialakítása érdekében a Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy segítsenek elő, támogassanak figyelem felhívó és tájékoztató kampányokat.

A Bizottság továbbá fel kívánja hívni a figyelmet arra, hogy lényegesnek tartja, hogy a fiatalok bűnelkövetőkkel foglalkozó szakemberek olyan képzésekben vegyenek részt, amelyek egyrészt bemutatják az Egyezmény tartalmát és értelmezését, de a jogi rendelkezések megismertetésén túl, fontos információkkal látják el szakembereket a fiatalok bűnelkövetés okait és a gyermekek pszicho-szociális fejlődését illetően.

■ ADATGYŰJTÉS, ÉRTÉKELÉS ÉS KUTATÁS

A Bizottság aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy a fiatalok bűnelkövetés területén alapvető statisztikai adatok hiányoznak. A Bizottság szerint fontos, hogy megfelelő statisztikai adatok álljanak rendelkezésre, mert így lehet célzott programokat végrehajtani és ellenőrizni ezek eredményét.

Továbbá javasolja a Bizottság, hogy az elért eredmények értékelése érdekében a részes államok rendszeresen vizsgálják felül gyakorlataikat.

Herczog Mária

Tanulmányút Finnországban

Jyvaskyula Finnország középső részén, a festői Pajanne tó északi peremén helyezkedik el, Helsinkitől 280 km-re északra. A város Közép-Finnország régióközpontja, közigazgatási területén 165 000-en laknak. Jyvaskyula a térség legnagyobb és legdinamikusabban fejlődő városa, lélekszáma 85 000 fő. Lakosságának megélhetését a szolgáltatások, a ffeldolgozás, a fa- és papíripari gépgyártás, és egyre inkább az információ- és wellness-technológia különféle szektorai biztosítják.

Jyvaskyula a finnek szemében a tanulás és a tudás városa. Itt jött létre az első finn tannyelvű iskola a XIX. század közepén. Ma is a városban működik az ország két legnépszerűbb felsőoktatási intézménye. A városnak minden harmadik lakosa egyetemista, illetve lakossága a legiskolázottabb egész Finnországban.

A város rendelkezik a kisváros előnyeivel, kényelmes, biztonságos és emberi léptékű. Különböző tanulmányok egybehangzó megállapítása szerint Jyvaskyula Finnország leglakhatóbb és leggyermekbarátabb városa.

A város arculatát nagymértékben befolyásolja az, hogy a világhírű építész – Alvar Alto – szülővárosa. Az elmúlt évtizedekben az 1837-ben alapított város régi épületeit egy új szemlélet jegyében fokozatosan lebontották, mára az óvárosnak csupán néhány épülete maradt épen. Helyükre modern épületek kerültek, amelyek közül számosat Alvar Alto tervezett.

A magyarországi FICE szervezésében 2007 áprilisában egyhetes szakmai tanulmányúton Jyvaskyula városában jártunk.

Finnország szociális ellátására nagy összeget fordítanak, amelynek jelentős részét az állami tulajdonban lévő Szerencsejáték Rt. finnországi megfelelőjének éves bevételéből fedezik.

Jyvaskyulában a város költségvetésének 50 százalékát szociális szolgáltatásokra költik, amelyek rendkívül széleskörűek, a szükségleteknek megfelelően a problémákat – komplexitásukban megragadó intézményrendszer működtetésével – képesek hatékonyan kezelni.

Az intézményrendszert, illetve a feladatok ellátását a **Szociális és Egészségügyi Szolgáltató Központ** fogja össze, amely 2300 szociális és egészségügyi szakembert foglalkoztat.

A Szociális és Egészségügyi Szolgáltató Központ felügyelete alatt négy részre tagolódva, külön költségvetéssel működnek az eltérő területekért felelős egységek:

- A mindenkire kiterjedő *egészségügy*, ahol nagy hangsúlyt kap a prevenció és az egészségmegőrzés, beleértve a lelki egészségvédelmet is.

- A következő egység az *idősek ellátásáért* felelős, amely magában foglalja mind az intézményes, mind pedig az otthoni gondoskodás biztosítását.

- A harmadik egység a minőségi *napközbeni ellátás* megoldását célozza, bölcsődék, óvodák és családi napközök működtetésével.

- A negyedik egység a *Szociális és Családvédelmi Osztály*. Tanulmányutunk során az ezen a területen belül működő gyermekvédelmi tevékenység megismerésére, tanulmányozására volt lehetőségünk.

■ A SZOCIÁLIS- ÉS CSALÁDVÉDELMI OSZTÁLY MUNKÁJÁNAK BEMUTATÁSA

Az osztály célja, hogy támogatást nyújtson Jyvaskyula lakóinak a mindennapokban, segítse önállóságukat és munkaképességük fenntartását. Célcsoportjai elsősorban a gyermekes családok,

a fogyatékosok, a munkanélküliek, a bevándorlók, a pszichés betegségből felépülők, illetve a droghasználók és az alkoholfüggők.

Az osztály a szociális és pszichés problémák megelőzésén dolgozik, és segíti a lakosokat az ilyen jellegű problémáik megoldásában. Az osztályok közötti kölcsönös együttműködés eredményeként jól irányzott és megfelelő időpontban létrehozott szolgáltatásokat biztosít.

Az osztályon belüli öt alosztály mindegyike önálló szakmai egységként működik, amelyek a következők:

Rehabilitációért felelős alosztály

A szolgáltatások közé tartoznak a rehabilitáció, a szociális segélyezés, a pénzügyi- és adótanácsadás, a bevándorlók és a tolmácsoló központ szolgáltatásai, illetve a szociális törvény által meghatározott lakhatási szolgáltatások biztosítása.

Fogyatékosokkal foglalkozó alosztály

A fogyatékosok jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény szerint a fő szolgáltatások közé tartoznak a különböző lakhatási szolgáltatások, a mindennapos tevékenységek biztosítása és az ápolási díj kiutalása. A törvény a fogyatékosok számára szállítást, speciális otthonokban való elhelyezést, lakását átalakítást és a siketek számára tolmácsolási szolgáltatásokat biztosít.

Pszichoszociális szolgáltatásokat nyújtó alosztály

Az alosztálynak az a feladata, hogy összefogja az általános iskolák pszichológusainak, a regionális nevelési tanácsadónak és a családsegítő szolgálatnak, illetve a mobil krízisközpontnak a munkáját.

A foglalkoztatásügyi alosztály

Az alosztály a munkanélküliek számára új munkahelyek te-

remtésével foglalkozik a város és más különféle szervezetek köztélékében.

Gyermekvédelmi alosztály

A gyermekvédelmi alosztály feladatai a gyermekvédelmi elátások és szolgáltatások biztosítása, a családsegítő munka, az apasági ügyek, a gyermekek gyámsági és láthatási ügyeinek kezelése.

Jyvaskyula gyermekvédelmének megismerésére öt nap állt rendelkezésünkre. Minden nap más és más intézmény vendégei voltunk.

Vendéglátóink először a városi **Szociális- és Családvédelmi Osztály** vezetője és munkatársai voltak.

A hivatal a város szívében, jól megközelíthető helyen található. Irodái korszerűek, tágasak, jól felszereltek, berendezésük esztétikus, ám ugyanakkor az északi országokra jellemzően puritán.

Az első nap programja a finn gyermekvédelmi rendszer felépítésének tanulmányozásával telt.

A jyvaskyulai gyermekvédelemben 32 szociális munkást, 50 szociálpedagógust és 18 családgondozót foglalkoztatnak, valamint terapeutákat elsősorban az alkoholbetegek és a drogfüggők kezelésére.

A szakemberek létszáma az esetszámok alakulásának függvényében nekünk nehezen volt értelmezhető, tekintettel arra, hogy *Finnországban az alapellátás és a szakellátás nem létező fogalmak, a családban élő és a családból átmenetileg kiemelt gyerekekkel és családjaikkal folytatott szociális munka egymástól nem különül el.*

Elmondásuk szerint kevesen vannak a feladat mennyiségéhez viszonyítva, amely számokban kifejezve annyit tesz, hogy a 18 családgondozó évente kb. 200-300 gyerekkel és családjával foglalkozik, amely mintegy évi 3000 családlátogatást jelent.

A látogatások sűrűsége a probléma jellegéhez igazodik, de nagy általánosságban az a jellemző, hogy a *kapcsolatfelvételt követően, illetve a 2-3 hónapig tartó feltérképezés időszakában a családgondozó minden nap látogatja a családot*, és segíti „mendezselni a mindennapokat”. A családgondozó a segítség során figyelni a családban folyó interakciókat is annak érdekében, hogy pontosabban lehessen meghatározni a beavatkozás irányát és intenzitását. A szakszerű beavatkozás igénye kizárja, hogy a családnál ún. villámlátogatásokat tegyenek, ezért ilyen nem is fordul elő. Fontos szakmai kritérium ugyanis, hogy *a családnál folytatott munka napi 2-4 óránál nem lehet kevesebb*. Mind-ebből az is következik, hogy egy családgondozó két családnál több látogatást nem iktathat be a napi munkarendjébe.

A Gyermekvédelmi Alosztály által foglalkoztatott 50 szociálpedagógus évente mintegy 1000 gyerekkel és családjával folytat preventív szociális munkát. Munkavégzésük helyszíne azonban nem itt, hanem a különféle iskolákban van.

A 32 szociális munkás esetgazdaként a családgondozók és a szociálpedagógusok munkáját fogja össze, valamint hatósági szerepkörükhöz tartozik az apasági, a gyámsági- és a láthatási ügyek vitele is.

Mint látható, a hatósági és a szolgáltatási feladatok nincsenek egymástól mereven elválasztva. A „hivatal” hatósági döntéseit – kivéve az akut krízishelyzeteket – minden esetben meg-

előzi egy tervszerű és intenzív családgondozói munka, amelynek feladata olyan szolgáltatások elérhetővé tétele és kiválasztása, amelyeknek az igénybevételével a családon belüli problémák kezelhetőbbek lesznek, és elkerülhetővé válik a gyermek családból történő kiemelése.

Ha mégis szükséges a gyermek családon kívüli elhelyezése, az az esetek nagy százalékában a szülő beleegyezésével, illetve belátásával valósul meg, és hangsúlyozottan csak átmeneti jellegű.

A gyámság minden ilyen esetben a szülőnél marad, és a gyermek/ek/ átmeneti elhelyezése után is folytatódik az intenzív családgondozás. A gyámság meghagyásának itt jelentősége van, a családgondozás során ugyanis mindvégig a szülői szerepek és kompetenciák megerősítésére törekszenek. A család erőforrásaira támaszkodva, pozitív visszajelzésekkel élve a szülők felelősségérzetének ébren tartása a céljuk. Ez a magyarázata annak, hogy a finn gyermekvédelem nem válik ketté alap- és szakellátásra.

A gyermek családból történő végleges elhelyezése csak bírósági úton lehetséges, ez azonban csak elvétve és csak nagyon súlyos esetben fordul elő. Ebből következően az örökbefogadások száma is csekély. A cél nem a gyermekek örökbeadása, hanem a családok alkalmassá tétele gyermekük nevelésére.

A különböző végzettségű szakemberek munkakörei és kompetenciái egymástól jól elkülönülnek, és nem átjárhatóak. Ennek a tagolásnak megfelelően a szociális munkás, aki a családgondozók és a szociálpedagógusok munkáját összefogja, minden esetben csak egyetemi végzettségű lehet. A családgondozók és a szociálpedagógusok viszont főiskolai végzettségűek, döntéseket ők nem, csak az egyetemi végzettségű szociális munkás hozhat.

Minden egyes esetet egy szociális munkás és két családgondozó kezel. Ennek azért van jelentősége, mert többszempon-tú megközelítést tesz lehetővé, mindamelllett a családgondozók egymást is tudják helyettesíteni, ha kell. A szociális munkás maga is tesz látogatás/oka/t a gondozott családnál, de nem olyan sűrűséggel (csupán 2-3 havonta), mint a családgondozók. A szociális munkás esetmegbeszéléseken tájékozódik a család helyzetéről és a családgondozók munkájáról, kvázi esetgazdaként tartja a kezében a szálat, és jelöli ki a családgondozás további irányát.

A gyermekvédelemben különböző tevékenységet végző munkatársak feladatainak összehangolását segíti elő az is, hogy a megjelölt munkakörökben dolgozóknak egy meghatározott számítógép alapú nyilvántartáshoz van hozzáférésük. Innen rendkívül hamar jutnak információhoz a gondozott családról, az éppen zajló beavatkozások jellegéről. A zárt rendszerű nyilvántartás kiterjed a jyvaskyulai régió egész területére. Papíralapú dokumentációt csupán olyan esetekben használnak, amikor a gondozott család, vagy gyermek másik régióba költözik, illetve kerül.

Vendéglátóink ügyes és okos szervezésének köszönhetően az első napon megfelelő képet kaptunk a finn gyermekvédelem felépítéséről és a szemléletükről, így a következő napokon történő intézmények meglátogatásakor azokat a rendszerben elfoglalt helyük és szerepük szerint tudtuk már szemlélni.

Tanulmányutunk következő állomása egy országos hálózat részeként működő civilszervezet **Átmeneti Otthona** volt.

A három házból álló épületegyüttes a város szélén, természeti környezetben helyezkedik el közvetlenül egy erdő és egy tópart szomszédságában, közlekedés szempontjából azonban jól megközelíthető helyen van.

Az Otthon alapvetően három részlegre tagolódik:

- Az egyik a *drog- és alkoholfüggő anyák és újszülöttjeik ellátását végzi*. A részlegre történő bekerülés elsősorban önkéntes, de szociális munkás által készített beutalóval is történhet. A felvétel a terhesség hatodik hónapjától kezdődhet, és a szülést követően fél évig tarthat. Tapasztalatuk szerint a rendelkezésre álló hat hónap kevés idő az anyák stabilizálására, ezért előkészítés alatt van az a szabály, amely lehetővé teszi majd, hogy az anyák a szülést követően egy évig maradhassanak az otthonban.

Szemléletükben hangsúlyos, hogy minden ott töltött hónapot az anyák és gyermekeik szempontjából eredményként könyvelnek el, tekintettel arra, hogy minden együtt töltött idő a gyermek számára meghatározó ösbizalom megtartását eredményezi, az anyák számára pedig ennek megtapasztalását, és a gyerekhez való szorosabb kötődés kialakulását, ami csökkenti az elhagyás, elhanyagolás veszélyét.

Elmondásuk szerint a teljes körű támogatás ellenére is gyakori a visszaesés, általában gondozottjaik egyharmadánál nem sikerül elkerülni, hogy az anyákat a gyermekeiktől el kelljen vá-

lasztani, egyharmaduknál együtt maradhatnak ugyan, de csak további szoros támogatás mellett, míg a másik egyharmaduknál viszonylag kevés segítséggel megoldható további együtt maradásuk.

Módszereik közül kiemeljük, hogy a hangsúly itt is a szülői kompetenciák erősítésén van. A mindennapos tevékenység rutinját azáltal igyekeznek megszilárdítani, hogy az anyák a munkatársakkal közösen végzik a napi tennivalókat. Ezek a csecsemő gondozásán túl a napi takarítást, főzést, bevásárlást, stb. jelentik. Mindez természetes része a rehabilitációjuknak. Amennyiben az elbocsátást követően ismételt elhelyezésre lenne szükség, akkori gyakori, hogy a második esetben már nem az együttes felvételükre, hanem a gyermek külön elhelyezésére tesznek javaslatot.

- A következő részlegben *krízishelyzetben lévő gyermekek és családjaik* kapnak támogatást. Ebben az esetben az elhelyezés mindössze három hétig tarthat. Ez idő alatt kell a végleges megoldást kidolgoznia a Gyermekvédelmi Alosztálynak.

- A harmadik részlegben olyan *gyermekek hazaadását megalapozó vizsgálat* zajlik, ahol a gyermekeket már korábban kiemelték a családjukból, és a családgondozás eredményeképpen a családok alkalmassá váltak gyermekük nevelésére. Ezekben az esetekben a vérszerinti szülők és gyermekeik 3-6 hétig kapnak itt ellátást. Az intézmény szakemberei ebben a végleges hazakerülést megelőző időszakban a szülők és gyermekeik egymásra hangolódását segítik elő.

A változó igényeknek megfelelően a funkciókat fokozato-

san bővítik. Véleményük szerint a többprofilúság megkönnyíti az összetett problémák kezelését. Az újabb szolgáltatásaik körébe tartozik az *apák támogatása* is. Azt tapasztalták ugyanis, hogy minél erősebb egy családban az apa pozíciója, annál inkább esélyes a család a talpra állásra, az önálló életvitelre.

Szolgáltatásaik bővítése során bevezették a *nevelőszülőknél nevelkedő gyermekek kapcsolattartásának biztosítását* vér szerinti hozzátartozóikkal. Mindez természetesen segítő felügyelet mellett történik.

Olyan gyermekek esetében is *biztosítják a vér szerinti szülőkel való kapcsolattartás lehetőségét, ahol valamilyen ok miatt a kapcsolattartás nem történhet a vér szerinti szülő háztartásában.*

A szolgáltatások további bővítése folyamatban van. A legfrissebbek közé tartozik a „baby-plusz” program, amelynek keretében a *szülés utáni depresszióban szenvedő anyák támogatása* valósul meg. A segítség módszerei közül kiemelendő a telefonos segítségnyújtás, a terápiás támogatás, és a család felvétele az Átmeneti Otthonba minden olyan esetben, amikor az anya tehermentesítésére van szükség. Felvételre kerülhet sor akkor is, ha a család már kifáradt „nehéz” csecsemőjük gondozása során. A csecsemő éjszakai ellátása ilyenkor átmenetileg az intézmény szakembereinek a feladata annak érdekében, hogy a szülők kialakhassák végre magukat. A segítség, a csecsemő megfelelő életritmusának kialakításáig, illetve a szülők kifáradásának leküzdéséig tart.

Látogatásunk következő állomása egy **nevelőszülői család otthona** volt.

A nevelőszülői család otthona távol a várostól egy erdő közepében, tóparton helyezkedett el. A nagyméretű családi házat néhány hasonló ház vette körül. A közlekedést autóval oldják meg, amellyel Finnországban minden család és minden család-gondozó rendelkezik.

A szóban forgó nevelőcsalád hagyományos nevelőszülőként tevékenykedik. Itt jegyezzük meg, hogy Finnországban is az ún. PRIDE /FIKSZ/ módszerrel történik a nevelőszülők felkészítése és kiválasztása, mint Magyarországon, amely feladat egyedül a trénerek kompetenciája. Az esetleges alkalmatlanságukról szóló döntést megfellebbezni ott nem lehet.

Vendéglátóink elmesélték, hogy saját szervezésű figyelő és segítő hálózatot hoztak létre egyesületi keretek között. Ennek segítségével tudnak egymással kapcsolatot tartani, és támogatást kapni.

A nevelőszülői elhelyezésekkel kapcsolatban általánosságban elmondták, hogy többnyire 12 év alatti gyermekek kerülnek nevelőszülőkhöz. A vér szerinti hozzátartozókkal való kapcsolattartás lebonyolítása nem a nevelőszülő feladata, hanem azé a családgondozóé, aki a vér szerinti családdal is foglalkozik. A nevelőszülőnek ebben nem is kell részt vennie. Elmesélték, hogy a hagyományos és a hivatásos nevelőszülők között feszültség keletkezett attól, hogy a hivatásos nevelőszülők tevékenységének honorálása többszörösen magasabb a hagyományosénál.

Ezt követően a **Mattila Családsegítő Otthonban** tettünk látogatást.

Az épület a város külső részén, családi házas övezetben helyezkedik el. Az Otthon semmiben nem tűnik ki környezetéből, a ház külső falán sincs semmilyen megkülönböztető jelzés.

A berendezésre jellemző, hogy hangsúlyozzák az átmeneti jellegét, célszerű, puritán, nem ad lehetőséget arra, hogy „belakják”.

Feladatuk ugyanis a krízishelyzetben lévő családok megsegítése. 25 éve működnek, de eredeti funkciójuk átalakult. Korábban hosszabb ideig látták el a gyerekeket, most inkább krízisellátás folyik, évente kb. 140 kliens fordul itt meg.

Tartózkodásuk 1-2 naptól 2-3 hónapig tart, amely a törvény szerint nagyon indokolt esetben 3 hónappal meghosszabbítható. Ez idő alatt dönteni kell a további teendőkről. Alapelvük szerint a *gyerekek a folytonosság érdekében ugyanabba az iskolába kell járnia, mint ahová korábban is járt.* Ha ez messze van, akkor taxit hívnak. A költségeket az önkormányzat állja.

A házban egyszerre 14 kliens kaphat segítséget. A felvétel hátterében a szülő drog- és alkoholfogyasztása, illetve mentálhigiénés problémája áll, de segítséget kap itt az is, aki bármely ok (például kórházi tartózkodás) miatt átmenetileg akadályoztatva van gyermeke ellátásában. Arra a kérdésünkre, hogy gyermek magatartási problémák miatt kerülhet-e ide, azt a választ kaptuk, hogy *a gyermek tünete önálló okként nem szerepelhet, mert az mindig a szülő magatartásának a lenyomata.* De ezekben az esetekben sem arra helyezik a hangsúlyt, hogy a szülő hibás, hanem arra, hogy segítséggel képes lehet gyermeke megfelelő nevelésére. A szülő hibás magatartásának hangsúlyozására csak kirívó esetekben kerül sor, például *szexuális abúzus* esetében. Már ennek *gyanúja is elegendő indok a gyermek családból történő azonnali kiemelésére*, amely a rendőrségi és egyéb vizsgálatok elvégzéséig, illetve a bíróság munkájának befejezéséig tart.

Az Otthonban 12 fő dolgozik, délelőtt 2, délután 3, éjszaka pedig 1 ember van szolgálatban. Nagyon várják a gyermekvédelmi törvény módosításának hatályba lépését, mert ez lehetőséget teremt majd arra, hogy még két embert vegyenek fel.

A munkaidő-beosztást rugalmasan kezelik, az aktuális állapotoknak megfelelően. Ha például nyári szünet miatt egyszerre több gyermek tartózkodik a házban, akkor az egy időben szolgálatot teljesítők számát növelik. A beosztást 6 hétre előre készíti el a vezető. A közeli tervek között szerepel egy TITÁN nevű számítógépes program beszerzése, amelynek segítségével a munkaidő-beosztás elkészítése gyerekjáték lesz, és amelynek segítségével akár 6 évre előre is elkészíthetik majd azt.

A gyermekekre vonatkozó nyilvántartásról egy AFRIKA nevezetű program gondoskodik, az a cél, hogy a papír alapú nyilvántartás fokozatosan háttérbe szoruljon.

Minden gyermek érkezése napján két saját nevelőt kap, akiknek az a dolguk, hogy a gyermek érdekét szem előtt tartva „anyatigrisként” védjék őket bármilyen eljárás során. *Feladatuk, hogy különösen nagy megkülönböztetéssel foglalkozzanak az illető gyermekkel.*

A magyarországi gyakorlattól eltérően *a házban nem dolgozik pszichológus*; amennyiben ilyen típusú segítségre van szükség, a gyermeket az egyetemi klinikákra viszik, ahol a szükséges pszichológiai, ill. esetenként pszichiátriai terápiát biztosítják számára. *Az Otthonban dolgozó szakembereknek csupán annyi tartozik a kompetenciájukba, hogy a külső szakember segítségét igénylő problémákat felismerjék*, és eldöntsék, hogy melyik szakemberhez forduljanak.

Mindenhol – így itt is – *fontosnak és nélkülözhetetlennek tartják a folyamatos team-munkát*, mert ez biztosítja a multi-professionális esetkezelést. Abból a felismerésből indulnak ki, hogy nem mindenki ért mindenhez, ezért csak a team-munka segítségével tudják egymást támogatni annak érdekében, hogy a legmegfelelőbb segítségnyújtást tudják biztosítani.

Újabb vendéglátóink a **Mediációs Iroda** munkatársai voltak.

Irodájuk egy belvárosi bérház emeleti lakása. A helyiséget nemrégiben kapták az Önkormányzattól, berendezése látogatásunkkor még csak kialakulóban volt.

Finnországban már 20 éve van lehetőség mediációra, de törvényi szabályozása 2006 elején jelent meg. Működését négy éves költségvetés biztosítja, amelyet az Önkormányzat fedez, de a költségekhez az Igazságügyi, valamint a Szociális Minisztérium is hozzájárul. Hosszabb távú céljuk, hogy az iroda hálózattá bővüljön annak érdekében, hogy a mediáció mindenki számára elérhető legyen.

Kiseb bűncselekmények esetén a rendőrség és a bíróság megkeresésére dolgoznak. 2006-ban 115 mediációt bonyolítottak, és a rövidtávú céljaik között szerepel, hogy elérjék az évenkénti 500 mediációt.

Az önkéntes mediátorok képzése is itt történik, jelenleg Közép-Finnországban 60 önkéntes dolgozik. Az önkéntesek egy 40 órás képzésen vesznek részt, amely főleg hétvégekre szerveződik. Azt tervezik, hogy a képzés után ún. gyakornoki idő beiktatásával az önkéntes mediátorjelölteknek legyen módjuk eldönteni, hogy akarnak-e mediátorként dolgozni.

Egy eset mediálásáért most 25 eurót fizetnek.

A mediációt többnyire verekedés, családon belüli erőszak, garázdaság, rongálás, lopás, becsületsértés és internetes rablás esetén alkalmazzák. Az elkövető minden esetben magánszemély, a sértett azonban lehet bárki, akár a város is.

Finnországban a 15 év alatti gyermekek nem büntethetőek, de kártérítésre kötelezhetőek, ezért ebben az életkorban a mediációnak különös jelentősége van. (A mediációban résztvevő legfiatalabb elkövető 11 éves volt, esetében a mediálás megállapodással ért véget.) Kiskorú gyermekek esetében a mediáció során a törvényes képviselőnek jelen kell lennie.

A 2006-ban lebonyolított 115 mediálás 75 esetben sikerrel zárult.

Tanulmányutunk során a fentiekén kívül még számos intézményben voltunk (pl. szexuálisan bántalmazott nőkkel foglalkozó alapítványnál, utcai szociális munkát végző szervezetnél), de a továbbiakban részletesebben már csak egy **Ifjúsági Otthonban** tett látogatásunk tapasztalataira térünk ki.

A szóban forgó intézmény vezetője elmondta, hogy itt összesen tizennégy, 14-18 éves fiúgyermek ellátását biztosítják két, 7 fős csoportban. Minden gyerekre egy szakember jut. A gyerekek minden igényt kielégítő anyagi és szakmai ellátásban részesülnek, de az a gyerek, aki másfajta nevelést igényel – például súlyos magatartási zavarok miatt –, egy zártabb, szigorúbb kereteket nyújtó intézménybe kerül. Ilyen jellegű intézmény ebben a régióban nincs, de a tájékoztatásukból megtudtuk, hogy az elhelyezés nem jelent problémát, mert más régióban ugyan, de a szükséges férőhelyek mindig rendelkezésre állnak.

Az intézmény bemutatása során volt alkalmunk találkozni egy olyan családgondozóval, aki részletes tájékoztatást adott nekünk arról, hogy hogyan alakult ki a jelenlegi családgondozói munka gyakorlata. Elmondta, hogy korábban párhuzamos családgondozás volt, mert minden gyermekotthonban dolgozott családgondozó, de emellett a Szociális és Családvédelmi Osztályon is folyt a ilyen munka. Ennek hatékonyságával nem voltak elégedettek, és első lépésként *a párhuzamos feladatellátást szüntették meg*. Így alakult ki a jelenlegi helyzet, amely szerint a Szociális és Családvédelmi Osztálynál maradt a családgondozói feladat, de a családgondozó irodája a gyermekotthon területén van. *Mindez azért történik így, hogy a családgondozás folyamata a kezdetektől fogva egy kézben legyen, hogy az információáramlás ne szenvedjen csorbát, és hogy a családgondozásért viselt felelősség ugyancsak egyértelműen tisztázott legyen*.

A strukturális átalakításon kívül a minőségi családgondozói tevékenység szakmai kritériumait is meghatározták. Ennek jellemzői:

- *Láthatóbbá kívánták tenni a folyamatot* annak érdekében, hogy könnyebben lehessen kontrollálni a beavatkozások szükségességét és minőségét a szakemberek és a kliensek számára egyaránt.

- Célul tűzték ki *a kliensekkel való kapcsolat minőségének a javítását*, megteremtették a *visszajelzés lehetőségét*. Ezért kérdőíveket dolgoztak ki, amelyeket bizonyos időközönként értékelnek. Az összesített tapasztalatok függvényében rugalmasan változtatják munkamódszerüket.

- Fontos momentum a családokkal való *szerződéskötés*. Ennek során kitérnek arra, hogy a családgondozónak *titoktartási kötelezettsége* van, és arra is, hogy *bűncselekmény gyanúja esetén viszont mérlegelés nélküli és azonnali feljelentési kötelezettség terheli*.

- Hangsúlyosabbá vált a *tervkészítés*. Ennek során *meghatározzák a beavatkozás célját*, valamint azt is, hogy *milyen módszerekkel dolgozzanak*, kivel és mikor találkozzanak, meddig tartson a családgondozás, stb.

- A szociális munka a *család erőforrásaira épít*. Kezdetben a család erősségeit keresik, és ezek visszajelzése történik. A bizalom kialakítása után határozzák meg a fejlesztendő területeket. *Abból indulnak ki, hogy a család gyakran azért működik diszfunkcionálisan, mert nem is tud arról, hogy valamit nem tesz jól*.

- Ha nem eredményes a családdal való közös munka, akkor a gyermek családból történő kiemelését kezdik előkészíteni. Ilyenkor a *család önmagát értékeli*, megfogalmazzák közösen, hogy mi nem ment jól, mit nem csináltak jól, és miben kell még változtatni.

- A központban dolgozó szociális munkás is aktív résztvevője a folyamatnak, és bár a *családból való kiemelés szükségességét a családdal mondatják ki*, a hatósági döntés a szociális munkás kompetenciája.

Ugyancsak ebben az otthonban ismerkedtünk meg az elhelyezés gyakorlatával. A miénkhez hasonló módon ugyancsak team-munka eredményeképpen határozzák meg a gyermek leendő gondozási helyét.

■ ÖSSZEFOGLALÓ GONDOLATOK

Mindaz, amit Finnországban láttunk, mély benyomást tett ránk. Nem elsősorban azért, mert nyilvánvalóan sokkal több pénz áll rendelkezésre a szociális szféra, és ezen belül a gyermekvédelem működtetésére, hanem azért, mert egy olyan egységes és előremutató szemlélettel dolgoznak a finnországi szakemberek, ami biztosítja a hatékonyságot.

A finn szakemberek is tudják azonban, hogy a megfelelő anyagi háttér biztosítása nélkül nem várható el egyetlen szakembertől sem, hogy minőségi munkát végezzen. Ezért:

- Mindenhol jó minőségű, a feladat ellátásának megfelelő, jól felszerelt és esztétikus épületekben, illetve helyiségekben folyik a munka.
- A számítógépes nyilvántartás – amely már szinte teljesen kiszorította a papíralapú nyilvántartást – általános, mindezt energia- és költségkímélő is egyben.
- A szociális munkások és a családgyógyógyók munkavégzésükhöz autót és laptopot kapnak.
- A szociális szférában dolgozók számára biztosított az egy évig tartó rekreációs szabadság lehetősége, de csak akkor, ha a Munkaügyi Központ tud a helyettesítésükre megfelelő végzettséggel rendelkező munkanélkülit küldeni.
- A gyermekotthonokból nagykorúvá váló gyerekek nem válhatnak hajléktalanná (Finnországban egyébként sincs hajléktalanság), mert önálló életkezdésük támogatásának része a lakhatás biztosítása.

Természetesen mi is tudjuk, hogy a pénz nem elhanyagolható szempont egy rendszer működtetéséhez, a hangsúlyt azonban mégsem az anyagiakra, hanem a szemléletre helyeznénk. Írásunkban kiemeléssel már eddig is próbáltuk hangsúlyozni a finnországi gyermekvédelem szemléletének jellemzőit, most azonban felsorolásszerűen kiemeljük a számunkra leglényegesebbeket:

- A gyermekvédelemben az alap- és a szakellátás nem válik ketté. A családban élő és a családból átmenetileg kiemelt gyermekekkel folytatott szociális munka egymástól nem különül el.
- A hatósági és a szolgáltatói feladatok nincsenek egymástól mereven elválasztva.
- A gyermek családon kívüli elhelyezése az esetek döntő többségében a szülő beleegyezésével történik, és csak átmeneti jellegű.
- A gyámság ezekben az esetekben a szülőnél marad.
- A gyermek családból történő végleges elhelyezése csak nagyon súlyos esetekben és kizárólag bírósági döntés alapján lehetséges.
- A családgyógyógyászat során a szülői szerepek és kompetenciák megerősítésére törekszenek.
- Beavatkozásaikban a gyermek tünete önálló okként nem szerepel, azt mindig csak a szülői magatartás lenyomataként kezelik.
- A családgyógyógyozó kezdetben naponta látogatja a családot, a látogatások sűrűsége a későbbiekben a probléma jellegéhez igazodik.

- A családnál folytatott napi munka 2-4 óránál nem lehet kevesebb.
- A családgyógyógyozás során a hangsúly a meglévő erőforrásokra helyeződik.
- A családdal folyó szociális munka szerződés-kötésen alapul és tervszerű.
- Minden beavatkozást két családgyógyógyozó és egy szociális munkás végez folyamatos egyeztetés és esetmegbeszélés mellett.
- A végzettségek és az ehhez társuló ellátható munkakörök és kompetenciák szigorúan szabályozottak. Döntéseket például csak az egyetemi végzettségű szociális munkás hozhat.
- A jelenlegi struktúra kialakításánál a párhuzamos feladatellátást megszüntették, vagyis családgyógyógyozást a gyermekotthon dolgozói nem, csak a Szociális- és Családvédelmi Osztály munkatársai végezhetnek.
- A gyermekvédelmi intézményeknél nem foglalkoztatnak pszichológusokat, pszichés problémák esetén a terápiát a klinikumban biztosítják.
- A kellő számú intézmény és azok sokszínűsége megteremt annak lehetőségét, hogy minden gyerek a számára legmegfelelőbb ellátást kapja, és érvényre juthasson a gyermek mindenek felett álló érdeke.

A számunkra jól szervezettnek és jól működőnek tűnő rendszerrel azonban a finn szakemberek még mindig nem elégedettek. Ezért a gyermekvédelmi törvény módosítása hamarosan hatályba lép. A módosítás rendelkezik majd a szakmai létszámok további növeléséről, és biztosítja a kliensek emberi méltóságukhoz fűződő jogainak érvényre jutását. A gyermeki jogok határozottabb érvényesülése érdekében pedig nevesíti azokat az eljárásokat, amelyek során a gyermek véleményét 12 éves kora felett, illetve a gyermek fejlettségi szintjétől függően ezen életkor alatt is írásban dokumentálni kell. A gyermeki jogok kiszélesítése érdekében elrendeli, hogy a 15 éves kor feletti gyerekek már önállóan is kezdeményezhetnek eljárásokat, és ügyvédet is fogadhatnak. A módosítás rendelkezik továbbá az egyetemi végzettségű szociális munkások szerepének erősítéséről is.

Érdekes volt számunkra hallani a finn szakemberek véleményét arról, hogy bár országuk gazdag, versenyképes gazdaságot működtet és nagy a jólét, az emberek mégis érznek problémákat. Már rájöttek arra, hogy ezek általában nem orvosolhatóak pénzzel, ezért az emberi kapcsolatok minősége, az érzelmek és a kötődés került a szakma érdeklődésének középpontjába. Ez a gondolat jelenik meg a gyermekvédelemben is.

Mindezek után talán nem kell hangsúlyoznunk, hogy tanulmányutunk szakmailag sokat jelentett számunkra, és csak reménykedni tudunk abban, hogy a nem oly távoli jövőben a magyarországi gyermekvédelem is hasonló anyagi erőforrásokra támaszkodva és ilyen egységes, korszerű szemlélet mellett fog működni.

Zsámbéki Eszter, Hajduné Kálmán Margit

Melissa P: Minden este 100-szor kefével

Egy fiatalos, szicíliai diáklány hazájában is nagy port kavart, füllelten erotikus naplója miatt is tarthatna a gyermekvédelemben dolgozók igazi szakmai érdeklődésére számot?

Talán, mert a fiatal főhős végtelen naivitással párosuló meghökkenítő merészsége szinte színpadi pörgésben idézheti elénk a volt gondozottainkat, felvillantva néhány arcot a „rég” lányoknak a múlt végtelenjébe vesző hosszú sorából – akiknek nem „használt” a jó szó, akik csak mentek vagy inkább rohanak a lejtőn a maguk feje után?

Talán, mert tabukat döngetve teljes nyíltsággal tárja elénk a vágy és a szenvedély sokszínű arcát?

Talán, mert az is olyan szívfejtően ismerős, ahogy ez a fiatal minden adandó alkalmat megragad, hogy érezhessen végre valamit, fájdalmat vagy gyönyört, megalázottságot vagy hatalmat, bármit, csak erőset, azonnalit és valódit?

Talán, mert a legtöbb gyerekhez hasonlóan ő is tudja, hogy a tiltott dolgok felé, csak további tilos ösvényeken át vezet az út, miközben körülötte pattanásig feszül a hazugságok hálója, egyre nagyobb rutinnal szerez időt és teret kicsapongásaihoz?

Talán, mert jó lenne, ha mi is tudnánk, hogy mindez ilyen félelmetesen egyszerűvé vált, csak egy-két kattintás a neten és már kész az új „ismeretség”, jöhet a randi, a jeligés kapcsolat bárkivel és bármilyen jelleggel?

Talán, mert a vázolt képek hátterében ott is látszanak a fáradt, túlterhelt és figyelmetlen felnőttek, akiknek a helyzetén az se segít túlságosan, ha saját vergődésük, gondjaik és szorongásaik keresztüzében véletlenül mégis ráéreznek néha arra, hogy mi nincs rendben a gyermek körül, de sejtéseik elhalványodnak teendőik mellett?

Talán, mert rimel tapasztalatainkra a köztünk élő férfiak

átható felelőtlensége, amivel mindent, bárhogy, lehetőleg kollektíve és utólag azonosíthatatlanul megtesznek a lánnyal, senki se kérde hány éves és mitől ilyen „olcsó”, csak kapva kap rajta?

Talán, mert az olvasással vállalt önkéntes merülésünk kisebb ellensúlyt képezhet a hétköznapi kényszerű alászállásokhoz, itt nyugodtan adagolhatjuk, mit és meddig és mennyit bírnunk, nem egyben ömlik ránk, és így vélhetőleg nem temet egészen maga alá, esetleg az elképzelt helyzet is megerősíthet, felvértezhet a valóság következő támadására?

Talán, mert ellentétben tapasztalatainkkal ez a történet relatíve jó véget ér – hál’isten, vannak még írók, akik tudják, hogy mivel tartoznak az olvasóknak – így a végkifejlet a mi aktáinkhoz képest akár felüdülést is jelenthet?

Talán, mert ez az olvasmány felkavarhatja azt az iszapot, amelyet a gondozottainkkal együtt minket is körülvevő elkeseredettség, a szégyen, a meggyalázottság fájdalma és az élmények utáni végtelen éhség hullámverése rakott le a lelkünk mélyén, és ki tudja, nem sarjad-e ebből új megértés?

„A bennetek élő jóról beszélhetek, de a rosszról nem.

Mert mi egyéb a rossz, mint a jó, melyet önnön éhsége és szomjúsága kínoz?

Bizony mondom, amikor a jó megéhezik, a sötét barlangban is keres ennivalót,

És amikor megsomjazik, halott vizekből is iszik. (G. Kahlil Gibran: A próféta)

Szabóné Erdős Gyöngyi

Melissa P: Minden este 100-szor kefével

Athenaeum, 2004

CSALÁD, GYERMEK, IFJÚSÁG KHT KÖZHASZNÚ TEVÉKENYSÉGRŐL SZÓLÓ BESZÁMOLÓ

A Család, Gyermek, Ifjúság Tanácsadó és Szolgáltató KHT vállalkozói tevékenységet a beszámolási időszak alatt (2006. január 01- december 31-ig) nem végzett.

Bevételi forrásai a közhasznú szerződésben megfogalmazott közhasznú tevékenységi körben meghatározott feladatok ellátásából s ehhez kapcsolódó közhasznú szervezetek és költségvetési szerveknek végzett szolgáltatásokból tevődött össze.

Az éves működés során elért bevétel 367e Ft volt: közhasznú szerződésben megfogalmazott célok érdekében a következő tevékenységeket folytatja:

Nevelés, oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés keretében a felnőttképzéshez és egyéb oktatási tevékenységhez segédanyagokat készít, sokszorosít. A gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátásban részesülők gondozását, nevelését segítő adatlapokat kiadja korcsoportonkénti megosztásban. Az adatlapok használatához szükséges

kézikönyvet és a kapcsolódó floppykat kiadja, sokszorosítja.

Munkafüzetek, kézikönyvek, adatlapok értékesítése és terjesztése keretében tevékeny részt vállal a KHT-t létrehozó Egyesület programjainak megvalósításában, mely program célja a nevelőszülők kiképzése és továbbképzése az oktatási módszertani és csoportdinamikai ismereteinek elsajátíttatása.

A KHT kiadványai útján szakmai érdekképviseleti tevékenységet is ellát. Közreműködik hátrányos helyzetű csoportok esélyegyenlőségének elősegítése érdekében.

A Család Gyermek Ifjúság Kht. 2006. évi elfogadott beszámolója alapján az összes közhasznú tevékenység bevétele 367e Ft, tárgyévi közhasznú eredménye 158e Ft. Budapest, 2007. július 3.

Kovács Lajosné
ügyvezető

